

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

BELON GELLÉRT

LOUIS ARAGON

KOVÁCH ZOLTÁN

BÁNK JÓZSEF

CSANÁD BÉLA

SÍK ILMA

MIHELICS VID

írásai

1958 MÁRCIUS

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Belon Gellért</i> : Stella matutina	129
<i>Louis Aragon</i> : A rózsza és a rezeda (Vers)	134
<i>Kovács Zoltán</i> : A megújított nagyhét	135
<i>Bánk József</i> : Serédi bíboros mint jogtudós (II. rész)	144
<i>Csanád Béla</i> : Késő szombat délután, Viharos este (Versek)	149
<i>Sík Ilma</i> : Hamuba sült pogácsa (Elbeszélés)	150
<i>Csanád Béla</i> : Balatonparti est (Vers)	158
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények (Szociológiai gondolatok a nagybőjt-tel kapcsolatban; A mesterséges megtermékenyítés problémája)	159
A kis út	166

N A P L Ó :

Egy aktuális szent (169); Mozaik (170); Az olvasó naplója (172); Színházi órjázat (177); Árpád emlékezete (179); A katolicizmus Angliában (182); A százéves „Walesi Bárdok“ (183); Barcsay Jenő kiállítása (185); A „Magyar könyvtár“ új kiadványai (186); Az időjárás-előrejelzés tudományának fejlődése. (190)

169

Felelős szerkesztő:

*Sík Sándor*Szerkeszti: *Rónay György*Főmunkatársak: *Doromy Károly, Mihelics Vid, Possonyi László*Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk száma: 37.343. Külföldi előfizetéseket is elfogadunk.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

STELLA MATUTINA

A Titkos Jelenések könyvével Isten lezárta a kinyilatkoztatást és megszűnt szólani az emberekhez. Mint Szent Pálnál olvassuk: „Sok rendben és sokféle módon szólván hajdan Isten az atyákhoz a próféták által, legutóbb Fia által szólott hozzánk” (Zsid. 1, 1). De ez nem jelenti azt, hogy végleg megszűnt hozzánk beszélni az Isten. Hiszen Jézus megígérte „a kinyilatkoztatás Lelkét” (Ef. 1, 16). Az Úr Krisztus ugyanis azzal a tudattal hagyta el e világot, hogy „még sok mondanivalóm volna nektek, de most nem vagytok hozzá elég erősek” (Ján. 16, 12). Hogy mire vonatkozik a sok mondanivaló, az a későbbiekben derül ki. Jézus szerint a kinyilatkoztatás Lelke „nem fog magától szólani, hanem amiket hall, azokat fogja mondani, ... mert az enyémből veszi és kijelenti nektek” (u. o.). A sok mondanivaló tehát nem új igazságokra vonatkozik, hanem a kinyilatkoztatás Lelke a krisztusi kijelentések mélyéről hozza fel az igazságokat s az igazságoknak új szint és új nyomatókat ad.

A Szentlélek elsősorban a dogmák nyelvén szól hozzánk. A Jézus által hozott kinyilatkoztatás egy-egy elrejtett igazságát úgy és akkor állítja a hívő lélek elé, amint és amikor mint a Történelem Lelke jónak látja és időszereknek ítéli.

Amennyire az isteni titkokat boncolgató emberi ész követni tudja az Isten gondolkozásának útjait, a Szeplőtelen Fogantatás dogmájának 1854-ben való kihirdetéséről is azt kell megállapítani, hogy nagyon időszerű volt. Ezt az időszerűséget annál inkább fel kell tételeznünk, mert négy év múlva a Szűz Anya mint Szeplőtelenül Fogantatott jelent meg Lourdes-ben Bernadettnek. E megjelenéssel és a jelenések nyomában megindult nagy lélekáramlással — úgy látszik — különös nyomatókat akart adni az akkor nemrégén kihirdetett dogma életté válásának.

A dogma szerint a Szűz Anya egyedül részesült a kegyelemmel való teljesség — és ebben az eredeti büntől való mentesség — halatlanul magasztos kiváltságában. Ez a kegyelmi kiválasztás bármily fölséges és tündöklő, bármennyire is emberfölöttivé és isteni fényben ragyogóvá teszi a Szűz Anyát, egy emberi vonást mégis meghagy benne. És ez a meghagyott emberi jelleg tette és teszi időszerré a dogmát és a benne rejlő útmutatásokat.

Ez az emberi vonás a Szeplőtelen nagy egyedülvalósága és magánya. Bármily nagy is az őt eltöltő kegyelem teljessége: nincs társa az emberek között. És minthogy nem volt hasonló kegyelmű lélek a földön, azért nem is ismerhette fel senki kegyelmi kiváltságát és lelkének gazdagságát. A kegyelemben kifinomult gondolkozásmódját, cselekvési módjának emelkedett indítékait, szeretetének isteni lendületét sem meg nem sejtették, sem föl nem foghatták, sem nem értékelhették. Egyedül állt kegyelmével és megváltottságával a megváltatlanság éjében. Ezért nevezzük Hajnali Szép Csillagnak. Ez

ugyan szelid fényével és aranyló bájával gyönyörűen sugárzik a hajnal derengő szürkületében és az alkony esteledő homályában, de mégis csak egyedül állónak látszik az ég úrének messiás távlatában.

Az egyedülvalóság és társtalanság érzete emberi dolog. Annnyira, hogy az Istenlátás boldog fényében égő Istenembert is enyhe szomorúsággal töltötte el. A Getszemáni kertben hangot is ad ennek a szomorúságának. De előbb is megfigyelhető szinte levert hangulatú panaszkodása afölött, hogy nem értik meg gondolkozását: „Még ti is mindig értelem nélkül vagytok?” (Mt. 15, 16) — kérdi keserűen. Majd meg indulatosan, szinte a bosszankodásig fokozott szemrehányással peregnék kérdései: „Mégsem tudjátok és nem értitek-e a dolgot? még mindig el van-e vakulva szívetek? szemeitek lévén nem láttok? és fületek lévén nem hallotok? Hogy van, hogy mégsem értetek?” (Mk. 8, 18–21).

Ha Jézus szenvedett az egyedülvalóságtól és értetlenségtől, a Szűz Anyának sem lehetett könnyű kegyelmével és a kegyelemből fakadó eszményeivel, felfogásával és eljárásaival egyedül maradni és értetlenül állni a világban. És ez az, ami emberi közelségbe hozza őt. Mert rámutat arra a magányosságra, amitől a kegyelem sem ment föl bennünket, és kézzelfoghatóvá teszi azt a társtalanságot, amiben többé-kevésbé mindnyájan leledzünk földi életünkben.

Az embernek ugyanis dicsőséges méltósága és keserves keresztje a magányosság, az egyedülvalóság. Méltósága, mert éppen ez jelenti, hogy önálló egyéniség és személyiség minden ember, s így önálló értéket képvisel. És keresztje, mert erőtlennek érzi magát a magány és a magánnyal járó feladatok elviselésére.

Életünk legdöntőbb cselekedeteit mások nélkül kell elvégeznünk. Teljesen magunkban. Meghalni nem tud helyettünk senki sem. De még csak segíteni sem tud a haldoklónak. Ismeretes, milyen tehetetlenek vagyunk egy haldokló ágyánál.

Ugyanígy van a szenvedésnél is. Rettenetes érzés egyedül hagyni a szenvedőt, pedig kénytelenek vagyunk előbb vagy utóbb magára hagyni. Ha pedig mi vagyunk a szenvedők: rettenetes látni a körülöttünk fáradozók jóindulatát, de e jóindulat hiábavalóságát. Legtöbbször azonban meg kell éreznünk a nemszenvedők egészséges részvétlenségét és érdektelenségét velünk szemben. Általános szavakon túl ritkán mennek az emberek.

Életünk fordulóit eldöntő lépéseinket is magunknak kell megtennünk. Vagy ha mások belevittek vagy belehajszoltak valamibe, a felelősséget is magunknak kell viselnünk és a következményeket is magunk hordozzuk.

Megtérésünket sem végzi el helyettünk senki más. Az üdvösséget magunknak kell a harcot végigharcolnunk. Akár önmagunk hibáit, akár környezetünk ránknehezítő voltát kell feldolgoznunk, végeredményben magunkra maradunk.

Ezek a magányosságok minden korban és minden időben kijutottak minden embernek. A magányos embernek nagy segítséget jelentett a vallásos közszellem, a család és társadalom ösztönző és se-

gító szerepe, mely evilági és túlvilági vonatkozásaiban az ember mellett állott. A 19. század közepétől kezdve azonban megnövekedett az ember magánya. A középkor társadalma és ennek folyománya-ként még a barokk társadalom életszemlélete erős pántokkal fogta össze az embereket és ha akarta, ha nem, mintegy kijelölte helyüket és életkeretüket e világban is. Az ember szinte minden vallásos kérdésére talált előírást. A szokások, hagyományok majd mindenben eligazították. A családi közösség pedig majd mindent túlélő kapcsol-ként fűzte össze az embereket. Éppen ezért háttérbe szorult az egyén s az egyéni élet.

A felvilágosodás terjedtével éppen az egyéni élet szabadult fel. Az egyéni szabadság kibontakozása halomra döntötte az eddigi kere-teket és káprázatos fejlődést ígérő folyamatot indított el. E folya-mat rámutatott az egyén értékeire és nagyságára, de éppen ezzel magányosságát is fokozta.

Ezt az elmagányosodást még jobban megnövelte a kapitalizmus-sal egyre nagyobb teret nyerő anyagi világ uralkodó szerepe és be-folyása az élet irányításában. A keresztény filozófia tanítása szerint az anyag az izolálódás elve. Így a lelkek, az érdekek elkülönülése még nagyobb tápot nyert az élet minden területén; úgyhogy óriási erőfeszítésekkel próbálja az emberi szellem a közösségi életre visz-szafordítani a széthulló életet.

A vallásos és erkölcsös élet terén maradván nézzük meg e ma-gány-érzet formáit. Nem az-e a legtöbb lelkiéletet élő embernek a benyomása, hogy magára van hagyva problémáival? Mindenki egé-szen különleges helyzetben tudja magát, amit általános erkölcsi el-vekkkel és egyházjogi törvényekkel — úgy véli — nem lehet megol-dani. És valóban annyira differenciálódott az élet és annyi új hely-zetet teremtett, hogy az Egyház mindenre külön-külön szabályt és döntést aligha hozhatna.

Másrészt hiába van az Egyház a misztikus Test szervezetével. Igen sokan úgy érzik, hogy ennek áramából valahogy kiestek. Gon-dolunk itt elsősorban a lakosság megnövekedett számával beállló egyházi szervezés elmaradására. Az egyéni lelkipásztorkodás elsat-nyulására. Az üzemesített lélekkezelés alig enged módot arra, hogy az egyéni kezelést kívánó bajokat orvosolni lehessen.

Az egyre evilágiasodó kulturában igen sokan elvesztették azt a tudatot, hogy az Egyházban élnek, hogy az Egyház mellettük áll. Sokan úgy vélik, hogy Egyházuk is magukra hagyja őket, mért nem kapják meg azokat a benyomásokat, amelyek segítenék kérdéseinek szerencsés megoldása felé.

A vallásos felfogás, erkölcsi emelkedettség is egyre inkább az egyéni élet területére vonul vissza. És éppen ezért sokan joggal érezhetik, hogy magukra maradnak eszményeikkel és elveikkel, és sem a családban, sem az utcán, sem a munkahelyeken nem éreznek társakat maguk mellett.

Az atomizálódásnak folyománya az is, hogy egész kis közössé-gekben, ahol a vallás és vallásosság még uralkodik, — amilyenek a

házasság, család, barátság, — egymásmellett élnek emberek, kik egyformán vallásos életet élnek, egyforma valláserkölcsei alapon állanak, egyforma vallási gyakorlatok jellemzik őket (pl. gyakori gyónók-áldozók), és mégsem tudnak egymás égető problémáiról, belső vívódásairól. Vagy ha tudnak, akkor éles ellentétek választják el őket egymástól: késhegyig menő viták, sorozatos értetlenségek és megoldhatatlannak látszó sérültségek állnak fenn közöttük anélkül, hogy a gyógyulás kísérlete vagy legalább reménye megvolna. Előre-gedő szülők szenvednek sokat ettől az elmagányosodástól, azután elhidegült hitvestársak és megnemértett gyermekek.

Lehetne sorolni még a magányosság szenvedőit. Ezek aszerint, hogy hogyan reagálnak erre a társtalanságra és támasztalanságra, lesznek panaszos magányúak vagy hideg magányúak, vagy épen-séggel keserű magányúak.

A történelmet irányító Szentlélek éppen ezen elkülönülési fo-lyamat kezdetén mutatja föl a Hajnali Szép Csillagot, a keresztény-ség égének nagy magányosát, a Szent Szület.

A Szeplőtelen Szűz Bernadettnek jelenik meg, aki éppen annak a kisvárosi polgári rétegnek a tagja, mely legkorábban esett áldo-zatul a kapitalizmus anyagot imádó haszonlesésének és amelyben legkorábban jelentkezett ez az izolációs, széthulló hatás.

És mintha csak nagy magányához akarta volna hasonítani, Bernadettet is egyedül hagyja rettenetes fájdalmával, gyógyítha-tatlan sebével. Sőt a folytonosan vizsgálatokat végző Egyház is ab-ban a színben tűnhetett fel előtte, hogy bizalmatlan és kétkedő vele szemben és a neki jutott égi kegyelem tekintetében. A magá-nyosságnak minden fajtáját meg kellett izlelnie ennek a kiválasztott léleknek és így mintegy magán bemutatnia, hogy milyen területeken akarja megéreztetni a kegyelem Nagy Magányosa gyógyító kegyel-meit.

Bernadetten mutatta meg a Szent Szűz, hogy mit is kell tenni. Merészen vállalni kell a magányt. Nem szabad tőle úgy megijedni, mintha a kegyelem világától teljesen idegen lenne. Ha a Kegyelem-teljes Szűz nem menekülhetett meg tőle, nem fognak megmenekülni tőle a kegyelemmel nem teljes lelkek sem. Éppen ezért nem szeren-csés dolog a magányosságot az Istentől való elvettetésnek tekinteni és idegennek a krisztusi élet formájától. Nem idegen, hanem vele jár.

És ha már nem tudunk menekülni a magányosságtól, kár ma-gányosságunkat az unos-untalan való panaszkodás vizenyős tala-jává tenni vagy a lendületében megállt lelki élet fagyos hidegségébe burkolni. És még inkább káros az elvadult keserűség légkörévé vál-toztatni. Az egyedülvalóságtól menekülésünk úgysem lesz több tehe-tetlen vergődésnél, hiszen a társtalanságot véglegesen úgysem ke-rülheti el az ember. Legdöntőbb életfordulóinknál magunkra ma-radni embersors. El kell tehát viselni. És ha jó szívvel vállaljuk, Krisztus megváltó egyedülvalóságává érik.

Ettől az elfogadástól a keserű magányosság szelíd magányos-sággá változik. Hiszen tudjuk értékét, tudjuk nagyságát és tudjuk

méltóságát. A saját fájdalmával megbékélt ember enyhült lelkülete, a belülről sugárzó derű bontogatja fényeit benne és tündöklük, mint a hajnalcsillag a deres szürkületben. „Boldogok akik sírnak (eredetiben: akik gyászolnak, vagyis akik mindenkit elvesztenek), mert ők majd vigasztalást találnak” (Mt. 5, 5).

Főnnebb arról a merészségről szólottunk, ami a magányosság vállalásához kell. Valóban merészség van a magány vállalásában, a merészség pedig erőt rejt magában. Hinni kell abban, hogy az egyedülvalóság és társtalanság csak látszólag gyöngé, de magában hordja a kegyelem erejét. Annak a kegyelemnek az erejét, melyet Szent Pál Jézus „szájának leheletéhez” hasonlít, de amely olyan erős, hogy azzal pusztítja el a gonoszt (II. Thessz. 2, 8). Amely olyan gyenge lehet, mint a bárány (Mt. 10, 16), de eltelhet azzal a tudattal, amit ismét Szent Pál önt szavakba: „Midőn erőtlen vagyok, akkor vagyok hatalmas” (II. Kor. 12, 10). Mert „azt, ami a világ szerint gyöngé, választotta ki az Isten, hogy megszégyenítse az erőseket” (I. Kor. 1, 27).

A magányosságnak ez a kegyelmi ereje előbb-utóbb meghozza gyümölcsét, „mert semmi sincs elrejtve, hogy ki ne nyilatkoztassék: sem eltitkolva, hanem hogy nyilvánosságra jusson” (Mk. 4, 22). Jézus megjövendölte az elrejtett értékeknek, kegyelmeknek nyilvánosságra való jutását. „Amiket sötétben mondatok, fényes nappal fognak hallatszani” (Luk. 12, 3). Amiket a társtalanság és magáramaradottság éjjelében a kegyelmi tettek szavával mondtunk, a valóság napfényének özönében fognak világoskodni.

Mindez azt is mutatja, hogy a keresztény ember kegyelmi magánya csak látszólagos. Valami csodálatos organizmussal áll összefüggésben minden észrevétlen és látatlan helytállás igazságban és szeretetben és áldozatban. Olyan, mint az erdőmélyén vagy hegyoldalban magányosan csobogó forrás: ez ugyan nagyon egyedülnek látszik, de az értők tudják, hogy a föld mélyében elnyúló nagy vízrendszerekkel áll kapcsolatban.

A magány szelidségét, erejét és termékenységét a Szeplőtelen Szent Szűz élte meg és mutatta meg, aki kegyelmi kiválasztottságánál fogva szemben állott az egész emberiséggel. Egyedül égett lelke a kegyelem világosságában, amikor még minden ember a bűn éjében járt. De amint a kis pislákoló ádventi lámpás felveszi a küzdelmet a nagy decemberi sötétséggel, úgy állta egyedül zsenge lelkének tündöklésében a nagy világéjszaka sötétjét és a bűn tengerének kegyelmi kiválasztottságát körülfogó áradatát. Merte vállalni ezt a kegyelmi fölényt egyedül is, mert tudta, hogy végeredményében nincs egyedül. A Magnificat kicsorduló diadaléneke az egyedülvalóságban is hűséges és bizakodó kegyelmi ember világot legyőző biztosságának és tudatának.

A RÓZSA ÉS A REZEDA

*Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Mindketten a rab nőt szerették
Kit őriztek a katonák
Egyik létráról tekintett szét
Másik lenn leskelődve járt
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Mindegy hogy a fényt mint nevezték
Mi szórta be léptük nyomát
Egyik a templomból szökött épp
Másik meg ott talált tanyát
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Szívükben ott honolt a hűség
Szavukat az hatotta át
Hitték hogy él Ő s azt hirdették
Ki megéli meglátja hát
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Hogyha jég verte el a termést
Bolond aki kalácsra vágy
Bolond aki vizsályt keres még
Ha vivni kell közös csatát
Az ő a toronyból tüzel két
Lövés dörren két jóbarát
Rogy össze hogy átjárta testét
A golyó Így lel rabhalált
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Cellatársak Az egyik priccsét*

*Rongy se fedi se szalmazsák
S didergeti a fagy az inség
Társába patkány foga rág
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Lázadók számára nincs mentség
Jajunk lélekharang jaját
Kongja s ha jó a hajnal vesztét
Leli mindkettő sir sarát
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Egy nevet ejtve mely nevet még
Nem rontott meg senki galád
Vérük két rőt patakban perg szét
Eggyé ragyogja pirosát
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Hull hull és megfesti göröngyét
A rögnék amit úgy imád
Hogy jövőre majd dús gerezdjén
Érleljen ízes muskotályt
Az akinek szent volt a szent Ég
S az aki nem mondott imát
Ez ömlik amaz szárnyrakel s még
Bretagne-ból Juráig csap át
Rikatja tücsök hegedűjét
Hol málnák nyílnak s szilvafái:
Csellő flóta két szív szerelmét
Ríja elégette e láng
A pacsirtát a füstí fecskét
A rózsát és a rezedát*

Bittei Lajos fordítása

A MEGÚJÍTOTT NAGYHÉT

„Megváltásunk legnagyobb titkait, a mi Urunk Jézus Krisztus szenvedését, halálát és feltámadását az apostoli kortól kezdve egyedülálló gondossággal igyekezett az Anyaszentegyház évről-évre megünnepelni. Elsősorban a legfőbb titkokról különleges triduummal emlékezett meg: a keresztfeszített, eltemetett és feltámadt Krisztusról (Szent Agoston Ep. 55, 14), majd a legméltóságosabb Oltáriszentség alapításának emlékét adták hozzá és végül azon a vasárnapon, mely a szenvedést közvetlenül megelőzte, hozzájárult a mi Messiás Király Urunk szent városba való diadalmas bevonulásának liturgikus ünneplése. Ebből azután különleges liturgikus hét alakult ki, melyet az ünneptel titkok kiválósága miatt szentnek neveztek és sok jámbor szertartással bővítettek.”

Igy kezdődik a Szertartások Szent Kongregációjának 1955. november 16-án kiadott és a Nagyhét liturgikus megújítását elrendelő „Maxima Redemptionis nostrae mysteria” dekrétuma.

I. A megújítás háttere

1. *Liturgikus megújulás századunkban.* A Nagyhét megújítása szervesen beletartozik a 20. sz. elején Szent X. Pius „mindent megújítani Krisztusban” (Ef. 1, 10) jelmondatával megindult reformok sorozatába. Ő maga az egyházi zene, a mindennapi áldozás, a hét év körüli gyermekek első áldozása és a breviáriumreform kérdésében foglalt állást. XI. Pius is nyilatkozott az egyházi zene kérdésében. XII. Pius pápa az egész liturgikus élet megújítását tűzte ki célul: új latin zsolnárfordítás és annak engedélyezése a zsolozsmában, valamint egyéb liturgikus szövegekben, a liturgikus körlevél, a kétnyelvű rituálék engedélyezése (1947-től francia, hindu, német, kínai, japán, angol), a megújított nagyszombati vigilia engedélyezése (1951. II. 9.), meghosszabbítása három évre (1952. I. 11.), a szentségi böjt rendezése (1953. I. 6.), a nagyszombati vigilia újabb meghosszabbítása egy évvel (1955. I. 15.), a breviárium és a misszálé rubrikáinak egyszerűsítése (1955. III. 23.), a Nagyhét liturgikus rendjének teljes megújítása (1955. XI. 16.), az egyházzenei körlevél, valamint a szentségi böjt újabb és reméljük végleges rendezése jelzik ezt a munkáját.

2. *A megújítás történeti és pasztorális háttere.* Az első időkben a Nagyhét titkait azon a napon és abban az órában ünnepelték, amikor végbementek. A középkor vége felé különféle okokból a reggeli órákra kerültek át a szertartások az igazi liturgikus érzék, valamint az evangéliumi elbeszélések és a hozzájuk tartozó liturgikus megjelenítések közötti eredeti összhang kárára. A Nagyhét három utolsó napja évszázadokon át munkaszünetes ünnepnapnak számított, de már a 17. sz.-tól kezdve az élet megváltozott feltételei miatt maguk a pápák kényszerültek az ünnepnapok számát csökkenteni.

VIII. Orbán pápa 1642. szeptember 24-én „Universa per Orbem” kezdetű apostoli konstitúciójával a triduumot a hétköznapiak közé számította. S mivel az iskolákban, a gyárakban, a közhivatalokban mindenütt megkezdtek a reggeli órákban a munkát, az üres templomokban a papság szinte egyedül végezte a szertartásokat. Ezért határozta el az Egyház a Nagyhét megújítását, mégpedig olyan megújítást, mely a modern élet követelményeit és szükségleteit is szem előtt tartva, eredeti fényében ragyogtatja fel előttünk az egyházi év e legtöbbet mondó időszakának liturgikus Krisztus arcát.

3. A megújítás lélektani háttere. Lélektani szempontból a Nagyhét megújítását elkerülhetetlenül szükségessé tette a 20. sz.-i ember pszichológiai struktúrája: a) a modern ember a cselekvés, a tevékenység embere és éppen ezért az instauráció külön is hangsúlyozza az isteni titkokban való tevékeny részvételt; b) a modern ember nem kimondottan individualista, megvan benne a közösségben való cselekvés igénye. Az individualizmus kiölte a keresztény népekből a „familia Dei”, az Isten házanépe (1 Péter 2, 10) tudatot és elősegítette azt a szomorú tényt, hogy a hívek többre becsülik a maguk egyéni áhítatát és ájtatosságát a közösségben végzett istentiszteletnél. Az instauráció újra be akarja kapcsolni a *communitas christiáná*-ba az egyes hívőket; c) a modern emberben megvan a forrásokhoz való visszatérés igénye: a régi formák újjáélesztésében véli megtalálni boldogulásának forrását. A goethei mondás igazsága vezet: nincs új, csak örök új van, mely a régiből táplálkozik. A megújított Nagyhét a modern ember lelki alkatából fakadó ezen igényeknek minden téren igyekszik eleget tenni: a hívek élő sejtek, tevékenyen bekapcsolódnak a régi formát egyszerű formában újjáélesztő és egyben az új körülményekhez és szükségletekhez alkalmazkodó szertartásokba. A megújított Nagyhét az egész vallásos élet és pasztorális munka új kezdetét jelentheti, ha értelmét és jelentőségét a papok és a hívek egyaránt megértik.

4. A megújítás kegyelmi háttere. XII. Pius pápa a „Mediator Dei et Hominum” liturgikus enciklikában világosan kifejti, hogy az egyházi év „nem pusztá megjelenítése a multnak, és nem is csak egyszerű megemlékezés a régmúlt dolgokról. Sokkal inkább azt kell mondanunk, hogy maga Krisztus az, aki az Egyházban ugyanúgy járja irgalmasságának útjait, mint ahogyan földi életében körüljárt jót cselekedvén (Ap. Csel. 10, 38) ... Ezek a hitigazságok jelen vannak és elevenen hatnak az Egyházban, tehát nemcsak valamilyen elvont, bizonytalan módon léteznek, mint ahogy egyes újabb írók képzelik. Az egyházatyák tanítják, hogy Jézus életének titkai a keresztény tökéletesség példaképei, Krisztus érdeméből és imájából kifolyólag az isteni kegyelem forrásai és végül hatékonyan működnek lelkünkben, mert a saját jellegüknek megfelelően üdvösségünk okozói”. A Nagyhét szertartásai tehát nemcsak egyedülálló méltóságukkal tűnnek ki, hanem különleges kegyelmi erővel és hatékonysággal táplálják a keresztény életet, s erre korunkban bizony igen nagy szükség van. A megújított Nagyhét szertartásai sokkal inkább al-

kalmások a kegyelmi hatásokra, mint a *triduum sacrum* délutáni extraliturgikus ájtatosságai.

5. Az új liturgikus könyvek. A megújított Nagyhét rendjét a következő tipikus kiadások tartalmazzák:

Ordo Hebdomadae Sanctae instauratus, rövidítve OHS (1955. XI. 30.), Cantus gregoriani ad Ordinem Hebdomadae Sanctae instauratum pertinentes, Graduali et Antiphonali Romano inserentes (1956. II. 11.), Ritus simplex OHS instaurati a Mem. Rituum c. III.—IV. helyett (1957. II. 5.) és Ritus pontificalis OHS instaurati a Caer. Epporum II. c. 21—28. helyett (1957. II. 15.) — Nálunk 1957-ben „A Nagyhét liturgikus énekei” c. 16 oldalas füzetben az OMCE kiadta az előírt legfontosabb gregorián énekek szövegét kottával latinul. Ugyanabban az évben az Actio Catholica Új Ember Ügykezelése kiadásában „A Nagyhét szertartásai, imádságai és énekei Virágvasárnaptól Húsvétvasárnapig” c. 64 oldalas füzet jelent meg a hívek használatára magyarul.

A „Maxima Redemptionis nostrae mysteria” dekrétumot követően a Ritus-kongregáció a világgyházhoz több főpásztorának óhaját teljesítve 1956. III. 15-én kiadott Declaratio-jában bizonyos változtatásokat eszközölt. Mindezeket a változásokat magában foglalja, sőt továbbiakkal bővíti az „Ordinationes et Declarationes circa Ordinem Hebdomadae Sanctae instauratum” felirattal 1957. február 1-én kiadott dekrétum.

II. A lelkipásztori előkészítés

A papság mindaddig nem végezhet eredményes előkészítő munkát, míg nemcsak nagy vonalakban, hanem alaposan meg nem ismerkedik a megújított Nagyhét rubrikális előírásaival, de főként a liturgikus értelmével és pasztorális céljával. A rubrikális előírások elsajátításához az OHS és a Ritus simplex komoly áttanulmányozása szükséges. A megújítást elrendelő dekrétumhoz csatolt Instructio a nagybőjti szent időt jelöli meg a hívek kellő előkészítésére.

1. A hívek előkészítése szentbeszédekkel. Erre kiválóan alkalmas a nagybőjti beszédsorozat, valamint a lelkigyakorlat vagy triduum főként virágvasárnap előtt.

A katekizések főbb pontjai: A Nagyhét a bűnbánat ideje. A szentgyónást a hívek elosztva, ne egyszerre pl. húsvétvasárnap reggel végezzék el. Virágvasárnap a körmeneten való részvétellel tanúsítjuk szeretetünket és hálánkat Krisztus Királynak. Nagycsütörtökön az Öltáriszentséget és a papi rendet alapító isteni Mester szeretete áll előttünk, a szentmise után a szentségimádásban ezért adunk hálát. A keresztény felebaráti szeretet ünnepe egyúttal a Nagycsütörtök; erre a lábmossa int bennünket. A nagypénteki passió, az ünnepélyes könyörgések az Egyházért és az emberiségért, a kereszt előtti hódolat és az áldozásban a megváltás gyümölcsseinek vétele a lényeges elemek e napon. Nagyszombat a mélyszégyezés napja. A vigíliai liturgikus cselekmények azt igazolják és ismétlik meg, hogyan ered az Úr halálából a mi számunkra az élet és a kegyelem. A húsvéti gyertya maga Krisztus, a világ világossága (Jn. 8. 12), aki bűneink árnyékát fényének kegyelmével elűzte. A húsvéti titok kihirdetésében (Exsultet) a feltámadás szent éjtelének fényét éneklik meg, majd az Isten nagy őszinteségi tetteiről emlékezünk meg. A keresztség megáldjuk, ebbe temettettünk el Krisztussal, most vele támadunk fel, hogy új életben járjunk (Róm. 6. 4). A keresztségi kegyelmet az akkor elhangzott ígéret megismérlésével életünkkel kell igazolnunk. A szentmise a befejezés a római elgondolás szerint.

2. A hívek előkészítése a felelet- és énekpróbákon. Ha a hívek jól megértik a nagybőjti beszédekből a lényegét, szívesen fognak résztvenni, illetőleg ottmaradni az esti ájtatosságok (beszéd, keresztség, litánia) vagy szentmisék után tartott rövid felelet és énekpróbákon. Elsősorban a leggyakoribb feleleteket kell jól begyakorolni: *Amen, Et cum Spiritu tuo, Deo gratias*, általában azokat, melyek a szentmisénél amúgyis szerepelnek.

Virágvasárnap a körmenetre indulók felelője: *In nomine Christi Amen*. A *Gloria, laus et honor* himnusz első versszaka is könnyen megtanulható, a *Christus vincit* meg sok helyen ismerik és szeretik a hívek. A rubrikában (nr. 20.) sze-

repló „*Alius Cantus*“ = más ének hivatalos római liturgikus könyvben először jelent a népéneket, amint ezt a *Musicae Sacrae disciplina* kezdetű 1955. XII. 25-én megjelent egyházzenei enciklika (nr. 30 és 32) bővebben kifejti. Az esetleg más templomból, vagy a barkaszentelés templomon kívüli helyéről a szentmise templomba vonuló hívek ajkán egymásután csendülhetnek fel a **Szent Vagy Uram** szép és ősi énekei (Mégváltó Királyunk 77, O édes Jézus ég és föld 159 és Krisztusunk nagy Király 283). Nagycsütörtökre a **Pange lingua gloriosi Corporis mysterium** himnusz tanulhatják meg a hívek, ennek utolsó két versszakát (**Tantum ergo** és **Genitori**) amúgyis tudják. Nagypénteken a harmas **Venite adoremus** énekeljék a hívek. A kereszt előtti hódolat alatt a SZVU-ból az **En nemzetem 81**, **Zengd ő nyelv a győzedelmet 76** és **Jézus világ Megváltója 70** énekelhető. A **Paater noster**, az Isten gyermekeinek asztali imája feltétlenül betanítandó latinul. A nagyszombati előkészületnél a harmas **Deo gratias**-t kell megtanítani, meg esetleg a Mindenszentek litániájához latinul a feleleteket. A keresztvíznek a keresztküthöz való vitelekor esetleg énekelhető a **Mint a szarvas 83**. A keresztvégi fogadás megújítása feltétlenül begyakorlandó a hívekkel. A vigília misében a lecke utáni harmas alleluját is tanítsuk meg kiveiknek, meg a mise végén a **Deo gratias alleluja, alleluja** is. A feltámadási körmenetre: harmas **Nolite timere alleluja** és **Feltámadt Krisztus e napon SZVU 87**. Az OMCE által esztendőnként kiadott énekkendert általában mindig vegyük figyelembe, ne csak a nagyhet, hanem az egész év folyamán. A hosszabb latin szövegeket fonetikusán egy ív papírra legépelve adhatjuk híveink kezébe.

3. *A hívek aktív bekapcsolásának további módjai.* Az ének- és feleletpróbákon felhívhatjuk a hívek figyelmét az aktív bekapcsolódás további módjaira is. Virágvasárnapon mindenki hozzon magával barkát és azt kezében tartva vegyen részt a körmeneten. Azok számára, akik bármi oknál fogva nem tudtak résztvenni a barkaszentelésen, alkalmas helyen a lelkipásztorok készítsenek szentelt barkát, hogy az otthonaikba is vihessenek belőle. Nagycsütörtökön a szentségimádásba mindenki kapcsolódjék be esetleg valamilyen rend szerint. Nagypénteken az arcra boruláskor mindannyian térdeljenek le, a *Flectamus genua* felszólításra mindenki térdenállva imádkozzék egy kicsit. A kereszt előtti hódolaton a jelenlévők mind vegyenek részt, ha olyan sokan vannak, „hogy az egyenkénti adoráció nagyon elnyújtaná a szertartást, a kereszt előtti hódolat úgy is végezhető, hogy a papság és a ministránsok adorációja után a celebráns a keresztet a ministránsok kezéből kivéve az oltár felső plánumára áll és a híveket néhány szóval az adorációra hívja, a keresztet pedig rövid ideig magasra emelve tartja, míg a hívek a helyükön csendben hódolnak.” A husvétii vigiliára mindenki hozzon magával gyertyát és azt a harmadik *Lumen Christi*-re, pontosabban utána gyujtsák meg a hívek a nagy husvétii megáldott gyertyáról. Ezzel az égő gyertyával a kezükben állva hallgassák végig az *Exsultet*-et. Égjenek a gyertyák még a keresztvégi fogadás megújítása és a feltámadási körmenet alatt. Maguk a szertartások is az előírások szerint „in conspectu populi” = a nép szemeláttára kell hogy folyjanak, pl. barkaszentelés, keresztvízszentelés. Így igazán minden meg van adva ahhoz, hogy az aktív részvétel lehetővé váljék. A legigazibb bekapcsolódás: a szentáldozás minden egyes alkalommal.

4. *Az énekkar megszervezése.* Minden plébánián és lelkésziségen kellene énekkart, az ún. *schola cantorum*-ot szervezni. Ennek kellene megtanulnia a kórus által latinul éneklendő részeket.

Virágvasárnap pl. **Hosanna antifóna**, **Pueri Rebracorum portantes ramos olivarum** antifóna a 23. zs. 1–2 és 7–10 versével, a könnyen énekelhető **Turba multa** 3. antifóna, az egész **Gloria, laus et honor** himnusz, a templomba visszatéréskor a 8. antifóna: **Ingrediente Domino**. A passió ősi szokás szerint énekelhető a kóruson

a nép nyelvén mind virágvasárnap a nagymisén, mind nagypénteken. Virágvasárnap a többi szentmisén magyarul felolvasandó, ha lehet, szerepekre osztva, a turbák pedig szavalókórsszerűen. Nagycsütörtökön a lábmosásnál — ha végzik — a 8. antifóna: *Ubi caritas et amor* feltétlenül énekelendő. Aldozás alatt esetleg magyarul felolvashatók a 22, 71, 103 és 150 zs. A kórus a hívekkel együtt énekelje a *Pange lingua* himnuszát. Oltárfosztás alatt pedig a kórus szavalókórsszerűen előadhassa a 21. zsoltárt magyarul. Nagypénteken a két lecke utáni responzórium (*Domine audivi és Eripe me*) recitálendő legalább. A kereszti adoráció alatt a *Popule meus* éneklendő, melynek befejezését: *Sempiterna sit beatae Trinitati gloria* mindig el kell énekelni. Az Oltáriszentség elhozatalakor a három előírt antifónát kell énekelnie a kórusnak. Aldozás alatt a 21. zsoltárt magyarul előadhato, vagy a matutinum 5. lekcioja utáni *Tenebrae factae sunt* responzórium. Nagyszombaton a 2., 3. és 4. olvasmányt követő Canticum-ok: *Cantemus Domino, Vineae facta est és Attende caelum* énekelendők vagy elrecitálendők. A Mindenszentek litániája latinul végzendő, hasonlóképpen a keresztkúthoz menet közben a *Sicut cervus canticum* is. A szentmiséhez megtanítandó a lecke utáni allelujákat követő 117. zs. 1. vers és a 116. zs., meg a mise végén a husvétvasárnapi laudesként éneklendő Alleluja antifóna a 150. zsoltárral, majd az *Et valde mane* antifóna a *Benedictus*-sal. A körmenethez pedig meg kell tanulnia az énekkarnak az *Et adhuc tecum sum* alleluját.

5. *Asszisztencia és ministrálás.* Ahol elegendő pap áll rendelkezésre, a szertartásokat az ún. ritus solemnisben kell elvégezni. Az egész Nagyhétén Virágvasárnaptól a vigília szentmiséjéig bezárólag, ha ünnepélyesen végzik a szertartásokat, mindazokat a részeket, melyeket a szerpap, az alszerpap és a felolvasó tisztéből fakadóan énekel, vagy olvas, a celebránsnak nem kell elmondania. Ahol a celebráns mellett még egy pap, vagy legalább diákonus van, ott az ún. ritus medius szerint asszisztál, elvégezve a diákonusi teendőket. A legtöbb helyen csak ministránsok segítségével végzik el a nagyheti szertartásokat. Virágvasárnap és Nagycsütörtökön legalább 3, Nagypénteken és Nagyszombaton pedig legalább 4 jól kioktatott ministránsnak kell segédkeznie.

A Rítuskongregáció 1957. II. 1-én kelt dekrétuma értelmében ahol a ministránsok száma és tudása nem éri el a kívánt mértéket, ott nem végezhető el a nagyheti szertartás még az ún. ritus simplex formában sem. A ministránsok előírt számát és tudását a főpásztoroknak kell ellenőrizniük. Mind a ritus medius-ban, mind a ritus simplexben virágvasárnap, nagycsütörtökön és a vigília misében egy pap is úgy végezheti a füstöléseket, ahogy az ünnepélyes hárompapos mise rubrikái előírják, a virágvasárnapi passió előtti incenzálás kivételével. — Nagycsütörtökön a kétszeri misézést megengedheti a főpásztor az olyan lelkipásztoroknak, akik két vagy több plébániát kormányoznak; ide számíthatók a leányegyházak, a filiák is. Ezek a papok engedéllyel nagypénteken is kétszer végezhetik el a szertartásokat, nagyszombaton pedig megismételhetik a vigília misét. — A pasztorális előkészítéshez hozzátartozik még a sekrestyés kioktatása és egy jó konferálási szöveg összeállítása. Az Esztergomi Érseki Főhatóság 1957-ben *A Nagyhét szertartásai* címen 13 oldalas és *Konferálások a Nagyhétre* címen 11 oldalas sokszorosított szöveget adott ki. A konferálás alapelvei: rövidség, érthetőség. Nem a konferáló személyének kell előtérbe kerülnie, hanem ő csak egy-két szóval bevezeti és kíséri hitűnk titkainak megünneplését.

III. A megújított Nagyhét

A megújítás hátterének és a megújított Nagyhétre való készületnek vizsgálata után nagy vonalakban vessünk egy-egy rövid pillantást az egyes napokra is.

1. *Virágvasárnap. Dominica secunda Passionis seu in Palmis* = a szenvedés második vasárnapja vagy virágvasárnap nevet viseli. A szentmisét piros liturgikus ruhákban végzett ünnepélyes pálma (ná-lunk barka) körmenet előzi meg Krisztus Király tiszteletére. A bar-kaszenteleéssel és körmenettel egybekötött szentmise ideje a reggeli órákban van, az Ordinárius engedélyével azonban pasztorális szem-

pontokat figyelembe véve este is lehet tartani. A szentmise bevezetés Krisztus szenvedésének titkába. A körmenet jeruzsálemi eredetű. A körmenet előtt az ágak megáldása egy orációval, majd szétosztás és evangéliumolvasás: Mt. 21, 1–9. A középkori missa sicca mesterkelt volta miatt teljesen leépült és előtérbe került a körmenet. A szentmisét violában végzik. Ebben Szent Máté megrövidített passióját olvassák.

2. *Nagycsütörtök*. Liturgikus elnevezése: *Feria quinta in Cena Domini* = az Úr vacsorájának a csütörtöke. A székesegyházakban a tertia után a püspök az ún. Missa Chrismatis-t mondja. Ebben megáldja a hittanulók, a betegek olaját és a szent krizmát a Pontificale Romanum előírásai szerint. A délelőtti misében csak a püspök áldozik meg. Az ünnepélyes délutáni szentmise 4–9 óra között kezdhető, ezen a papság és a hívek közösen áldoznak. Áldoztatni csak a mise alatt vagy közvetlenül utána lehet. A főmisén kívül még egy, esetleg két szentmise mondható a főpásztor engedélyével a templomokban és a nyilvános kápolnáknak; a félig nyilvános kápolnáknak csak egy a főmisén kívül, ha azt a pasztorális bölcsesség megkívánja, de csak du. 4–9 óra között. Reggel és délelőtt tehát egyáltalában nem lehet misézni. A lábmosás szertartása az evangélium után tartott beszéd után. (melyben a pap a nap titkait foglalja egybe: az Oltáriszentség és az egyházi rend alapítása, valamint a felebaráti szeretet), vagy a szentmise után következik azokon a helyeken, ahol a pasztorális prudencia azt javalja. A Szentmise végén ünnepélyesen elviszik egy mellékoltárhoz (alkalmasint a Szentsír oltárához) a Legszentebbet és elvégzik az oltárfosztást. Ezután kezdetét veszi az éjfélig tartó szentségimádás akár nyilvánosan, akár privátim.

3. *Nagypéntek*. A megújított rendben *Feria sexta in Passione et Morte Domini* nevet viseli = az Úr szenvedésének és halálának péntekje. Ma nincs szentmise. A déli 12 órától este 9 óráig kezdhető szertartásokon résztvevő hívek osztoznak az Egyház fájdalmaiban és gyászában. A templomon keresztül néma csendben bevonul. az oltár előtt arcraboruló vagy térdelő papság és asszisztencia vezetik be a mai liturgikus akciót. A Nagypéntek felépítése az új rend szerint a következő: a) Olvasmányos rész két leckével és a megrövidített János passióval. b) Ünnepélyes könyörgések, vagy könyörgések a hívekért. Kilenc oráció: Egyház, pápa, papság, államfők, hittanulók, hívek szükségletei, Egyház egysége, zsidók és hitetlenek megtérése. c) A kereszttel előtti ünnepélyes hódolat: két égő gyertya között a pap vagy a diakonus előhossa a sekrestyéből a viola színű letakart szinte embernagyságú keresztet, a celebráns fokozatosan leleplezi, majd a papság háromszoros térdhajtással közeledve tisztelete jeléül megcsókolja Krisztus lábsebére. Utána a hívek egy térdhajtással közeledve az áldoztató rácsnál vagy a mellékoltárnál álló kereszthez, hasonlóan cselekszenek. d) Áldozási szertartás: a mellékoltárról elhozzák az Oltáriszentséget, s a latinul közösen elimádkozott Miatyánk után a pap kisostyával megáldozik és megáldoztatja

a jelenlévő papokat és híveket. E napon csak az áldozási szertartás alatt szabad áldozni. A keresztdózat emlékét ünneplő papok és hívek most már ismét részesülhetnek a keresztdózat gyümölcseiben, Krisztus feláldozott szent testében és vérében, ahogy ez hazánkban 1632-ig szokásban is volt, míg Pázmány Péter be nem vezette a római ritust, mely már nem ismerte a nagypénteki áldozást. Az áldozás után három hálaadó imával a római rend szerint be is fejeződik a nagypénteki szertartás.

4. *Nagyszombat. Sabbatum Sanctum* = szent szombat a neve a liturgikus könyvekben. Szent Ágoston *Mater omnium vigiliarum*-nak, valamennyi virrasztással egybekötött éjjeli istentisztelet anyjának nevezi. Igazában úgy kellene kezdeni a szertartásokat, hogy éjjél körül a vigiliai szentmise kezdetét vehesse. Tekintettel a hívek és a különböző vidékek sajátos körülményeire, az Ordinárius engedélyével a vigilia szertartásait előbb is lehet kezdeni, de nem korábban, mint ahogy abban az évben szürkület van, de biztosan nem korábban, mint napnyugta előtt. A főpásztorok az előbbi kérdésre egész egyházmegyéjükben nem is adhatnak engedélyt, csak külön-külön, megokolt kérések alapján. A Nagyszombat éjjeli liturgia három részből tevődik össze: a) a feltámadást jelképező szertartásokból: az új tűz és a husvéti gyertya megáldása, ünnepélyes körmenet, majd a husvéti titok kihirdetése. b) A keresztség szentelésével kapcsolatos szertartásokból: olvasmányok, a Mindenszentek litániájának első része, a keresztség megáldása, esetleges keresztesítés, a keresztségi fogadás megújítása és a litánia második része. c) Az allelujás szentmiséből és a hozzá kapcsolódó husvétvasárnapi laudesból.

Az első részben az új tüzet a celebráns egyetlen orációval megáldja, majd a husvéti gyertyába keresztet, Alfát, Omegát és a folyó esztendő dátumát vési be. A husvéti gyertyáról először a celebráns, azután a papság és végül a hívek gyújtják meg gyertyáikat és állva hallgatják végig a husvéti titok kihirdetését: „Ő megbecsülhetetlen szerelmes szeretet, ki hogy szolgádat megváltád, Fiadat halálra adtad“. A második részben a keresztesítésre készülő hitűjencok kapják meg a végső oktatást négy olvasmányban: a világ teremtése, kiszabadulás az egyiptomi fogságból, a megváltás gyümölcseként az Úr lemossa Sión leányának szennyt és elveszi Jeruzsálem adósságát, végül pedig Mózes búcsúbeszéde a 10 parancs megtartásáról. A litánia első része után a keresztség szenteléskor megelevenedik előttünk a megszentelt víz egész története. Ha van keresztlendő, a keresztség szentelés után kell megkeresztelni. Ezután a keresztség ünnepélyes menetben a keresztkúthoz viszik. A keresztségi fogadást a hívőcsereg égő gyertyával a kezében újíttja meg. A litánia után következik a harmadik részben az allelujás szentmise — melyben áldozni is lehet, vagy alatta, vagy közvetlenül utána — a husvétvasárnapi laudesdel. A pap áldásával be is fejeződik a vigiliai szertartás a római előírás szerint. Nagyszombat többé nem papszentelési nap, mint ahogy az a múltban volt.

5. *A szentségi böjt és a szigorú böjt*. Meg kell emlékeznünk még két kérdésről: a szentségi böjtről és a szigorú böjtről. A szentségi böjttel kapcsolatban XII. Pius pápának 1957. március 19-én kelt és 25-én hatályba lépett „Sacram Communionem” motu proprioja van érvényben. Akár reggel, délelőtt, akár délután, este vagy éjjeli misén áldozik valaki, szilárd ételt és alkoholos italt három órával az áldozás előtt, nem alkoholos italt pedig egy órával az áldozás előtt vehet magához. A tiszta víz és a valódi orvosság nem töri meg a szentségi böjtöt. — Nagypéntek szigorú böjti nap: 21–60 éveseknek háromszor szabad enniük, egyszer szabad jóllakniuk és húst nem szabad enni. A nagyszombati szigorú böjttel kapcsolatban, mely ed-

dig az 1252. kánon 4. §-a szerint délig volt érvényben, az új nagyheti rendben úgy rendelkezett a Szentszék, hogy Nagyszombat éjfélig kell kiterjeszteni. Mivel a Zsinati Kongregáció 1949. I. 28-i dekrétuma alapján hazánkban a főpásztorok csak évi négy szigorú böjti napot irtak elő: hamvazószerda, nagypéntek, Nagyboldogasszony (1957. VII. 25. óta Szeplőtelen fogantatás) előtti nap és Karácsony vigiliája, a magyar püspököknek az említett Kongregáció 1956. VI. 12-i deklarációja szerint továbbra is joguk van a szigorú böjt alól Nagyszombaton felmentést adni és ezzel a jogukkal eddig éltek is.

6. *A szentségkitételes szentsír és a feltámadási körmenet.* Külön kell foglalkoznunk három kérdéssel: a szentsír, a szentsíron való szentségkitétel és a feltámadási körmenet problémáival, pontosabban a megújított nagyhéttel lehetséges összeegyeztetésükkel. A római rendelkezés alapelve: „az igazi jámborságot tápláló szokásokat bölcsen kell a Nagyhet megújított rendjével összeegyeztetni.”

A Szentsír. Az ősi nagypénteki istentisztelet után, mely a sírbátétel perikopájával fejeződött be, a következő éjjel a Szentsír templomban Jeruzsálemben a nép és néhány klerikus virrasztott és közben himnuszokat és antifónákat énekelték. Nagyszombaton is imádkoztak a szentsírnál. A szentsírnál lévő oltár tabernákulumába rejtették az Oltáriszentséget a 10. sz. közepe tájától kezdve, ahogy ezt Szent Ulrich augsburgi püspök († 973) életrajzából tudjuk. Ez a szokás három évszázad alatt elterjedt. Maga a szokás kettős forrásból eredezhető: a) a nagypénteki közös áldozás után megmaradt partikulákat a Szentsíron lévő tabernákulumba helyezték el és b) a szentségimádásból, mellyel e naptól kezdve egészen a husvétvasárnap matutinumig a hívek a szentsír tabernákulumába elhelyezett Oltáriszentséget körülvették.

A Szentsíron való szentségkitétel. Egészen a 15. sz.-ig a tabernákulumba rejtett Oltáriszentség előtt adoráltak a hívek. A reformáció korában, mivel a hitújítók a valóságos jelenlét tanát elvetették és nagypénteket a legnagyobb ünnepükké tették meg, a katolikus tanítás kidomborítására a Szentsírra vagy kehelyben, vagy pedig fátyollal letakart ostenzóriumban helyezték ki az Oltáriszentséget a hívek imádására. A nyilvános szentségkitételt eddigi adataink szerint a müncheni jezsuiták kezdték el 1577-ben V. Vilmos bajor fejedelem kérésére. Ez a szokás hamarosan elterjedt és napjainkig fennmaradt hazánkon kívül Németországban, Ausztriában, Cseh-Morvaországban, Horvátországban és Lengyelországban.

A feltámadási körmenet. A már fentebb említett Szent Ulrich püspök életrajzában azt is olvashatjuk, hogy ő husvétvasárnap a szentmise után a Szent Ambrus templomban az Oltáriszentséget a Szentsírból kiemelte és a Keresztelő Szent János templomba vitte át. Az Oltáriszentség kiemelése a Szentsírből eredetileg husvétvasárnapra virradó éjjel, a matutinum előtt történt, csak később került át nagyszombaton délutánra és egészen szép paraliturgikus ájtatossággá fejlődött ki a századok során. A szentsíron a szentségkitétel és a feltámadási szertartás egészen szorosan összefüggnek egymással.

A Rítuskongregáció 1896. december 15-én kelt 3939. sz. döntvénye foglalkozik ezzel a kérdéssel. A Szentsíron való szentségkitétellel és a feltámadási szertartással kapcsolatban a döntés a következő: „Saltem tolerari posse” = legalább is eltűrhető. Megokolása a következő: 1. emberemlékezetet meghaladó szokás, mely megszokítás nélkül három évszázadon keresztül fennmaradt; 2. a keresztyén nép mély áhitattal veszi körül a Legszentebbet és felháborodás, valamint megbotrányozás nélkül nem lenne kiírható; 3. e szokás a hitet táplálja, sőt sok helyen hitvallás számba vehető; 4. nincs kifejezetten a rubrikák ellen, praeterrubrikális; 5. így mintegy törvényerővel bír; 6. dogmatikus igazságnak nem mond ellen; 7. a Rítuskongregáció kifejezetten eddig nem tiltalmazta, sőt 8. néhány egyházmegyében el is tűrte.

1956-ban a Rítuskongregáció kérdésre válaszolva kijelentette, hogy a Szentsír szokása a szentségkitétellel és a feltámadási körmenettel „*tolerari potest tamquam laudabilis consuetudo*”, eltűrhető, mint dicséretes szokás, de a feltámadási körmenet nem illeszthető be az Exsultet és a keresztvízszentelés közé, hanem csak a vigíliai mise végeztével tartható. Természetesen a vigília szertartás alatt az Oltáriszentséget abba a tabernákulumba kell zárni, ahol nagycsüörtőről nagypéntekre virradólag a kisostyákkal együtt őrizték.

P. Jungmann S. J., az innsbrucki egyetem kiváló liturgikus professzora is azon a nézeten van, hogy a „Szentsír gondolatát (mégpedig a szentségkitételes szentsírét) nem szabad erőszakkal a hívek áhítatából kiszorítani, mivel a római liturgia részéről e szép szokás ellen nem hozható fel komoly érv”.

A gyakorlati nehézséget nem annyira a Szentsíron a szentségkitétel okozza, melynek természetes kezdeti ideje a nagypénteki szertartás végével adva van, hanem sokkal inkább a feltámadási körmenet ideje és szertartása. Ezt a tömegeket vonzó szép szertartást meg kell mentenünk. Tény az, hogy híveink még az anticipálva kezdett vigília szertartás és mise utáni időben sorra kerülő körmenetet sem várják meg szívesen, még jobban áll ez az esetleg éjfélkor tartott szentmise után tartandó körmenetre. Két megoldás kínálkozik: vagy husvétvasárnap reggel, ill. délelőtt szentmise keretében, az előtt, ill. után, vagy — hogy a hangulati elemeket is megőrizzük — husvétvasárnap délután kellene tartani a körmenetet és befejezni ünnepélyes szentmisével. Ez utóbbi időpont lenne a legjobb, amennyiben természetesen ez az elgondolás, mely Kapcsándy Zsigmond csobánkai plébánostól származik, a magyar püspöki kar tetszésével találkozik. A Krisztust ébresztgető *Exsurge* már úgysis kimaradt a 138. zsoltárral, mely utóbbi nem sok kapcsolatban állt a feltámadás gondolatával az egy *resurrectio* szón kívül. Most a feltámadási szertartáshoz bevezetésként elénekelhető lenne — ha husvétvasárnap délután vagy este végeznénk — a Jn. 20, 1–10 és 19–21. versek: Péter és János apostolok a sírnál, valamint Jézus esti megjelenése Tamás kivételével az apostoloknak. Krisztus kiáltaná nekünk is: *Resurrexi, Pax vobis, ego sum alleluja, Nolite timere, alleluja*: Feltámadtam, Béke veletek, és vagyok, alleluja, Ne féljetek, alleluja. A Feltámadt Krisztus e napon hangjai mellett indulna el a körmenet. Visszatérve a templomba ünnepi szentséges mise szentségi áldással és Te Deummal képezné a husvéti ünneplés záróakkordját.

SERÉDI BÍBOROS MINT JOGTUDÓS (II. rész)

Esztergomban, a Magyar Sion ormán

Míg Serédi Rómában javában dolgozott, Csernoch János elhunyt. Mint ilyenkor szokás, megindultak a leglehetőlenebb kombinációk. Többek között Serédi neve is felröppent az ujságok találgatásai között. Ő maga egyáltalában nem áhitozott e magas, de nehéz állásra. Kinevezése előtt két hónappal írja egyik rendtársának:

„Az a szerencse, hogy a magyar papok közül talán én vagyok az, akit a primás-kérdés legkevésbé izgat. Ohajtánám és imádkozom, hogy odavaló ember legyen... En csak annyit mondok, hogy ezt a magas, de fölötté nehéz és felelős-séges posztot meg gondolatban sem keresem, mert elfogadását sem tartanám könnyű dolognak. Aki ezt a méltóságot keresi, az beteg ember.” (Róma, 1927. szept. 9.)

Érdekes, hogy esetleges kitüntetése rendi sikon még Rómában is feltűnést keltett. Amikor bíborosi kinevezésének híre járt, Stotzingen Fidél bencés primás-apát, ottani előljárója magához hívatta és komolyan figyelmeztette: „Verje ki a fejéből, hogy magából valaha is bíboros lesz”. Serédi az atyai figyelmeztetést engedelmes lélekkel tudomásul vette, annál inkább, mert előbb már Gasparri bíboros hivatalos francia nyelven hivatalában közölte vele, hogy a Szentatya bíborossá, érsekké és primássá nevezte ki. De megtiltotta neki, hogy ezt a pannonhalmi főapáttal, vagy a római primás-apáttal közölje. Néhány nap mulva a primás-apát az Anzelmianum tanári karának és növendékeinek élén szeretettel üdvözölte az új bencés bíborost.

Kinevezése itthon sem keltett osztatlan örömet: a kormánynak ugyanis más volt a hivatalos jelöltje.

Ilyen előzmények után érthető, hogy működése, legalábbis kezdetben, nem volt zökkenésmentes. A háttér és a részletek feltárása a történelemre vár. Itt csak néhány szempontot említek fel, ami talán hozzájárulhat Serédi egyéniségének jobb megértéséhez. Négy évig közvetlen szolgálatában dolgozhattam (1939–1943.) a főegyházmegyei hivatalban és megfigyelhettem közelről. Átnéztem írásos hagyatékát Pannonhalmán és Esztergomban. Nem akarok tehát rejtusálni. Nyers, de reális képet akarok adni róla, ha tizenkét év községéből egyáltalán lehet.

Őt gátló körülményt vélek felfedezni működésének kezdetén:

1. *Aránylag fiatal életkora.* Jóllehet az Egyházi Törvénykönyv szerint 30 éves korban lehet már bárki püspök (can. 331), mégis, Serédi 43 éves korában már nemcsak püspök, hanem Esztergom érseke, Magyarország primása és az Anyaszentegyház bíbornoka. Ha meggondoljuk, hogy éveken át a püspöki kar római ügyvivőjeként működött, s mint ilyen, Rómába menet minden püspöknek a Termini pályaudvartól kezdve kísérője és szinte kiszolgálója volt, elképzelhető, hogyan érezte magát, amikor váratlanul valamennyi magyar püspök és érsek élére került és máról holnapra a Püspöki Kar

feje lett. Valamennyi között a legfiatalabb. Ez azonban olyan gátló körülmény volt, amely napról-napra csökkent és apadt.

2. *Szerzetesi* mivolta. Hogyan lehet a szerzetesi jelleg gátló körülmény? Magában véve semmikép. Hiszen a Törvénykönyv (c. 627) lehetőséget nyújt arra, hogy szerzetesek, szerzetesi jellegük fenntartásával, a legmagasabb egyházi méltóságot is (bíboros, érsek, püspök) elnyerjék. Sőt szerzetesek az érseki és püspöki székekbe kerülve sokszor nagyszerű lelki megújulást, új tavaszt és lendületet visznek az egyházmegye életébe. Az intenzívebb, mélyebb lelkiség zászlóvivői ők, a külső nehézségekkel küzdő világi klérus előtt. Előfordulhat azonban olyan eset is, amikor a szerzetes-főpap működését nem kíséri mindig a megérdemelt siker. Mi lehet ennek az oka? Többek között talán az is, hogy az ilyen főpap a szerzettől a dolog természeté szerint ha nem is *de iure*, azonban *de facto* kénytelen elszakadni. Eddigi megszokott, meghitt családi közösségéből kiesik. Legjobb barátai és bizalmasai is – talán tapintatból – visszavonulnak tőle. Nem akarják befolyásolni őt munkakörében. Valahogyan egyedül marad...

Ezen a nem csakély teherpróbán Serédinek is keresztül kellett esnie. Barátja, igazi bizalmasa, akivel kinzó problémáit és a tornyosuló nehézségeket őszintén átbeszélhette volna, vagy aki körültekintő, önzetlen és komoly tanácsával segítségére lett volna, a szó szoros értelemben alig volt. Egyedül maradt.

3. *A szónoki készség hiánya*. A püspöki kinevezések előtt szokásos scrutinium kapcsán többek között arról is történik tudakozódás, hogy a jelölt rendelkezik-e szónoki képességgel? És méltán. Fides ex auditu. Az igehirdetés éppen ezért a legmagasabb síkon a püspök feladata (c. 1327). Ennek a feladatnak is méltóképpen kell megfelelni. Serédinek, aki egyébként nagyszerű hangerővel és organummal rendelkezett, a szónoki készség nem adatott meg. Mindenütt orákulumként várták, de vontatott, inkább az észhez szóló, minden szónoki lendületet nélkülöző beszédei nem tudtak lelkesedést kiváltani. Beszédeire mindvégig lelkiismeretesen készült, s leírta azokat. Tartalmilag logikusak és kikezddhetetlenek voltak. De kár, hogy azok, akiknek módjukban volt, nem mentesítették ettől a súlyos teherből, mert élete végéig minden beszéd nehezeire esett.

4. *Zárkózott természete*. Nem szerette a fórum zaját és ha a zajló élet hulláma be-bechapott csendes szobájába, mindig felkorbácsolta lelke nyugalmit. Pedig a Magyar Sion ugyancsak mindig ki volt téve ilyen hullámverésnek.

Nem volt mindig „schlagfertig”, éppen ezért ösztönösen került a sokszor szükséges és nélkülözhetetlen hivatalos tárgyalásokat és fogadásokat. Ezért sokan talán tévesen úgy látták, hogy a szükséges erő és bátorság híjával van.

5. *A jogforrások kiadásának befejezetlensége*.

Fentebb láttuk, hogy római tartózkodása idején egyik súlyos elfoglaltsága volt a források összegyűjtése és sajtó alá rendezése. Ezekből Rómában mindössze az I–IV. kötet jelent meg. Hátra volt még

az V–VIII. kötet kiadása, valamint a befejező, összefoglaló tabellákat tartalmazó IX. kötet sajtó alá rendezése. Hogy egyéb elfoglaltsága mellett mennyi munkát adott ez neki, az is mutatja, hogy az V. kötet csak 1930-ban, a VI. 1932-ben, a VII. 1934-ben a VIII. 1938-ban és végül a IX. kötet csak 1939-ben láthatott napvilágot. Amikor XII. Pius pápa nevében Maglione bíboros államtitkár megleghangú levélben köszönte meg munkáját, többek között így írt: „A munka, amelyet most Eminenciád a Codicis Iuris Canonici Fontes értékes gyűjteményének IX. kötetének kiadásával befejezett, méltó koronája egy olyan műnek, amely örökre összeköti Eminenciád nevét a kánonjogi kódex kodifikálásával.” Tehát primási éveiből 12 évet csak úgy mellékfoglalkozásként, az egyházkormányzat és egyházpolitika, a reprezentáció és pasztoráció munkája mellett a forráskiadásokra kellett fordítania. A nagy mű befejezésekor így sóhajtott fel: „Ha tudtam volna, hogy az a munka, amire 1908-ban vállalkoztam, 30 évig fog tartani, és ennyi munkát ad, nem vállaltam volna”.

Összesen 6464 jogforrást közöl 8 vaskos kötetben, közel 8000 nyomtatott oldalon. A többi 4000 forrás közzététele nem látszott szükségesnek, mert azok a Corpus Iurisban, a trienti zsinat határozataiban és a liturgikus könyvekben megtalálhatók.

Mínthogy a kodifikáció hatalmas munkájának minden szála kezdetől fogva Gasparri kardinális kezében futott össze, illő volt, hogy a törvénykönyv tudományos apparátusának egyéb fontos részei, így a forráspublikáció is az ő nevét viselje. A források I.–VI. kötete Gasparri bíboros neve alatt jelent meg. Miután 1934-ben Gasparri elhunyt, XI. Pius pápa úgy döntött, hogy a következő kötet Serédi neve alatt jelenjék meg „cure et studio Emi. Card. Serédi”. A VII. kötet tárgyilagossá előszavából az is hivatalosan köztudomásúvá lett, hogy az egyházi törvénykönyv forrásai előző köteteinek sajtó alá rendezését is a magyar tudós: Serédi Jusztinián végezte.

Ennyi munka után megértjük, hogy Serédit a Szentatya 1927. nov. 30-án esztergomi érsekké nevezte ki, december 19-én pedig bíborossá kreálta, s 1928 január 8-án sajátkezűleg püspökké szentelte. Megértjük, hogy az 1934. évi római nemzetközi jogi kongresszuson Serédi a legkiemelkedőbb helyet foglalta el, s a pápa jelenlétében a kongresszusi tagok és meghívottak előtt az összefoglaló jelentést ő tartotta a kongresszus eseményeiről. Megértjük, hogy 1936 június 24-én az oxfordi egyetem jogi kara a jogtudományok díszdoktorává avatta, ami magyar embernek még nem jutott osztályrészül.

Az említett öt gátló körülmény mellett meg kell látnunk más öt előnyös vonást is Serédi egyéniségében.

1. *Szerény, mély papi egyéniség.* Buzgóságát kifelé sohasem fitogtatta. A valóságban imádságos, elmélyedő papi lélek lakozott benne. A magasztos főpapi funkciókat mindig örömmel és áhítattal végezte. Magas közjogi és egyházi méltóságában sohasem restelte egyszerű származását, sőt egyenesen büszke volt rá. Boldog és szí-

vesen beszélgetett szülőfalujáról, gyermekkori élményeiről, szüleiről és testvéreiről.

Emellett puritánságára jellemző, hogy egyetlen rokonának sem emelte föl társadalmi vagy gazdasági helyzetét. A primási javadalomban még távoli rokont sem alkalmazott semmiféle munkakörben, hogy a nepotizmusnak még látszatát is elkerülje.

Végtelenül szerény volt. Sohasem kérkedett magas összeköttetéseivel és sokirányú, eredményes munkásságával. Sohasem beszélt önmagáról. Mindig megőrizte a bencés rendhez fűződő pietását. Életművének befejezésekor e sorokat írja a pannonhalmi főapátnak:

„A mai postával Főapát úr címére feladtam a Codex jogforrásainak utolsó (IX) kötetét a nagykönyvtár számára. Ez a kötet, amely a jogforrásokat sokféle szempontból táblázatokba foglalja, befejezését jelenti annak a 30 esztendő munkának, amelyet a Szent Rend jóvoltából és az Ap. Szentszék kegyességéből, végül bold. Gasparri bíbornok úr barátságából a kánonjog kodifikálásában tölthettem.

Mikor ez alkalommal a Szent Rend iránti és soha meg nem szűnő hálám kifejezni szerencsés vagyok, igaz tisztelettel maradtam Főapát úrnak szerető rendtársa, Jusztinián“.

2. Egyenes jellem. Egész élete közvetlen, vagy közvetve a iustitia: a jog és igazság szolgálatában telt el. Nem tudta megérteni, hogy az igen és nem-en kívül más felelet is lehetséges, Egész életprogramját és a püspöki méltóságról vallott felfogását hűen tükrözi az a levél, amelyet egyik püspöki kinevezés alkalmával az érdekelthez intézett:

„Igen nagy örömmel és megnyugvással tölt el a jóhír, hogy Szentséges Atyánk Nagyméltóságodat volt kegyes az árván maradt egyházmegye főpásztorává kinevezni, mert az a meggyőződésem, hogy kivált a mostani nehéz viszonyok között, csak attól a főpásztortól várhatunk eredményt az egyházmegye, a papság, a hívek számára, aki erre a magas, de felelősséges méltóságra nem törekedett s akinek szándékán, törekvésein és munkáján éppen ezért rajta lesz az Isten áldása.

Mikor tehát e legkegyelmesebb kinevezés és püspökszentelés alkalmával Nagyméltóságodat testvéri szeretettel köszönteni szerencsés vagyok s imáimat egyesítem az Örök Főpap imájával: Ut omnes unum sint, a Pontificale szavaival azt kívánom Excellenciádnak egész életére: Non dicus vonum malum, neque malum bonum — és akkor mint logikus, következőes főpapnak mindig meglesz lelkiismereti nyugalma és becsülete Isten és emberek előtt“ (Esztergom, 1939. jan. 24.).

3. A munka és kötelesség embere. A „*Non recuso laborem*“: nem rettenek meg a munkától nála nem szokványos püspöki jelmondat, címerkellék csupán, hanem egyéniségének legtalálhatóbb kifejezése. Láttuk Rómában ernyedetlen munkában eltöltött éveit, melyek még a legjobb, legkeményebb szervezetet is kikezdi. Ugyanez a munkatempó ment tovább Esztergomban is.

Mindvégig a kötelesség és helytállás embere volt. A második világháború viharaiban kiadta a jelszót, hogy minden pap maradjon a helyén, és helyén maradt ő maga is. Hányszor akarták szék-városát kiüríteni, s őt nyugatra vinni! Előbb csábították, majd kényszeríteni akarták. De azt a helyet, melyet számára a Gondviselés kijelölt, nem hagyta el egy pillanatra sem. Pedig vizes, egészségtelen bunkerben kellett átélnie a légi bombázás apokaliptikus szörnyűségeit. Helytállt betegsége ellenére is.

Amikor Rómából hazajött, pergamen arcszíne elárulta, hogy egészségileg megroppant. Az újabb izgalmak és bajok betegségét

még csak súlyosbították és megviselt szíve miatt nem egyszer rosszult lett. De szigorúan megtiltotta környezetének, hogy erről bárki-nek is szóljanak. Nem akart betegnek látszani s nem akarta e címen a munkából magát kivonni.

4. *Római katolikus főpap* volt a szó teljes értelmében. Az előző korok liberális-főpap típusából egy szikra nincs benne. Mindig megtalálta a módját, hogy a világegyház egyetemes jogát a partikuláris magyar szokásokkal szerencsés összhangba hozza.

5. *Magyar ember volt a javából.* A Világegyház ünnepelt biborosa, szerte a világon elismert jogtudós, büszke volt rá, hogy a kis magyar nemzetnek lehet honpolgára. Ott vibrált szívében a nemzetért aggódo felelősség. Rendületlenül híve maradt nemzetének utolsó lehetetégig. A Világegyház és a pápához való hűsége egy pillanatra sem homályosította el benne a haza iránti hűségét és odaadását.

Érdekes, de nem véletlen, hogy végrendeletét 1944. október 8-án, Magyarok Nagyasszonyának ünnepén írta, melyben többek között e sokat-mondó, egész életprogramját magában foglaló fel-emelő megállapítás áll:

„Minthogy bennem teljesen összeforrt a magyar és katolikus mivoltom, úgy, hogy az egyik a másikat nemcsak soha el nem nyomta, hanem inkább mindig elő-mozdította, azért a római katolikus Anyaszentegyházamat és magyar hazámat mindig egyszerre, egyformán, igazán és önzetlen akartam szolgálni, abban a biztos tudatban, hogy így összefonódva tökéletes a szolgálat, míg különválasztva sokszor tökéletlen. Sőt néha veszélyes is lehet. Ebből a szempontból viszontagságos életemre visszatekintve különösen is hálát adok az isteni Gondviselésnek azért a ritka kegyelemért, hogy nemcsak egyházi vonatkozásban, hanem a magyar társadalmi és gazdasági, valamint bel- és külpolitikai életben is még a legsúlyosabb körülmények között sem törődtem emberi tekintetekkel, vagy a népszerűtlenséggel, hanem mindig következetesen hirdetem és követtem a változhatatlan igazságot, úgyhogy súlyos megnyilatkozásaimat soha sem kellett sem visszavonnom, sem módosítanom, avagy magyarázgatnom, sem előbbi cselekvési módomat meg-változtatnom, vagy letagadnom. Utolsó utamról szeretném erre az egyenességre felhívni magyar püspöktársaimnak, papjaimnak és összes magyar testvéreimnek figyelmét a haza javára.“

1945. március 29-én, 61 éves korában halt meg. De életműve itt maradt: a kánonjogi Törvénykönyv, mely szigorú elvi következetességével, világos rendszerével, áttekinthető anyagával megmutatja, hogy az Egyházat olyan szervezet kormányozza, amelynek eljárása a papság és hívők jogait és kötelességeit magában foglaló, az etikum alapjára helyezett jogi rend szabja meg.

KESŐ SZOMBAT DÉLUTÁN

Nem láttam még ilyen ezüstös
mélyből sugárzó kék eget!
Fák lombja úszik mérhetetlen
magasban s hőszin fellegek.
Hizelgő szellő száll az ágra,
s versenyt csörög az ostoba
szarkákkal, mintha semmi dolga
nem lenne már, sem otthona.

A rét selymén tengert csodáló
arccal hever egy kis legény,
körötte béklyót zörgető szép
csikó, néhány ökor s tehén.
A fiú lankadtan elalszik,
oly bágyasztó a levegő,
De állatjait féltve őrzi
a harsogó dús legelő.

Halk neszezéssel pihenőre
készül a szombat délután,
ragyog a táj, mint hazatérő
szerelmes arató leány.
A csendes árnyak áramában
lassan bevonja szárnyait
a síkság, s nézi a pipáló
apró kémények százait.

Pattog a tűz, csillog a krumpin
a paprikás zsír bíbora.
Fortyog a lé, akár az étvágy
várakozó vad mámora.
Hét végén fogaink erői
megnőnek, szájunk szélesebb,
s ahogy betelik nyugalommal
a föld, ezerszer éhesebb

lesz a szívünk, mely küzdve bátran
munkálta boldog igazát...
Kint megegyeszer a zaj feléled,
gulyás pattintja ostonát,
az állatok szédült örömmel
szívják a hazai szagot,
és a csorda füstjén keresztül
felszikkáznak a csillagok.

Csanád Béla

VIHAROS ESTE

Reggel óta egy óriási
vadgalambszárny csattog az égen.
Szívfájdító turbékolással
ébred a hold a szürkéségben.

Napszámosok mennek a fák közt,
szaggatott hangon énekelnek,
egy ló megáll a sima úton,
s nekifeszül a göttelemnak.

A nagy homályt most váltja éjre
a hódító halotti pompa.
Hörög, zihál a reszkető föld,
mintha századszor haldokolna...

Ne menekülj! Az éjszakában
beléd kapaszkodnak a nyárfák,
s szorongó, tágranyilt szemedből
lesik a fény feltámadását.

Csanád Béla

HAMUBA SÜLT POGÁCSA

Irta Sík Ilma

Megállt az ajtóban, egész testében reszketve, elakadó lélekzettel. Szeme egy pillantással befogta a keskeny kórházi szobácska tárgyilagos képét: szemben az ablak homályos téglalapja, mögötte már az őszi kor-est sötétje. A fal mellett fehér vászonnal letakart asztal, megrakva az orvosi adminisztráció kellékeivel: irattömb, tintatartó, ismeretlen rendeltetésű dobozok és tégelyek. És szemben mindezzel, ott a fehér vaságyon, a takarók fölött, óriási vattagöngyöleg és mulipolyák közül alig-alig ki-látszó sápadt, halálosan idegenné vált arc: a fia arca.

Nem ismerte fel azonnal, egy pillanatig még azt képzelte, eltévesztette az ajtót, s mint tüzes villanyütés beléhasított a remény is: hátha tévedés volt az egész, egyszerű névcseréről van szó. De nem, a fejtáblán világosan olvashatta Péter nevét, korát, alatta ismeretlen orvosi jelzés, — csak kezdőbetűk; és most már lassan felismerte a mély, feketén árnyalt szemgödörök fölött a fia hosszú, sötét szempilláit, az idegenszerűen kiugró arcsonatok között finom, keskeny orrát, s a mozdulatlan fehér ajkakban Péter szájának csigavonalát. Igen, ez Péter, az ő Pétere, de milyen állapotban! Egyszerűen hihetetlen volt, hogy ez ugyanaz az emberi lény, aki ma hajnalban — még alig világosodott — megállt az ő hálószobája ajtajában, karcún és izmosan, hanyag sportöltözetében is elegánsan, kezén már a vastag vezetőkesztyűvel. Lábújjhegyen állt ott, a hideg zuhany után kipirult szép arcával, majd látva, hogy ő nem alszik, odalépett az ágyhoz, gyors, felületcs, kissé fölényes csókot nyomott az orrára:

— Ne félj, Kicsi, nem jövök meg későn, hisz még hivel kell vacso-ráznom...

Végre felrázta magát dermedtségéből és egy lépést tett előre. Csak most eszmélt rá, hogy a szobában mások is vannak. Az ágy tulsó felén fehérköpenyes, szikár alak állt, a beteg fölé hajolt, egyik keze a takarón heverő sápadt csuklón, másikat, a karkötőórával, rövidlátóan szeme elé emelte. Mártának úgy tetszett, egy örökkévalóság óta állhat itt, ugyaneben a helyzetben; még szemét sem fordította a belépő felé. A szoba in-nenső sarkában fehérkötényes nő hajolt az alacsony műtőasztalka üveg-lapja fölé: zajtalanul motozott rajta. Nesz nem hallatszott semmi, mintha a mozdulatlan test az ágyon nem is lélegzene.

Most fölemelte szemét az orvos, az ajtó felé pillantott. Elengedte a beteg kezét, egy lépést tett az asszony felé. Márta arca összerándult, riadt mozdulattal az ajtó felé fordult.

— Nem kell attól tartania, hogy megérti, amit beszélünk. Tökélete-sen öntudatlan. — Órájára pillantott. — Most már 12 órája. Mióta be-hozták. Azonnal megoperáltuk, altatni merőben felesleges lett volna. Nem tud magáról. Egyelőre nem is fog tudni, — tette hozzá elkésve, nyilván irtalomból.

— Dehát... Mi történt...? — dadogott az asszony. Aztán összeszed-te magát, csak a hangja remegett: — Milyen természetű a sérülése, Professzor Úr?

A férfi furcsa, kis sziszegő neszt hallatott, majdnem úgy, mintha bosszankodnék:

— Tja, — mondta aztán, de a hangja csendes volt, csaknem gyön-géd, — azt nem olyan könnyű megmondani, asszonyom. Nem egy dolog-ról van itt szó. Nem is kettőről. Ami a töréseket illeti, hát azokkal min-denetre elboldogulunk majd. Nagyjából máris rendberaktuk őket, de természetesen idő mindenhez kell. És váratlan dolgok bármikor fellép-

hetnek, ezzel számolni kell. Különösen, mikor ennyifelé kell egy testen laborálni. És hát nyirbálni is kellett, mert az országutak, ugye, nem sterilek! Hanem az igazi disznóság, az a fejben van. Tudja asszonyom, az agy kényes jószág, azzal nem lehet kukoricázni. Természetesen súlyos agyrázkódást is szenvedett, dehát ezt talán még kiheverhetné. Hanem a koponyacsontokkal is baj van, ott is vannak sérülések és hát... mi sem vagyunk istenek...

Elhallgatott, mint aki belefáradt a magyaráztatásba és egy ideig csendben nézte a halálsápadt asszonyi arcot, a valószínűtlenül tágra nyílt szemeket, a görcsösen reszkető száját, amelyből érthetetlen, csukló hang tört elő.

Az orvos vigasztalón újrakezdte:

— Az volt a szerencse, hogy a kis mentőorvos értette a dolgát. Meg hogy azonnal telefonáltatott. Mire ideértek, készen voltunk és rögtön hozzáfoghattunk. Egy perc sem vészett el. A műtét alatt két vérátömlesztést kapott, azóta még egyet, — a nővér felé intett — most készülünk a negyedikre.

S újra az ágy felé fordult, mint aki befejezte a kihallgatást, mert fontosabb kötelességek várják.

De az asszony megállította. Megragadta a sebész karját és gyors sutogással dadogta, mintha attól félne, hogy hangja cserbenhagyja:

— Professzor Úr! Könyörgök! Életben maradhat?

Az orvos szelíden lefejtette a keskeny kezét, két keze közé fogta, meg is simogatta, és lassan, tagoltan mondta:

— Mi megteszünk itt mindent, ami emberileg és orvosilag egyáltalán lehetséges. De... asszonyom... tud ön imádkozni?

Márta intett, elakadó suttogással:

— Tudok... hála Istennek, tudok.

— Akkor hát... imádkozzék...

2.

És ő imádkozott. Imádkozott otthon, a hálószobájában, térdreborulva a feszület előtt, imádkozott délután az üres templomban, szemben a tabernákulummal, imádkozott a reggeli szentmisén, imádkozott az autóbuszban, míg az a kórház felé rohant és imádkozott a betegágy mellett ülve, míg elnézte a halálravált arcot.

Ezekben a napokban egyebet sem tudott tenni. Olykor — attól tartva, hogy ereje felmondja a szolgálatot, s azt remélve, hogy talán enyhülést talál abban a munkában, amely évek óta minden bánatában, életének minden keserű fordulóján vigasztalást adott neki — benyitott a nagy, világos sarokszobába. Hajdanában János szobája volt ez — akkoriban ő még csak lopva próbálkozott a „játékával“, (így nevezte János) a konyhában, a fürdőszobában, sőt még a kamrában is, és csak jóval a férfi eltűnése után; amikor már semmi reménye nem lehetett rá, hogy viszontlátja, amikor Petike iskolás lett s így ő maga szabadabb, s amikor már egyre több gyönyörűséget talált ebben a „játékban“, amely lassan életeleleme, mindkettőjüknek pedig kenyere lett: — csak akkor rendezte át János dolgozószobáját műhellyé. A költségeket lassankint már maga a játék: az anyag s a belőle kibúvó alakok fedezték. Azóta itt töltötte élete legnyugodtabb, legtartalmasabb óráit: tarka mázos kancsói, artisztikus teáskészletei, színes apró figurái és kifejező nagy alakjai, a terrakotta reliefek és gyermeknagyságú virágtartók között; formálószerűen ülve, mint egy kalodában, kis villanykemencéje előtt guggolva,

vagy a gyalulatlan deszkalap fölé hajolva (Péter „gyűrődeszskának“ csüfolt). Itt nem kért semmit, itt majdnem boldog volt.

De most hiába vette kezébe egyik vagy másik félígéskész munkáját, hiába próbált újat kezdeni; nem tudott odafigyelni. Mindig csak azt a vattabagöngyölt fejet látta, az élettelen szemeket, a mozdulatlan testet.

Az ima, úgy látszott, nem használ. És a vérátömlesztések, a mester-séges táplálék, az orvosi kitarítás, semmi. Négy nap telt el már a szörnyű reggel óta, mikor a telefon azzal riasztotta fel vasárnap reggeli szunyókálásából, hogy a fiát szétroncsolt testtel szedték fel összetört motorja mellől. Péter úgy feküdt ma is, mint az első órában, tökéletes öntudatlanságban, mozdulatlanul. Beengedték hozzá a nap bármely órájában, hiszen a beteg egyedül feküdt. Tudta, hogy az a kis szoba a meghalni készülők szobája; az orvosok kettőzött előzékenységgel bántak vele, a portás már messziről köszöntötte. Ő pedig félnapokon keresztül üldögélt a fehérmázás kórházi széken, nézte az egyre kisebb és szürkébbé váló arcot, s ajka gépies imát mormolt, míg gondolatai előre-hátra szálltak az időben.

Szülei korán elhaltak, egy sokgyermekes nagynéni nevelte, s az ő szeretetért sóvárgó szíve a vig családi zaj közepette is kielégítetlen maradt. Aztán jött János és a korai házasság. Ez a házasság nem is volt rossz, János a maga módján szerette feleségét, aki oly megható erőlködéssel igyekezett megfelelni minden asszonyi kötelességének. Ő pedig új helyzetében inkább csak új kötelességeket látott. Csak később — talán mikor a kisfiú megszületett — (vagy csupán ezidőre érett voltaképpen asszonnyá?) lángolt föl benne hirtelen a szerelem, az összetartozás túlárado érzése és ezzel együtt váratlan, ámuló boldogság — két hónappal János bevonulása előtt.

Többé nem is látták egymást, a férfi ottmaradt valahol az orosz síkságon. Éppen csak megízlelte a boldogságot. A kis Péterrel is így volt. Mondhatatlan édességgel töltötte el a gyermek bájos, ragaszkodó kis lénye. De ez is csak rövid ideig tartott. Hamar jöttek a gondok, aggodalmak, szívfájdalmak. A gyermek ideges volt, kiegyensúlyozatlan, kezelhetetlen. Az iskolában állandóan bajok voltak vele. Ügyes, eszes, tehetséges fiú volt, de mérhetetlenül rapszódikus. Hol kicsapongóan vidám, hangos, fegyelmezetlen, hol napokig magábaroskadó, csupa gátlás, furcsaság.

Az ideg orvos a vállát vonogatta: — Nincs mit tenni, a gyermek háborús izgalmak között fogant, légítámadások idején hordozta, aggodalmak, bánat között született. Lehet, hogy kinövi, de tenni nem sokat lehet. Jó volna, ha meg tudna fogózni valamiben: személyben, kedvtelésben, sportban, barátságban, később talán szerelemben, vagy — a legszerencsésebb esetben, mert hisz mind a többi csak pótlék — a hivatásában.

De épen az volt a baj: Péter semmiben sem tudott megfogózni. Minduntalan mást akart. Ahogy, mint kisiskolás, barátait, kedves játékait cserélgette, úgy váltogatta később a kedvteléseit. Mikor muzsikálni kezdett — ő reménykedve, boldogan figyelt a falon átiszűrődő hegedűhangokra — egy ideig csupa, lelkesedés volt. Aztán angolul kezdett tanulni, remekül haladt, már Dickenst olvastak együtt, de akkor a rajztanár berámáztatta a fiú egyik munkáját, kiakasztotta a folyosón és azt mondta; ilyen jól növedéke még nem rajzolt: s erre Péter hirtelen festőállványt vett, olajfestéket, ecseteket. Márta még a műtermét is megosztotta vele, mert úgyv gondolta, a művészet biztosan boldoggá, egészségessé fogja tenni Pétert, hiszen az ő életének is tartalmat tud adni.

Csak hogy Péter ezt is hamar abbahagyta. Ott volt a nyakán az érettségi, éjjel-nappal tanult: kitűnően akart érettségizni, mert az egyetemre

készült. Matematikus akart lenni: most ebbe szeretett bele, s a tanárja azzal bízta, hogy nem mindennapi a tehetsége. Két hónap alatt próbálta pótolni nyolc esztendő minden mulasztását. Megsápadt, lefogyott, a szokottnál is ingerlékenyebb lett — reggelig égett nála a lámpa — de pótolta. Az érettségi fényesen sikerült. Utána azonban teljesen letört. Megint nem tudott aludni, ki se mozdult a szobájából, az egész nyarat az elfüggönyözött lakásban töltötte.

Aztán szeptemberben — beíratkozott a Színiakadémiára. A felvételin azt mondták, ő a legtehetségesebb a jelentkezők között. Matematikáról többé nem esett szó. Könyvespolcai hamarosan megteltek Shakespeare-rel és Racine-nal, a lakás pedig nyurga, lármás színészfiúkkal és báborkörmű, platinaszőke színészlányokkal. Egyiküket el is jegyezte hamarosan: a legszökébbet és legpirosabb körműt. Mártának ezt is csak utólag mondta meg. Azzal vigasztalta magát, hogy talán ez sem fog sokáig tartani. Nem is nagyon tarthatott, mert Ibi táncolni és csókolózni szeretett, Péter viszont egyik új barátjától megtanult motorkerékpározni s idejét most megosztotta Pirandello, Ibi és a motor között. Viszont az elméleti órákat oly tökéletesen elhanyagolta az Akadémián, hogy év végén nem voltak hajlandók osztályzatot adni neki. De ő nem sokat törődött vele, ezen a nyáron csak a motorbicikli létezett, meg Ibi.

Márta nem korlátozta ebben sem. Mindig az ideggyógyász szavaira gondolt: „Nemcsak maga szenved, asszonyom, a gyermek is szenved, bár talán nem is sejtji. Ezt a szenvedést vetíti ki a környezetére, azért oly nehéz vele bánni.“ Igen, Márta is tudta ezt és szenvedésének legfájóbb tövise éppen ez volt: a fiú öntudatlan szenvedését ő tudatosan, meghatványozva élte meg. Ez fegyvertelenné tette: engedett minden kívánságának, ami örömet ígért neki. Belement a motorkerékpár-vásárlásba is. Akkor adta el a nagy terrakotta „imádkozó fiút“ is. Ez a gyengédtestű, pompás görög ifjú — ég felé tárt két karcsú karjával, áhítatot sugárzó szép arcával az ő szemében Péter volt. Péter, amelyennek ő kívánta látni, kiegyensúlyozottnak, önmagával megbékéltnek, egészségesnek, boldognak. Péter motort vett az árán. Azt a motort, amely megölte.

Istenem, hogy engedhetted ezt meg? — lázadozott Márta, feszülete előtt térdelve. — Mért gyötörsz mindig engem? De ha már így kell lennie — sóhajtott —, hadd szenvedjek hát vele tovább; csak engedd őt élni.

Aztán egy reggel — ötödik reggel volt ez a szerencsétlenség után — megint bement a kórházba. A beteg tág, öntudatlan szemmel feküdt, mozdulatlanul, mint öt nap óta mindig. Az orvos most is ott állt mellette. Márta csüggedten lépett az ágyhoz; föléje hajolt. És ekkor a két merev szemből lassan két könnycsepp indult el, legördült a fehér pólákra. A beteg sírt. Márta felcsukló zokogással sietett ki a szobából.

— Asszonyom, miért rohan? — kérdezte a folyosón az orvos. — Örülnie kell, hiszen a fia sír! Megismerte! Működik az agya. Most már kezdhet remélni. Most már talán nem fog meghalni és... és talán az értelme sem fog elborulni...

3.

Nem halt meg és az értelme sem borult el. Csak a kedélye. Joggal: még hónapokig kell feküdnie; a nehéz gipszkötések éjjel-nappal gyötörték, s ha majd egyszer leveszik róla és felkelhet, nem tudni, egy sérült ideg nem teszi-e nyomorékká. Az orvosok nem ígértek semmit, nem magyaráztak semmit, csak azt ismételgették: örülni kell az ajándékba

kapott életnek. De vajon megérdemli-e majd az élet nevet az, ami megmarad? Az izmos termet, a rugalmas mozgás öröme, s vele a sport nyílván a rövid múlté. Vége a színészetnek is. És aztán... Mikor már ott-hon feküdt, volt évfolyamtársai olykor még meglátogatták — inkább csak a fiúk —, elmondtak ágya mellett néhány új viccet, utánozták a színésztanárok furcsaságait, vitatkoztak a készülő előadások szerepmegoldási problémáiról: aztán lassan elmaradoztak. Leghamarabb Ibi.

Péter nem beszélt a lányról. A fiúkról sem. Mintha észre sem vette volna, hogy magáramaradt anyjával. Csak egyre közömbösebb, egyre hallgatagabb lett. Már szeszélyes sem volt: egyformán untatta minden. Rendszerint mozdulatlanul feküdt, alig válaszolt, ételt, orvosságot visszautasított, az altatókat kivéve.

Márta egy alkalommal az egyik párnahuzatba rejtve nagy halom veronált talált. Riadtan nézett a fiúra.

— Honnét van itt ennyi? — kérdezte fojtottan. — Nem szeded be az esti adagokat?

— Nem, — mordult fel a fiú. — Nem forgácsolom el az alvási lehetőségeket. Egy összegben akarom kivenni egész adagomat. Egyszermin-denkorra... Különben Gusztis hozott egyszer-kétszer. — tette hozzá megcsendesedve. — Patikus az apja.

A falnak fordult, s nem tiltakozott, mikor Márta kivitte az apró labdacsokat. Az asszony a feszület elé rogyott, arcát kezébe temetve. Bűn volt a „legyen meg a Te akaratod“ nélkül könyörögni a fia életéért? Bűn volt erőszakosan követelni egy életet, amelynek nem tud tartalmat adni? Önző volt, mert magának akarta megtartani a fiát? Jobb lett volna, ha nem rimánkodik, ha belenyugszik, ha engedi... Nem, ezt nem tudta végiggondolni. „Istenem, segíts rajta“ — suttogta. — Inkább haljak meg én helyette... Itt elakadt: ő nem halhat meg, hiszen Péternek szüksége van rá, jobban, mint valaha. Mije is van hát, amit odaadhatna Péterért? Amihez még ragaszkodik? Mi drága neki? Drágább az életénél, hiszen az élet értelme számára... „A művészet legnagyobb gyönyörűsége, hogy életre kelti a nemlétezőket“ — jutott eszébe hirtelen egy régen olvasott mondat. De magában kicserélte az első szót: az *élet* legnagyobb gyönyörűsége... „Istenem — suttogta — vedd el tőlem a munkámat és adj helyette *neki* valamit, amiért élni tudjon: munkát, hivatást, célt... egyensúlyt...“

Elöntötték szemét a könnyek.

Teljesen besötétedett már, mikor felkelt a térdeplőről. Csodálatosan könnyűnek és nyugodtnak érezte magát. Mint valaki, aki végre megoldott egy nyomasztó feladatot.

4.

A gyógyulás nagyon lassan haladt. A törött tagok ugyan végülis összeforrtak, az agytrombózis is felszívódott, de a beteg nehézkes, magatehetetlen, szinte ügyefogyott maradt. És közönyös, keserű. Ápolása, szórakoztatása Márta minden idejét és erejét lefoglalta. Felolvasott neki, a leveleit, naplőfeljegyzéseit gépelte (mert Péter unalmában előszedette gyermekkori naplóját és folytatni próbálta), még mesélt is neki. De a sápadt arca csak ritkán tudott egy-egy halvány mosolyt varázsolni.

Az orvos egyszer az előszobában azt mondta neki:

— Úgy látom, most már mindent megtettünk, amit idáig tenni lehetett. De nagyon le van romolva, és még megviseltebbek az idegei. A lelki

sokk, amit kapott, nagyon erős volt. Azonkívül túl nehezen áll a lábára, talán éppen ezért. Természetes, hogy újra meg kell tanulnia járni, de ebben erősen segítségére lehetnénk. Egy kollegámnak kitűnő kis szanatóriuma van a hegyek között, remek testgyenész is dolgozik vele. Sok embert küldtem már oda, és még senki sem bánta meg. Ha a fiatalembereink ott tölthetne egy tavaszt meg egy nyarat, azt hiszem, nagyot lendítenénk rajta. Gondolkozzék ezen, asszonyom.

És ő gondolkozott. Természetesen nem azon, hogy elvigye-e Pétert; csak arról volt szó, *hogyan* tegye lehetővé ezt, anyagilag. A fiú betegsége rengeteg pénzbe került, minden tartalékukat fölemésztette. Lassan minden kész munkáját is. Azelőtt lehetőleg csak másolatokat adott el, most azonban jóformán kiürült az egész lakás. Amellett nem is ért rá dolgozni. Igaz, nem is nagyon erőltette. Nem feledkezett meg arról az óráról a kis bronzfeszület előtt, de nyugalma lassan kétségeknek adott helyet. Vajjon hogy fest az ilyen kicsinyes „alkudozás” az örökkévalóság távlataiban? Elmondta aggályait gyóntatójának is. Az öreg pap a fejt csóválta. Az embernek — mondta — nem szabad visszautasítani Isten adományát, a tehetség pedig kétségkívül az, s ép ezért kötelez; nem használni hálátlanság. Mártának továbbra is éppúgy kell élnie, mint ezelőtt.

Így hát néha megpróbálkozott a munkával. Csakhogy mostanában nem igen sikerültek a dolgai. Bizonyára túlságosan fáradt volt, — hisz maga csinál mindent, alkalmazottat már régen nem tartott — s ideges, nyugtalan is. Vagy egyszerűen csak kijött a gyakorlatból? Az anyag nem engedelmeskedett újjainak, a szék forgatója fáradt lábainak. A kancsók csámpásra sikerültek, az agyag minduntalan „leült”. A figurák idő előtt kiszáradtak. Vagy hirtelen abba kellett hagynia, mert megszólalt a Péter csengője s ő befutott hozzá, hogy segítsen neki az öltözködésben, támogassa első járási kísérleteit. Máskor bent felejtette a zsenigélésre berakott edényt a kemencében, vagy elmulasztotta az időt, mikor az agyag bőrkemény és karcosni, vésni kell. Ráadásul egy injekciós fiola felnyitásakor megsértette hüvelykujját, s gyulladt kezével nem formázhatott. Így hát új munka nem készült. Anyagi gondjai voltak.

Valami kereset után kellene nézni, — gondolta szorongva — de legelőször ezt az utazást kell megoldani.

Mit lehetne itt még pénzzé tenni? — tűnődött körültekintve a műhelyben. Ami még itt volt, csak aprópénzt jelentett. De szeme megakadt az ablaksarokban álló villanykemencén. Ez volt a büszkesége, minden keramikus irigységének tárgya. Évekig gyűjtött rá. Míg János félt, minden fillért, amit az edényeiért kapott, erre rakott félre. Csak azóta ment komolyan a munka, mióta ezt a remek segítőársat megszerezte. Mert az volt. Pontos, megbízható, tiszta és kényelmes; rengeteg időt, munkát megtakarított. Neki nem kellett pincébe, konyhába, fürdőszobába futkosni a munkákkal, fűtéssel, tüzelővel, korommal bajlódni. Elvezet volt vele dolgozni.

Ebből elnyaralhatna Péter félévig is. Meggyógyulhatna.

Nem is gondolkozott. Felvette a telefonkagylót.

5.

Péter lesülve, meghízva került vissza a szanatóriumból. A járás is egészen jól ment már neki, egyelőre ugyan két bottal, de az orvosok biztatták, hogy legalább az egyiket hamarosan eldobja. Kedve is jobb volt: vagy csak jobban vigyázott magára? Mindenesetre nyugodtabbnak lát-

szott, nem tört ki minduntalan, nem gyötörte Mártát minden apróságért, nem beszélt öngyilkosságról, Ibiről sem beszélt. Márta remélte, hogy túl van ezen az önimádó kis teremtesen. Arca visszanyerte egészséges színét, hosszú szempillái alatt újra bársonyossá vált a szeme. S ez a nagy szürke szem nem volt már élettelen, csak elfoglalt, szórakozott, befeléfordult. Mikor anyja bevezette a sarokszobába, melyet most az ő számára rendezett át, még mosolygott is. Fáradt, hálás, elmerült mosollyal. Ez volt a lakás legszebb szobája, déli oldalán erkély futott végig, s most, hogy az ormóttan kemence eltűnt, barátságos férfiszoba lett belőle. Márta áthozta fia könyvespolcait, az ura íróasztalát, a sarokba aranybarna selemmel bevont állólámpát készített. Agyagnak, festékbűznek, mintázófának nyoma sem volt, eltűntek, a „gyűrődésszával“ együtt. A padló ragyogott, a függönyök világítottak, ami valódi szőnyege megmaradt, mind idehordta. A fiú csodálkozva nézett körül.

— És te most hol dolgozol, anyám? — kérdezte.

— Oh, keveset vagyok most itthon. Bejárok a kórházba. A professzor szerzett állást... Nem nehéz munka, egy kis adminisztráció. Csak félnapig tart. Tudod, kellett a pénz.

— Ugyan? És mit kapsz ezért?

— Nem sokat. De itthon is dolgozom. Robi bátyád mindig hoz gépeknivalót...

— No hiszen, abból...

— Csakhogy most fizet ám érte! Sokat hoz, nemcsak a saját cikkeket. Egyszóval, egész szépen megleszünk ezután is.

Péter felkapta a fejét, mondani akart valamit, de aztán mégsem szólt. Vacsora után a cserépkályha mellé ültek, a két régi, mély karosszékekbe. Márta azt latolgatta magában, merjen-e a jövőről beszélni. De a fiú megelőzte.

— Mit gondolsz, anyám, beíratkozhatnak még erre az évre az egyetemre? Ha mindjárt eleinte nem is tudnék bejárni. Robi bácsi biztosan meg tudná csinálni. Nem akarok még egy évet veszteni.

Márta nem felelt mindjárt. Ez volt minden vágya; a színészetben sose bízott igazán. Nem mintha Péter tehetségében kételkedett volna. Péternek mindenhez volt tehetsége. Csak éppen becsvágy nem volt benne.

— Magyar—angol szakra iratkozom, — folytatta Péter. — Irodalmat akarok tanulni. És művészettörténetet. Legalább mellékszakknak, ha más-kép nem lehet. Hisz így nem lesz belőlem semmi. Nem tudok semmit.

Az asszony kétkedve nézett rá, máris csalódottan:

— Tanár akarsz lenni? Az igazán nem neked való!

— Nem, dehogy. Eszemben sincs. Egész másról van szó. Mindeneset-re nem maradhatok ilyen primitív, hülye. Tanulnom kell.

És tanult. Azzal a nekibuzdulással, amit Márta már annyiszor látott benne fellángolni és kialudni. Most megint szorongva várta, mikor csapja oda a könyveket, mikor hagyja abba az elmerült jegyzetést és mikor váltják fel asztalán Huizingát és Crocét a detektívregények. De nem. Egyelőre nem ez történt. Mindig időben kollokvált, a vizsgákat idejében tette le, és mindig kitűnően. A második esztendőben már be is tudott járni az órákra. Már alig bicegett. Ha hazajött, bezárkózott a szobájába, tanult, jegyzeteivel foglalkozott. És nem látszott boldogtalannak.

Így Mártának is több ideje maradt. Szüksége is volt rá: dolgoznia kellett, mégpedig erősen, ha azt akarta, hogy kettőjük szűkös életében

ne legyen fennakadás. Ez a munka sivár volt és érdektelen. Az írások, amiket Róbert, a sógora, meg a műegyetemi professzor-kollégái adtak neki gépelni, többnyire száraz tudományos értekezések voltak. Régi kedves munkája lassan elmerült a multban s csak egy-egy fáradt óra sóvárgó emlékképe idézte fel. Ilyenkor valami szomjúság lepte meg, céltalan, sóvárgó üresség. Honvágyat érzett, honvágyat sajátmaga után. De ettől mindig gyorsan, ijedten elfordult. Az ő dolga a türelem és a csend.

Türelmesen, csendben hallgatta a szomszéd szobából áthangzó nyugtalan léptek akadozó ütemét. Néha hirtelen megszűnt ez a ritmus, egy széket gyorsan, zajosan odébbtoltak, az íróasztal lámpája kattant: Péter nehézkesen leült. Aztán egy ideig teljes volt a csend.

— Anyám, édes — hangzott szokatlanul lágyan és a nyúlánk sötét alak megállt az ajtó megvilágított keretében. Márta összerezsent, mint ha rajtakapták volna. A fiú hangja kérő volt, csaknem alázatos: — Nema volna egy kis idő? Valamit szeretnék... Valamit le kellene gépelni. Nekem nagyon lassan megy. Nem boldogulok vele. Tegnap egész délelőtt próbáltam... Pedig előbb-utóbb okvetlen meg kell tanulnom.

— No, add ide. Valami jegyzet? Vacsoráig van még egy óránk.

— Nem, anyukám, nem jegyzet. És... Tulajdonképpen diktálni szeretnék. Ugye nem baj? — tette hozzá bűnbánóan.

— Miért volna baj? Tessék. Diktálj.

Péter lassan beszélni kezdett. Föl-alá járt a szobában. Olykor neki-lendült, majd egy-egy szó után megállt. Elhallgatott, töprengett, aztán újra nekiindult. Nem jegyzetet diktált, nem is levelet, s Márta egyre jobban csodálkozva, mind izgatottabban, ijedten és ámulva gépelt. Amit itt leírt, az nemcsak szép volt, nemcsak igaz és megkapó, — érett volt. Olykor egy vesszőnyi szünetben kutatón felpillantott és látta a fiatalember befelé fordult, mit sem látó tekintetét, ahogy átengedi magát valami belső látomásnak. Valaminek, ami nem ő, de közelebb áll hozzá és fontosabb neki a saját lényénél. Valaminek, amit csak a saját belső képeihez hasonlíthatott, amelyek egy-egy agyagtömb előtt, egy-egy különös, szelíd, messzenéző figurácska alakulása közben őt látogatták meg valamikor. Gépelt, gépelt és szíve fájdalmasan kicsire, kőkeményre zsugorodott. Örömtől, félelemtől, vagy sóvárgástól, nem tudta.

— Mára elég, drágám! Köszönöm! — mondta Péter és sóhajtott.

— Dehát mi ez, kislíam? Mit csinálsz te itt? — kérdezte; ő is levegőért kapkodva és nevetve.

— Hónapok óta dolgozom már rajta. Csakhogy kézzel nagyon rosszul megy. És a lektorok utálják a macskakaparásomat. Azt mondják: tehetség ide, tehetség oda, nekik olvasható kézirat kell.

— Miféle lektorok? — kérdezte Márta elfulva. — Hát mi ez? Mi ez? — könnyei között nevetett. — Te haszontalan kölyök, idegeneknek megmutatod, az anyád előtt meg titkolózol?

— Hát — és Péter most nagyon komoly lett. — Előbb biztos akartam lenni. Már éppen elég csalódást okoztam neked. És magamnak is. persze... De most már...

— Tudod, odafönt kezdődött. Véletlenül. Unatkoztam, boldogtalan voltam, meg akartam halni. Nem volt semmim, egyáltalán semmim. Aztán elkezdtem firkálni — tulajdonképpen neked, a te számodra, hogy ha majd... szóval, hogy te mindent tudj és ne haragudj majd rám túlságosan... Mindent leírtam, ami az eszembe jutott, összevissza, és nem volt fontos, csak az, hogy igaz legyen... És ettől egyszerre minden megvál-

tozott... Már nem akartam meghalni. Irni akartam. Nem lehetett abbahagyni... Nem lehet abbahagyni...

Gyengéden befogta Márta szóra nyíló száját: — Ó, csak te most hallgass. Ne mondj semmit. Tudom én azt. Mindent tudok. Eleget szenvedtem én is, dühöngtem; rád is, igen, rád is. Mért kényszerítesz? Mért nem hagysz? Igenis kényszerítettél... Mivel? Semmivel! Azzal, hogy voltál. Itt voltál a másik szobában és fájtál... Igen...

Mindketten kacagtak, a fiú letérdelt mellette, arcát nyakába fúrta, így maradtak összeborulva, könnyeik egymásbafolytak. Aztán fölemelte fejét Péter, arcán végiggurultak nagy, gyerekes könnyei, szürke szeme ragyogott, halkán, szégyenlősen idézte:

— Ezt olvastam a multkor Wildenél:

„A művészet legnagyobb gyönyörűsége, hogy életre kelti a nemlétezót.” Érted te ezt anyám? Elhiszed?

Ő csak a fejével intett. Soha, senki a világon még így nem értett valamit.

BALATONPARTI EST

*A part felől már támad a sötétség.
tépett foltokká foszlik a vidék,
A fák szorongva húznának a fényre,
egy bátor ág dühödten csap ki még
az est hálójából, de mindhiába:
megáll a szél s a harc is éjszakára.*

*Dunnás ködökben alszanak a színek,
ám túl a kék Badacsony oldalán
kis lámpás ballag a parányi ösvény
kanyarjain. Lámpás-e vagy talán
csak gondolat, mely keresi az emlék
pincéi mélyén századok szerelmét?*

*Oly könnyű minden, olyan nyugalom van
hogy tűnődöm, való-e ez az est?
Mintha páraként lebegne az élet,
s nem lenne bennem semmi-semmi test.
S van-e zene, mely szárnyalhatna szebben,
mint ez a csönd a véges végtelenben?*

*Egy lány bolyong a parton elmerengve,
nézi a víz sugárzó távolát.
Mi hozta ide? Gyötrő szerelem tán?
A hold ezüsttel átszővi haját,
sirály villan a fátylas láthatáron:
az ifjúság. S eltűnik néma szárnyon.*

Csanád Béla

Ha egyes részleteiben talán el-
lenvetéseket is kelthet, igen hasz-
nosnak érzem azt a tanulmányt,
amelyet „Szociológiai gondolatok
nagybőjt idején” címmel a *Der
Grosse Entschluss* két számon át
közölt *Johannes Schasching* tollá-
ból. „Nem kétséges — olvassuk
már a bevezetésben —, hogy a meg-
tartóztatás, a böjtölés és lemondás
követelése lép a nagybőjti időszak
középpontjába. Ezzel a követelés-
sel persze máskor is találkozunk.
Lényeges eleme a kereszténység-
nek. Aki elvileg elutasítaná, máris
kívül helyezné magát az egyházon.
Az előtt azonban, aki nem vesztet-
te el kapcsolatát a környező való-
sággal és a modern társadalom ala-
kulásával, minduntalan felmerül
egy égető kérdés. Az nevezetesen,
hogy egyáltalán a valóság talaján
áll-e az egyház ezzel a követelés-
sével? Nem olyasmit kíván-e itt,
amit a mai világ nemcsak meg nem
ért, de azonnyomban el is utasít?
S ebben a mai világban nemcsak az,
akik ellenségesen nézik az
egyházat. Nem egyik oka-e ez a
követelés annak, hogy az egyház,
mint állítják, mindinkább kiszorul
a mai világból? Hogy olyan em-
berek ügyévé válik, akik vagy tá-
vol esnek az élettől vagy valami-
képpen hajótörést szenvedtek?”

Ami a lemondást illeti — mutat
rá Schasching —, eléggé általános
vélekedés, hogy a modern ember-
nek semmi érzéke iránta. Magya-
rázzák is azzal, hogy a keresztény
lemondás az érett személyiség és
akaraterő magas fokát tételezi fel,
a mai ember pedig „tömegember”,
akinek akaratát már csak az ös-
ztönös hajlamok és materiális inge-
rek mozgatják. Szellemi értékek
számára — ideértve a vallási érté-
keket is — „hiányzik az antenná-
ja”. Mi több, akadnak, akik azt
mondják: nem is baj, hogy ilyen a
modern ember. Ha másmilyen len-
ne, ugyancsak nehezen találná meg

helyét a mai életben s nem igen
használhatná őt a szabott teljesít-
ményeket kívánó modern társada-
lom. Minthogy pedig ilyen teljesít-
mények nélkül meg nem lehetünk,
hagyjuk az embert annak és úgy,
ami és ahogyan van. Másként leg-
feljebb lelki komplexusokat idéz-
nénk elő, amelyek csak gátolnák a
társadalmi élet síma folyását.

Ez az érvelés, amely a modern
ember alkati sajátosságaira hivat-
kozva ejti el a lemondás eszméjét,
vitathatatlanul nagy szerepet visz
napjaink vallásosságában — álla-
pítja Schasching —, de mégsem ez
jelenti a legfőbb nehézséget. Utó-
bi inkább a társadalmi oldalról,
pontosabban a gazdaság oldaláról
támad. Schasching kis példával
szemlélteti, mire kell gondolnunk.

Egy amerikai plébánia élére,
amelyhez saját elemi és középiskola
tartozik, új papot neveztek ki. A
nagybőjti időszak küszöbén ezek-
kel a szavakkal állított be hozzá a
szembenfekvő vegyeskereskedés ur-
lajdonosa: „Ön tudja, plébános úr,
hogy magam is katolikus vagyok
és gyermekeimet a plébániai isko-
lába járatom. Szeretném, ha fon-
tolóra venné az én helyzetemet. Az
ön elődje ilyenkor nagybőjtben
folyton a lemondásról beszélt a két
iskola közel ezer tanulójának. Fel-
hívta a figyelmüket arra, hogy ezt
a lemondást gyakorlatilag úgy vá-
lósíthatják meg, ha a nagybőjtben
semmiféle édességet sem vásárol-
nak és nem isznak cocacólát. Ön
tudja, milyen fogékonyak ebben a
korban gyermekeink. Az én üzle-
tem forgalma nagybőjtben rendsze-
rint 60%-kal visszaesett. De nem
anyira az én káromról panaszkod-
om. Van egy idős elárúsítónóm,
aki szintén katolikus, és népes csa-
ládrol gondoskodik. Ezt a nagybőjt
idejére minden évben el kellett bo-
csátanom. Husvét után a gyerme-
kek ismét megkezdték rajzásukat a
boltomban, ahol megint ott találták

az elárusítónömet. Ő viszont közben észrevehetően megfogyott és sápadtabb lett. A gyermekei szintén. Csak ezt akartam elmondani önnek, plébános úr, mert már régóta nyomja a lelkemet. Talán tudni fogja, mitévő legyek...”

Sshasching hangoztatja: nem azért hozta fel ezt a váibán megtörtént esetet, hogy elmés fejtegetésekre késztesen minket, vagy hogy a legjobb megoldáson törjünk a fejünket. Csak rá akart világítani egy problémára, amelyet sokan éreznek, amikor az egyház idevágó tanításáról elmélkednek. Ezt a problémát abban szokták összefoglalni, hogy ha minden katolikus s még inkább ha minden ember komolyan venné a kereszténységnek a megtartóztatásra, bűjt és lemondásra vonatkozó kívánságát, akkor rövidebb vagy hosszabb időre gazdasági és társadalmi zürzavarba jutnánk. Adódhatnék ebből olyan munkanélküliség és széleskörű nyomor, amely magának az egyháznak felismerése szerint egyik legsúlyosabb akadály a evangéliumi igék hatásosságának. Igazi körbenjárás ez: ha az emberek következetesen átélnék a kereszténységet, mindenekelőtt a megtartóztatás, a bűjt és a lemondás követelményét, akkor ez szükségszerűen olyan helyetthez vezetne, amelyben ugyanaz a kereszténység életképtelenné válnék. Eppen ezért csak örülhetünk annak, hogy nem az egész világ keresztény. Meg annak, hogy maguk a keresztények sem veszik komolyan ezeket a kívánalmakat. Sokan hozzáfűzik még, hogy a megtartóztatás, a bűjt és a lemondás megkövetelésének értelme lehetett egy primitív gazdaságban és társadalomban s ott erénynek is számíthatott. Így a középkori agrárszerkezetben és céhrendszerben. A modern, rendkívül érzékeny és honvolult nagytér-gazdaságban azonban jövátéhetetlen károkat okozna. A követelés itt egyenesen hiba, teljesítése pedig

társadalmi bűn lehetne. Ma, úgy mond, éppen az ellenkezőjét kell erénynek odaállítani, nevezetesen az igények folytonos emelésének bátorságát. S a keresztény vallás számára életbevágóan fontos, hogy ezt a gazdaságilag szükséges tényt idejében tudomásul vegye és kívánalmait ennek megfelelően módosítsa.

Nagyjában így fest a vád, amelyet Schasching, mint mondja, szándékosan leegyszerűsített, hogy kidomboríthassa a vezető gondolatokat. S megismétli Schasching, hogy ezekkel az ellenvetésekkel nemcsak az ellenfelek oldalán találkozzunk. Ha szelídített formában is, de azokat is nyugtalanítja, akik tudatosan az egyházon belül akarnak maradni. Nyugtalanítja főleg a világiakat, akik benne állnak az élet forgatagában. Nem kétséges tehát, hogy a választ és a megoldást is meg kell találnunk, mert különben óhatatlanul kettős életbe sodródunk. „Kettős életbe egy vak vallási gyakorlat és egy köznapiság között, amely a vallás felől már nem fogható meg és nem magyarázható meg. Az ilyen szakadás pedig, mint XII. Pius mondja, halálos. Halálos a hitre.”

Világos — rögzíti meg Schasching —, hogy a lemondás kérdésében ma sem a szociológia válasza a döntő a keresztény ember számára. A keresztény vallás és a hívekkel szemben támasztott követelések nem abból nyerik érvényességüket, hogy összhangban vannak valamely társadalmi vagy gazdasági rendszerrel. A kereszténységnek, mint ki nyilatkoztatott vallásnak, eredete és célja a természetfölötti rendben van. Innen kell érkeznie a végső feleletnek a megtartóztatás és lemondás jogosultságát illetően is. Annak ellenére azonban, hogy ez oly világosan áll előttünk, a szociológiai válasznak mégis megvan az értelme, sőt szükségessége. „A keresztény ember sem teljesítheti légtérben a vallása követelé-

seit, hanem csak ebben a világban és ebben az időben. Éppen ezért újból és újból szembekerül a kérdéssel: hogyan lehet megvalósítani a hit bizonyos követeléseit egy konkrét társadalomban? Mert — így mondja az egyház szociális tanítása — elvi ellentét a hit és az élet, a vallás és a társadalom között huzamosabban elviselhetetlen lenne.“

A félreértések sorában, amelyekkel találkozunk, gyakran halljuk azt, hogy a kereszténység az elvi szegénység vallása. Eszménye az igénytelen ember, az aszkéta, aki annyira be van állítva a túlvilágra, hogy elhanyagolja az itteni világot. Állítják, hogy a kereszténység egyáltalán nem tulajdonít értéket az emberek anyagi haladásának s ezt a haladást inkább bíráló szemmel nézi, mert úgy véli, hogy az anyagi érdekelttség eltéríti az embereket örök céljuktól. Kétségtelenül igaz — írja Schasching —, hogy a Szentatya szavait idézve „az anyagi kultúra és teljesítmény példátlanul magas fokát a vallási érzék fogatkozása, a hit erősségének és a természetfölötti iránt való fogékonyságnak gyöngülése kísérte“, de ahogyan a pápa kifejezetten hangsúlyozza, ez a jelenség „nem belső szükségszerűségéből“ folyik. Az okok egész sora felelős érte. Az egyház éppen ezért nem is utasítja el az anyagi haladást. A nyomor sem keresztény életeszmeny.

Isten felhívását az alkotásra: „Vessétek uralmatok alá a földet!“, nem érthetjük csupán a létminimumra. Felszólítás ez a kultúra optimumára, és pedig az anyagiak tekintetében is. A megtartóztatás és a lemondás követelése sem jelentheti tehát a visszasüllyedést a primitív életformákba. Nem jelenti az emelkedett életszínvonal megvetését, sem azoknak a gazdasági törvényeknek megvetését, amelyek az életszínvonal emelkedését lehetővé teszik. Elvileg így nem is fe-

nyeleti ez a követelés a gazdaságot. Ahol és amiben a megtartóztatást és lemondást a mai fejlett gazdaságban és társadalomban is gyakorolnunk kell, elsősorban az ösztönök és szenvedélyek megnevesítése és leküzdése az élet megővekedett kényelmességei közepe és azok ellenére; a belső szabadság megőrzése az anyagi dolgok ráhatásaival szemben; némely élvezetek önkéntes elhárítása magasabb, vallási okokból, jelöl a bűnbánatnak és az erkölcsi jobbulás akarátanak; érett ítélet formálása az emberi élet számára adódó értékek és célok helyes rangsoráról.

Ha már most így fogjuk fel a kereszténység hirdette lemondást, akkor vizsgáljuk meg, hogy tisztán szociológiai szempontból nézve értelmes és értékes dolog-e ez a mai társadalomban, vagy még mindig valami értelmetlen és idegen dolog a számára? Hogy erre felelhessünk — írja Schasching —, azokat az alapértékeket kell szemügyre vennünk, amelyek nélkül a modern társadalom semmiképpen sem boldogulhat.

Ennek a társadalomnak jóléte, mint tudjuk, az evének millióinak szerves összeműködésén múlik. Ez pedig feltételezi, hogy a maga szabad elhatározásait lehetőleg mindenki alárendelie az együttes érdekeinek és senki se engedie, hogy cselekvéseiben vak ösztönök vagy kiszámíthatatlan szenvedélyek vezessék. Mert minél egységesebb szervezetté válik a társadalom, annál nagyobb szükség van arra, hogy a társadalom tagjai belátásos önuralmat és önellenőrzést gyakoroljanak. S ez az, amire az egyház a megtartóztatás és lemondás követelésével igyekszik ránevelni híveit. Az egészséges társadalmi együttműködés feltételezi továbbá, hogy se az evének, se a csoportok ne igényeljenek maguknak többet a javakból és a jóokból, mint amennyi a tényleges teljesítményük fejében jár nekik. Annak is elejét

kell venni, hogy egyeseket túlságosan vagy méltánytalan módon megterheljenek. Mindez pedig megkívánja a társadalom tagjaitól s főleg a vezetőktől az önuralomnak azt a változatát, amely az igazságosság magasabb szellemi értéke kedvéért a pillanatnyilag kínálkozó saját anyagi előnyökkel is képes szembefordulni. Tisztán szociológiai szempontból is mérhetetlen jelentősége van tehát annak a keresztény követelésnek, hogy tartsuk erkölcsi köteletségnek a lemondást olyan esetekben, amikor magasabb jót szolgálhatunk vele. Nem képzeltünk végül együttműködésen alapuló igazságos társadalmat az emberi méltóság elismerése és megőrzésének lehetősége nélkül. Mint-hogy pedig ez a méltóság a szellemi-erkölcsi lény-voltunkban gyökerezik, elengedhetetlen, hogy a társadalmi haladás és gondoskodás a szellemi-erkölcsi javak gyarapítására és mindenki által való megszerezhetőségére is kiterjedjen. S mi mást kíván ez, mint az érett ítélet kialakítását, általánossá válásának elősegítését az értékek és célok helyes rangsora felől?

Mint Schasching tanulmányában többször hangsúlyozza, a keresztény ember számára a vallása dönti el a kérdést: van-e jogosultsága és értelme a megtartóztatásnak és a lemondásnak, amire a nagybőjti időszakban az egyház különös módon is figyelmezteti? Ez a megállapítás mindenkor igaz marad — ismétli meg Schasching a záró sorokban is. Nem árt azonban, ha tudatosítjuk magunkban azt az igazságot is, hogy vallásunknak ilyenirányú követelései nemcsak nem veszik semmibe, hanem fejlesztik és gyümölcsözőbbé teszik a társadalmi életet.

*

Különböző statisztikai kimutatások szerint az összes házasságok 10—20%-a a felek akarata ellenére gyermektelen marad. Ez a szám a városokban többnyire magasabb,

mint a falvakban. Svájcban végzett újabb vizsgálatok azzal a megállapítással jártak, hogy a legalább 20 éve fennálló házasságoknak 11,5%-ában nem született gyermek, vidékek szerint azonban erős az eltérés, mert amíg Uriban csupán 8, addig Baselben 15, Genfben pedig 21 ez a százalék. További megfigyelések arra engednek következtetni, hogy főleg Nyugateurópában a házasságok szándéktalan meddősége emelkedőben van. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy az orvosi tudomány nagyarányú fejlődésével párhuzamosan külön kutatási ág alakult ki, amely növekvő sikerrel igyekszik a bajon segíteni. Mint végső próbálkozáshoz, egyre sürűbben folyamodnak a mesterséges megtermékenyítéshez is. Ennek az eljárásnak kényes, de ma már el nem hallgatható kérdésévei foglalkozik W. Umbricht, aki maga is orvos, abban a „lelkipásztori-orvostani“ tanulmányában, amelyet az *Animas*, a fribourgi egyetem hittudományi karának előnyösen ismert folyóirata tett közzé.

A mesterséges megtermékenyítés lényege az, hogy a férfi magsejtet, amelyet „ipszáció“ útján nyernek, műszerral viszik be a méhbe. A magsejt vagy a saját férjtől, vagy harmadik személytől, a „donor“-tól származhatik. Mint Umbricht előadja, a mesterséges megtermékenyítés módszerét már több mint 150 éve ismerik, az eljárás azonban csak az utolsó 25 év alatt tett szert nagyobb gyakorlati jelentőségre. Elterjedése kapcsolatos azzal, hogy Knaus rájött az úgynevezett termékeny napokra. Kezdetben főleg az angolszász országokban alkalmazták. Seymour és Kremer 1941-ben közölt egy statisztikát az Egyesült Államokból, amely szerint 7642 orvos 9439 sikeres mesterséges megtermékenyített jelentett. Ezeknek az eseteknek kétharmadában a férjnek, egyharmadában egy harmadik személynek magsejtjét használták.

Ugyanakkor 1115 orvos eredménytelenségről számolt be. Gertrud Isolani író szerint a legutolsó években kereken 80.000 gyermek született az Egyesült Államokban, akiket mesterséges megtermékenyítéssel hívtak életre. Angliában már 1948-ban kereken 8.000 gyermek született ilyen módon. A legutóbbi időkben egyedül Londonban évi 6.000-re becsülik a mesterséges megtermékenyítés útján világra hozott gyermekek számát. Ma már Franciaországban is legalább ezerre becsülik az évi átlagot. Ezekben az országokban a napisajtó is mind sűrűbben tárgyalja, szenzációs formában, a „vonzó“ témát, a már említett Gertrud Isolani pedig „A donor“ címmel „best-seller“ regényt is írt róla.

Tekintettel a mesterséges megtermékenyítés terjedésére és az általa felvetett elvi jelentőségű kérdésekre, XII. Pius pápa már 1949-ben félreérthetetlenül megvilágította az egyház álláspontját, amely azóta sem változott. Katolikus orvosok tartottak akkor kongresszust Rómában s amikor fogadta őket, a következőket jelentette ki előttük a Szentatya:

1. A mesterséges megtermékenyítést az embernél nem szabad sem kizárólag, sem elvileg biológiai szempontból tekinteni. Az erkölcsi és jogi vonatkozásokat mindig és minden esetben számításba kell venni.

2. A mesterséges megtermékenyítést a házasságon kívül mint erkölcstelen szigorúan el kell utasítani, erről katolikusok között nem állhat fenn semmiféle véleménykülönbség. Az ilyen módon világra hozott gyermek házasságon kívül születettnek minősül.

3. A mesterséges megtermékenyítés a házasságon belül, ha egy harmadik személy magsejtjével történ, szintén erkölcstelen s mint ilyent ellentmondást nem tűrően vissza kell utasítani.

4. Még kivételes esetekben sem

engedhető meg a házasságban a mesterséges megtermékenyítés. Ezt mindig el kell utasítani. Nem esik tilalom alá olyan mesterséges eszközök használata, amelyeknek egyedüli rendeltetésük, hogy megkönnyítsék a természetes aktust, vagy hogy a normálisan végrehajtott természetes aktushoz kapcsolódóan előmozdítsák az eredményeséget.

Ne feledjük: új élet fakasztásának csak az a módja valósítja meg a keresett célt, és pedig a tökéletesség bámulatos fokán, amely a Teremtő akaratához és tervéhez igazodik. Ez felel meg egészen és teljesen a házastársak testi-szellemi természetének és méltóságának, s ez biztosítja a gyermek normális és szerencsés fejlődését.

A pápai szöveg értelmében tehát — állapítja meg Umbricht — azt a mesterséges megtermékenyítést, amely megkerüli a természetes aktust, soha és semmi körülmények között nem tekinthetjük megengedettnek.

A különböző országok orvosi köreiben a mesterséges megtermékenyítés módszeréről azóta is rengeteg szó esett. A mesterséges megtermékenyítést egy harmadik személy, „donor“ igénybevételével sok orvos a leghatározottabban ellenzi. Az erkölcsi vonatkozásokat is átérző orvos számára — írja Umbricht — magától értetődik ez az elutasítás, mert az ilyen fogamzás erkölcsileg mindenképpen házasságtörés, bármilyen pszichológiai érvekkel próbálnák is igazolni. Emellett azonban az ilyen „mesterséges“ gyermek léte oly komoly családi, jogi, lelki és érzelmi nehézségeket vet fel az összes érdekeltnek — nem utolsósorban maga a gyermek — részéről, hogy már ez is ítélet az eljárásról.

Ezzel szemben a férj magsejtjével végzett mesterséges megtermékenyítést azok az orvosok, akik nyilatkoztak róla, csaknem valamennyien megengedettnek tartják.

A kevés kivétel között találjuk A. Niedermeyer bécsi orvostudóst, a lelkipásztori-orvostan hirneves és nagyérdemű művelőjét, aki a mesterséges megtermékenyítésnek ezt az alakját is határozottan elutasítja. Akik megengedettnek tartják az eljárást, arra hivatkoznak, hogy abban az esetben, ha a házasságból normális módon nem születik gyermek, semmi sem gátolhatja, hogy a házastársak együttes és kifejezett kívánságára megkíséreljék a mesterséges megtermékenyítést, mert hiszen a cél helyes, elérésére pedig nem kínálkozik más lehetőség. A lényeges dolog azonban, amelyben a házasságon belüli mesterséges megtermékenyítés hívei és ellenzői különválnak, a magsejt nyerésének módja. Magsejthez ugyanis csak „ipszáció“ útján juthatunk, amit a lelkiismeretes keresztény orvosnak akkor is el kell utasítania, ha a célt önmagában dicséretesnek vallaná. Mert — emeli ki Umbricht — mi alapon lehetne ebben az esetben erkölcsileg megengedni az „ipszációt“, amikor egyébként semmiképpen sincs megengedve? A cél itt sem szentesítheti az eszközt. „Ez a körülmény a legfőbb ok az elutasításra. Egy-magában elégséges ahhoz, hogy még a házasságon belül is ellenezzük a mesterséges megtermékenyítést. Vannak azonban más megfontolások és tapasztalások is, amelyek miatt szembe kell fordulnunk vele.“

A magsejt nyerésének és a megtermékenyítésnek módja aláássa a házastársak és a házasság méltóságát, s amit nyomatékosan hangsúlyozni kell, megfosztja az élő házasságot egyik legerősebb kötelékétől. A mesterséges megtermékenyítés tisztán mechanikus úton vírti végbe a gyermek fogamzását. Hiányzik a testi és lelki egyesülés, vagyis éppen a jellegzetesen emberi mozzanat és házassági kellék megy veszendőbe. Ez a veszteség azonban orvosi szempontból is fel-

becsülhetetlen hátrány, mert kihasználatlanul maradnak a vérkeringés, a kiválasztó folyamatok és az idegszabályozás mechanizmusai, amelyek fontos szerepet visznek a megtermékenyítésben, sőt egyes esetekben éppen a lehetőséget adják meg hozzá. Elméletileg kétségtelenül fennáll a magsejtek kérsülésének lehetősége is annak következtében, hogy a külvilág tárgyival érintkeznek. Főleg nagy hőmérsékleti különbségeknél fenyeget ez a veszély. Az újabb orvosi kutatások fontos megállapítása, hogy a magsejtek kimondottan hőérzékenyek. Azt is kimutatták, hogy érzékenyek a környezet nem-fiziológiai vegyi viszonyai iránt. Sok kutató állítja, hogy a magsejtek megvédésére használt eszközök éppen kémiai hatásuk miatt árthatnak a születendő gyermeknek. A normális megtermékenyítésnél a károsodásnak ezek a lehetőségei maguktól elesnek, mert a sejtek egyáltalán nem jutnak érintkezésbe az idegen külvilággal. Amerikai orvosok ugyan arról tudósítanak, hogy a mesterségesen fogant gyermekek 97%-ban normálisok s így semmi különbség sincs köztük és a rendes úton fogant gyermekek között. A mesterséges megtermékenyítések nagy száma ellenére azonban túl rövid még az idő ahhoz, hogy erre a kérdésre biztos választ adhassunk. Mindenekelőtt hiányzik még a megfigyelések a gyermekek pszichológiai fejlődésére vonatkozóan. Szükséges volna az is, hogy ezeket a vizsgálatokat semleges álláspontú bíráló szervek végezzék.

Hogy azonban a mesterséges megtermékenyítés milyen fokban támadja meg a házasság méltóságát, teljesen világossá válik abból, hogy maguknak az érdekelt amerikai orvosoknak adatai szerint 10.000 eset közül csupán 3 esetben járt sikerrel már az első alkalommal a mesterséges megtermékenyítés. A leggyakrabban csak 12-szeri kísérlet

után következett be. Több esetben 22-szer, egy esetben 72-szer kellett megismételni. Arról az 1115 orvosról, akiknek fáradozásai teljesen kudarcot vallottak, egyáltalán nem tudjuk, hogy hány esetben mennyi kísérletet végeztek. Az eredménytelen próbálkozásoknak ez a nagy száma — írja Umbricht — nem lepheti meg a szakembereket, mert hiszen a megtermékenyülést nem vezethetjük vissza tisztán mechanikus folyamatokra. Még kevésbé lehet ilyen úton egyszerűen kikényszeríteni az eredményt. Az sem tagadható, hogy a kísérletek sorozatos megismélése csökkenti vagy megsemmisíti, főleg a férfinél, azokat a finomabb lelki hajlamokat, amelyek jelentős mértékben feltételei a harmonikus házasságnak. Számolni kell a férfi idegzetének károsodásával is. Bizonyos továbbá, hogy az ilyen kísérletek komolyan feldulhatják az egész házasságot.

Ha ilyen módon végül is sikerül életre hívni egy gyermeket, rendszerint egyetlen gyermek marad. Mindazok a nehézségek azután, amelyek az „egyke” körül fel szoktak merülni, fokozott mértékben lépnek elő. Emberileg ez minden további nélkül érthető. Ha az apa és az anya alávetették magukat a méltatlan és sok türelmet kívánó beavatkozásoknak, kézenfekvő a veszély, hogy ezt a gyermeket túlzott aggályoskodással veszik körül, dédelgetik és kényeztetik. Külön probléma adódik, ha a gyermek szellemi vagy testi fogyatékos-sággal terhelt. Ebben az esetben ugyanis senki sem tudja, hogy nem a mesterséges megtermékenyítés keresztülvitelének rovására kell-e írni a fogyatékos-ságot. S vajon nem maga a gyermek fogja-e majd vádolni szüleit érte, ha megtudja, hogy mesterséges úton jött a világra? Mondani sem kell, hogy normális úton is születnek testileg vagy szellemileg fogyatékos gyermekek. Senkinek sem jut azonban eszébe, hogy magát a természetes

aktust tegye felelőssé érte. Érdekes volna azt is megállapítani, hogy a mesterséges úton világra jött gyermekek jelentős arányban szilárdítják-e meg a gyermekhiány miatt bomlással fenyegető házasságokat. Maga Umbricht nehezen tudja elképzelni ezt, bár — mint írja — nincsenek e téren közvetlen tapasztalásai.

Már évekkel ezelőtt, de újabban ismét komoly képviselőkre talált az a nézet, hogy sohasem lehet teljes bizonyosságunk arról, vajon a „sikert” valóban a mesterséges megtermékenyítésnek kell-e tulajdonítanunk. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy a megtermékenyülés egészen természetes úton történt, a mesterséges megtermékenyítéssel pedig csupán e tényt kívánták leplezni. Magnus Hirschfeld közli például, hogy egy ismert nőgyógyászal együtt mesterséges megtermékenyítést végzett egy házaspárnál. Az asszonynak elég pontosan a kiszámított időre egészséges gyermeke született. A férj, akivel Hirschfeld két évre rá találkozott, nem győzött hálálkodni a sikeres beavatkozásért s ragyogó színeivel festette, mekkora boldogságot hozott a gyermek a házasságukba. Tíz évvel később, a második világháború után Hirschfeld újból találkozott a férfivel. Amikor érdeklődött felesége és gyermeke után, megdöbbenéssel hallotta, hogy felbomlott a házasság. A férj egyszer váratlanul ért haza a frontról és hűtlenségen kapta a feleségét. Az asszony a bíróság előtt azt vallotta és valószínűsítette is, hogy a gyermek nem a rajta végzett mesterséges megtermékenyítés nyomán született. Igaz, hogy a bíróság ennek ellenére a férjnek ítélte a gyermeket, a férj azonban lemondott róla azzal, hogy ezután nem tekinteti őt a magáénak.

Nagyon súlyos okok vannak tehát arra — fejezi be tanulmányát Umbricht —, hogy a mesterséges megtermékenyítést még akkor is

elutasítsuk, ha a házasságon belül és a férj igénybevételével történik. A döntő erkölcsi okok mellett ezt az állásfoglalást követeli a házasságnak és magának a gyermeknek érdeke. Katolikus orvos semmiképpen sem nyújthat hozzá segítséget. Egészen más elbírálás alá esnek azok a kísérletek, amelyek a normálisan végzett aktushoz kapcsolódóan igyekeznek előmozdítani a fogamzást. Az ilyen eljárás csak a természetes történést kívánja támogatni s így — miként a pápai szövegben olvashattuk — meg is van engedve. Nyilvánvaló azonban, hogy az orvos és a házastársak csak minden más kezelési lehetőség kimerítése után és egészen ritka esetben folyamodnak hozzá.

Végezetül még valamit. Szükségemnek éreztem, hogy a katolikus megítélés indokaival és érveivel együtt tisztán álljon előttünk. Annál is inkább, mert annak a nagy vitának tanúsága szerint, amely éppen most folyik Angliában, nincs kizárva, hogy a protestáns felfogás

lényeges pontban el fog térni a miénktől. Annak ellenére ugyanis, hogy az anglikán egyház által küldött bizottság 1949-ben megalapította: „A mesterséges megtermékenyítés alapján eltévelyedés és sérti a keresztény elveket“, idén januárban Fisher canterbury-i érsek, az anglikán egyház feje, egy konkrét bírósági ügygel kapcsolatban már csak a „donor“ közbejöttével történő mesterséges megtermékenyítést ítélte el. S azok az anglikán egyházi személyiségek is, akik az érseki nyilatkozat körül támadt vitába beleszóltak, tartózkodtak attól, hogy általánosságban tárgyalják a kérdést. Mindenesetre figyelmet érdemel, hogy a „brit országos házassági tanácsadó testület“ az anglikán egyháznál szigorúbb álláspontra helyezkedett. Határozata szerint: „Azok a házastársak, akik normális úton nem tudnak saját gyermekhez jutni, minden szempontból helyesebben járnak el, ha örökre fogadnak egy gyermeket.“

A KIS ÚT

Már gimnazista koromban is a régi rómaiak imponáltak nekem legjobban, mert határozott elvek szerint cselekedtek, és keményen kitartottak amellett, amit egyszer elhatároztak. Én is eltökéltem, hogy így teszek majd, és nem láttam kárát. Mindig volt határozott napirendem, határozott költségvetésem, határozott munkatervem, életprogramom, amelytől semmi körülmények között sem tértem el. Sok munkát, izgalmat, kellemetlenséget kerültem el így, és — bár nem azért tettem — az ember-társaim is mindig tiszteltek ezért.

Mostanában azonban a feleségem azt veti szememre, hogy merev vagyok, és hogy ő nem bír, de nem is akar így, elvek szerint élni, ő szabadon és azt akarja tenni, amit neki éppen abban a percben diktál a szíve, Melyikünknek van igaza ?

Sokszor idéztük már Schütz Antal mondását, hogy a „vagy-vagy“ nem katolikus köztűz. A katolikus köztűz „nemcsak, hanem, is“. Mit jelent ez jelen esetben ?

Az ember pszichéjében adva van, hogy a cselekvést mindig a legkisebb ellenállás irányában kezdi. Az önnevelésben is érvényesül ez a tö-

rekvés. Amikor valaki hozzá akar fogni, hogy jellemét kialakítsa, vagy, hogy komolyabb lelkiéletet kezdjen, rendszeren olyan erényeket választ, amelyekre úgyis hajlama van, amelyeknek elsajátítására kevés, vagy semmi energiát sem kell fordítania, sőt sokszor olyanokat is, amelyek mások szemében szinte

hiányoknak, vagy hibáknak látszanak.

A könnyelműsége hajló ember nagy lelki felbuzdulással arra határozza el magát, hogy *ezentúl* bőkezű és nagylelkű lesz, — a fukarságra hajló azt, hogy *ezentúl* gondosabban bánik a pénzzel, pontos könyvvizetést kíván meg magától és ellenőrzi magát, nem dobálja-e ki a pénzét haszontalanságokra. Az ideges, nyugtalan ember komoly lelkiismeretvizsgálatot tart, jól használja-e fel idejét, hogyan lehetne két munkát végezni egyszerre, nem tölt-e túlsok időt evéssel, alvással, barátkozással. A kényelmes, rest ember azt határozza el, hogy *ezentúl* jól meggondolva végzi el minden munkáját, nem hagyja magát megzavarni senkitől és semmitől, nehogy valami nyugtalanság keletkezzék körülötte. Szóval a lelkiéletben is érvényesül az, amit Kempis Tamás mond: „A szenvedély hajt bennünket és mi ezt buzgóságnak tartjuk.”

Az Ön esetében úgy látszik nekünk, hogy természetből van bizonyos hajlama a rendszerességre, logikus gondolkodásra, a felismert (vagy vélt) jóhoz való ragaszkodásra. A nevelők (nagyon helyesen) ezeket a tulajdonságokat igen gyakran hangsúlyozzák, megkínvánják, mert igen szép erények fakadnak belőlük, mint: megbízhatóság, hűség, az idővel és javakkal való gazdálkodni tudás, következetesség, stb.

Ezek Önnek mind nagyon tetszenek, és mivel hálamos is rájuk, minden történéshől, olvasmányból, tanításhól, elmélkedésből ezeket hallja ki.

Pedig akármilyen szép tulajdonságok is, vannak más szép tulajdonságok, képességek és erények is, amelvek talán elkerülik figyelmét, arról nem is beszélve, hogy a legszebb tulajdonságokat is lehet egvoldalúan, mértéktelenül gyakorolni.

Ugyanez vonatkozik azonban a

feleségére is. Abból a néhány szóból, amellyel őt — bár tiszteletreméltó (és ugyebár nem tévedünk: „elvszerű”) mérséklettel említi, azt véljük látni, hogy — enyhén szólva — kissé ötletszerűen vezeti háztartását, nagyvonalúan kezeli a pénzt és engedékeny a gyermekekkel szemben.

Neki bizonyára az olyanféle jelenetek tetszenek, mint amikor az apostolok nem tudták az Úr Jézust visszatartani, hogy felmenjen Jeruzsálembe, és Tamás felkiáltott: „menjünk vele mi is, és haljunk meg vele!” Igaz, hogy később gondosan elbujt ő is félelmében, de amikor mondta, őszintén, forró szívvel mondta. Vagy amikor Péter azzal az egy szál kardjával hadbavonul a Jézust kereső, fegyveres tömeggel szemben!

Igen, ő ezeket a spontán, meleg megnyilvánulásokat szereti, nem a „mervé és holt” elveket, amelyek gúzsba kötik az embert! Ő azt vallja, hogy ruganyosnak kell lenni, azt tenni és úgy, ahogy abban a pillanatban diktálja a szíve. Ő „megéri”, hogy a gyerekek most inkább játszani akarnak, mint tanulni, hogy a dobostortának mindegy, paradicsomleves előtt eszi-e meg a gyerek, vagy rendes ebéd után, és miért ne akkor egye meg a gyermek, amikor éppen legjobb gusztusa van rá?!

Mindezekkel elsősorban azt akarom mondani, hogy egvrészt nem olvan nagy erény, másrészt nem olvan nagy bűn, ha két ember két különböző úton akar járni. Mind a kettőt adottságai, nevelése és életkörülményei sodorják inkább az egvik, vagy a másik irányba. „Visseljétek el egymást” — inti az apostol az első keresztyényeket.

De mi nem állhatunk meg annál, ami *természetes*, nekünk, keresztyényeknek a *természetfölöttire* kell törekednünk. Elmélkedésünk mindenkor első pontja: mit mond, hogyan felel erre, vagy arra a parancsra, kíváncsra, igényre, kö-

telességre, adott helyzetre a *természetem*? A második pont azonban — minthogy a kegyelem a természetre épít —, mit kell kiegészítenem, kijavítanom, megneemesítenem természetemben, hogy be tudjam fogadni a kegyelmet, amit Isten adni akar nekem, de csak akkor ad, ha befogadására alkalmas vagyok. Harmadszor azon kell elmélkednem, hogyan fogok hozzá a megvalósításhoz és mivel tudom biztosítani, hogy állhatatos legyek majd a végrehajtásban. És csak egy nagyon sokadik elmélkedési pont, hogyan tudnám az általam felismert jót élettársamnak (vagy munkatársamnak, vagy családom többi tagjának) is meggyőződésévé tenni. Az emberek egyik legnagyobb gvengeje, hogy sokkal többet foglalkoznak a mások megtérítésével és megjavításával, mint a saját magukéval. Amikor az egymás mellett (pláne házasságban) élő embereknel az egyik fél túlhangsúlyozza a saját álláspontját a másik rovására, akkor már baj, sőt nagy baj van. Mind a kettőnek tudatosan arra kell törekednie, hogy lehetőleg sokat vegyen át a másiknak a szempontjaiból. Ami persze nem jelenti azt, hogy most már egyik se ragaszkodjék a rendhez, pontosság-hoz, ígéretmegtartásához, stb.-hez,

hanem azt, amit Sz. Ágoston más vonatkozásban ugyan, de ide is il-lően úgy fejez ki, hogy a fontos dolgokban legyen meg az egység, a közömbösekben legyen meg a szabadság, mindenben pedig legyen meg a szeretet.

A minden emberben élő őselkép-zelés szerint az apának kell lennie a családban annak, aki képviseli a törvényt, a rendet, az elvet, a szigor-t, ha kell a „hajthatatlanságot” — az anya pedig az, akinél lehet egy kicsit kunyerálni, kényeskedni, egy kicsit megbűjni, védelmet ta-lálni, amikor a lelkiismeret egy ki-csít nyugtalankodik.

Persze ez az *ottalom* nem fújul-hat cinkossággá. Csak éppen, hogy van a családban valaki, aki meg-törli a könnyektől összemaszatolt kis arcot, hátrasímítja a megizzadt üstököt és elvezeti a kis bűnöst az édesapához bocsánatot kérni. Most aztán az édesapának nem szabad a merev elveket hajtogatni egyrészt, másrészt azonban ha valami oknál fogva mégis ezt látja szükségesnek az apa, akkor a mamának nem szabad „anyucivá” süllyedni, aki a gyerekekkel tart, hanem komoly *édes-anyának* kell lennie, aki magáévá teszi és keresztülviszi a családfő-nek, az édesapának elveit és ma-gutartását.

NAPLÓ

EGY AKTUÁLIS SZENT. Mikor 1947-ben szentté avatta, ezt a nevet adta XII. Pius pápa Niklaus von der Flüe-nek, aki 1487-ben mint remete halt meg Svájcban a vadregényes ranfti szakadék kunyhójában. Érthető, hogy egy parasztembert nem nagyon siettek a reneszánsz és barokk időkben szentté avatni, és formahibák is történtek. Hogy miért vált idősekről a kanonizálás napjainkban, azt Bernhard Ziegler egy 1957-ben megjelent tanulmányából tudjuk meg. XII. Pius pápa a második világháború alatt nagyon féltette Svájcot. Ma már történelmi dokumentumok vannak rá, hogy Hitler háromszor már a napot és az órát is kitűzte lerohanására, de az utolsó percben mindannyiszor megtorpant. A Szentatya még abban az időben elhatározta, hogy a szükséges két csoda nélkül is szentté fogja avatni Niklaus (= Miklós) testvért, akihez a svájciak fordultak, ha Svájc a második világháborúból is kimarad, mert ez maga nagyobb tény két csodánál. A csoda mégis megtörtént a szenttéavatás órájában, Ausztriában. Egy lány hosszú ideje szenvedett már poly-spondilitisben és tüdővészben s halálán volt. A kanonizálás napján Klaus testvér képét tartotta a kezében — 1669 óta boldoggá volt avatva —, símogatta a képet s gyenge hangon mondta: „Gratulálok neked, Klaus testvér, úgy örülök, hogy szent lettél!” Abban a pillanatban a hosszú hónapok óta fekvő beteg felkelt és ruháját kérte. Tíz év telt el azóta és ma is teljesen egészséges. Ziegler, a tanulmány írója személyesen is találkozott vele mostanában. A csoda a szokásos módon tökéletesen bizonyos.

Miért mondta vajon a pápa ezt a svájci szentet aktuálisnak? Úgy véljük, sokoldalúságánál fogva, mert minden feladatot megoldott; rengeteg teendője közben mindig maradéktalanul Isten útján járt. Parasztember volt, fiatalon megházasodott, boldog házasságából tíz gyermek született, öt fiú és öt lány. Abban az időben kezdtek áttérni a svájciak a tiszta fű-gazdálkodásra, Klaus felismerte, hogy a mostoha országban egyedül ennek van értelme, mert legelő után nem kellett tizedet fizetni. A svájci paraszt szabad volt, maga intézte sorsát; Klaus, bár megmaradt gazdálkodónak, 29 éves korában Sachseln polgármestere, majd 36 éves korában a kanton kormányában tanácsos lett. Mint ilyen, egyúttal bíró volt, s mindig megvesztegethetetlenül és igazságosan járt el hivatalában.

Egyúttal azonban katona is volt. Akkoriban minden svájci polgár otthon tartotta fegyvereit és tüstént bevonult, ha szükség volt rá. Hét ízben volt háborúban és kapitányságig vitte. Része volt abban is, hogy a „sempachi okmányt“, Európa első háborús-rendjét, mely a nők védelméről gondoskodott, meg is tartásák. Mindenki becsülte az okos parasztot, a példás családapát, a vitéz katonát. Haymo am Grund is, Klaus plébánosa. Am ez a pap hamar észrevette benne a magasabbra hivatottságot. Megtanította, hogyan kell Krisztus szenvedéséről elmélkedni, és pedig volt bátorsága ahhoz is, hogy felszólítsa őt: hagyjon el mindent Isten kedvéért.

Ötven éves volt Klaus, mikor biztos lett elhivatásáról. Felesége megértette őt. A hőslélek asszony maga varrta meg férje számára a remeteköntöst és maga beszélte rá az erősen ellenkező idősebb fiúkat, egyezzenek bele az érthetetlen elhatározásba. Klaus tehát a tanyája közelében fekvő szakadékba vonult, ott kunyhót épített magának és haláláig, húsz éven át itt élt. Történetileg megállapított tény, hogy egész időn át teljesen táplálék nélkül maradt, csak az Oltáriszentséget vette gyakran

magához. Nemcsak a konstanzi püspök állapította meg ezt, hanem Svájc ös-ellenségei, a Habsburgok is. Zsigmond főherceg Bécsben elhatározta, hogy 270 éves ellenállás után felszámolja a svájciakat. Meghallotta, hogy egy szent ember él a hegyek között, aki állítólag hat éve semmit sem eszik. Elküldötte orvosát, a neves Hornigg Burkardot, s annak vizsgálata után elejtette háborús szándékát. Megkötötték 1473-ban az ausztriai házzal az „örök egyezséget“, s Klaus testvér így a haza atyja lett. Még nagyobb dolog volt, amikor az utolsó pillanatban elhárította hazája felől a végső veszélyt jelentő polgárháborút. Harmincszor tárgyaltak már a svájci kantonok hiába egymással, de nem tudtak megegyezni, s elhatározták a háborút. A környező országok csak ezt lesték: az egymással harcoló kanton-szövetségnek minden bizonnyal vége lett volna. Haymo plébános ekkor fáklyával kezében, éjszaka, hóban és jégben felhágott a Ranfra és elmondotta Klausnak, miről van szó. „Most először imádkozni kell!“ — felelte a remete. Letérdelt feszülete elé és kitárt karokkal könyörgött: „Adj békét, Uram!“ Azután felkelt és lediktálta a történelmi nevezetességű megegyezési pontokat, amelyek azóta is Svájc együttélésének alapját alkotják. Haymo lesietett a faluba; akik már-már szét-széledtek, hogy fegyvert ragadjanak, elfogadták a pontokat. 1481 december 22-e éjszakáján megszólaltak Stans harangjai és békét hirdettek a rettegő népnek. Azóta a nyolc régi „ös“-kanton befogadta a franciául beszélő Fribourgot és Solothurnt s így megvetették a négynyelvű, három vallású s mégis békés egységben élő ország alapjait. Klaus testvér hat év múlva szent halállal távozott a földről. Népe akkor már nemcsak nemzeti hőst látott benne, hanem szentet is. Egy esztendővel halála után Heinrich Gundelfingen misézöveget és zsolozsmát irt tiszteletére, mely azonban sokáig várt jóváhagyásra. A mai kor embere új szemmel tud nézni erre a rendkívüli és mégis annyira egyszerű emberre, aki szent tudott lenni annyi teendő között, elsősorban talán azért, mert mindvégig meg tudta őrizni egyszerűségét és lelki egyenességét. Saját maga által irt imádsága tanúskodik erről, klasszikus rövidsége az analfabéta parasztnak mélységes átéltségét tanúsítja. Garrigou-Langrange, a legnevesebb élő tomista mondta, hogy a Miatyánk után a legszebb imádság: „Uram, Istenem, végy el tőlem mindent, ami akadályoz abban, hogy Hozzád jussak! Uram, Istenem, adj meg nekem mindent, ami Hozzád segít engem! Uram, Istenem, végy el engem önmagamtól és tégy egészen birtokoddá engem!“

Azóta Niklaus von der Flüe teteme a sachselni templomban pihen. Hazájának nemzeti zarándokhelye az, ahová egy sötét éjszakán az elmult háborúban a legfelsőbb hadvezetőség telefonozott: „Rögtön imádkozzatok Klaus testvérhez, mert a haza sorsa órákon múlik!“ Talán valóban ő volt, aki mennyei könyörgésével másodszor vagy harmadszor is megmentette szülőföldjét. Honfitársai mindenesetre hálásak. Sirja egyébként az egyetlen felekezeti zarándokhely, ahová katolikusok, zwingliánusok és reformátusok egyaránt elzarándokolnak.

(Radó Polikárp)

MOZAIK. Izléses kiállításban jelentette meg a Magyar Helikon a görög és római költők válogatott szerelmes verseit, Erősz és Amor címmel. A nagy magyar költők és műfordítók mindig szívesen tolmácsolták a klasszikus görög és római költőket; ez a kötet azonban új, kevésbé ismert anyagot is hoz: jónéhányat megszólaltat az érdemtelenül elfelejtett hellénisztikus és késő-római kori művek közül is. A költeményeket Falus

Róbert válogatta egybe, néhány disszonanciától eltekintve jól; a fordítások színvonala nem a legegyszerűsebb, de így is meggyőző arról, hogy tehetséges fiatal műfordítóink megérdemlik a nyilvánosságot. Az egész anyagból kiragynak Babits Mihály fordításai: ahogy játszik a görög szavakkal, ahogy izelgeti őket, ahogy minden sora hű s ugyanakkor szinte „eredeti”, s ahogy megteremti a görög vers stílusának megfelelő magyar stílust: az a fordítás magaskiskolája. (R. L.)

A Magyar Rádió Szimfónikus Zenekarának Kodály-estje szép eseménye volt a zsúfolt (talán kissé túl is zsúfolt) hangverseny-szezonnak. A Galántai Táncok, a Hári-szvit, a Kádár Kata és a Fölszállott a pára szerepelt a műsoron. Mikor a kitűnő előadás végén maga az ősz mester is megjelent a közönség előtt, a zene kedvelői elgondolkodhattak rajta: milyen nagy értéket jelent számukra Kodály zenéjének nemcsak európai magyarsága, hanem embersége is. Amikor a zene számos modern kísérlete mintegy az emberin kívülre törekszik, Kodály szilárdan megvetette lábát a népi, nemzeti s emberi valóságban: emberi mondanót szólaltat meg a zene emberi szándékú nyelvén. Ezért árad muzsikájából valami egészen sajátosan nemes és lelkes, fölemelő emberi melegség. (R. L.)

A Csók István Galéria kiállítása, „Balaton a képzőművészetben” egy század balatoni festészetéről adott keresztmetszetet, Mészöly Gézától, a Balaton „fölfedezőjétől” — máig: Bernath Aurélig, Egy Józsefig, Vass Elemérig, Gadányi Jenőig, Szabó Vladimírig. Érdekes volt látni egymás mellett egyazon téma különböző korú és stílusú festői földolgozásait, s bennük azt az utat, melyet a festészet a Mészöly-féle aprólékos természetfestő realizmustól a dolgok impresszionisztikus felbontásán, fénybeoldásán át addig a modern, mélyebb szándékú, a valóságnak nemcsak ábrázolására, hanem mintegy festői értelmezésére is törekvő irányig tett meg, amelynek egy-egy sajátosan egyéni megnyilatkozását éreztük Szabó Vladimír tündériességében, vagy Gadányi Jenő erőteljes, valahogyan színeiben is erkölcsi súlyú, mintegy a lét iránti komoly áhitat érzésében fogant „Balaton”-jában. (—)

Rihter újra ellátogatott Budapestre és lázba hozta a zongora kedvelőit. Valószínű, hogy ebben a Rihter-lázban sok a divat; s az is bizonyos, hogy a nagyon divatos sikerekkel szemben nem szokott ártani némi gyanakvás vagy fönntartás. Amikor a művész bejön a pódiumra, és a közönség egy része nyakát nyújtogatva föláll, hogy lássa: ez sem éppen biztató. De Rihternek elég pár taktust játszania ahhoz, hogy minden bizalmatlanságot elsöpörjön és erőteljesen megfojtja a „szenzációnak” azt a légkört, amely körülveszi: alázatos, nemes, férfiasan erőteljes és határozott művész ül a zongoránál s az értelmezés áhitatának azzal a mélységével játszik, amit csak a legnagyobb előadóknál láthatunk. A technika páratlanul teljes birtokában sem virtuóz, aki önmagát érvényesítené a megszólaltatott mű rovására; egyéniségének egyik legszebb és legvonzóbb vonása éppen az, hogy a zongorán való szuverén uralkodásában is szolgál: alázatos tolmácsa annak, akit megszólaltat — legyen az Schubert vagy Liszt, Debussy vagy Brahms. De ahogyan megszólaltatja: a művészi átélésnek, az alkotóval való eggyéforrásnak ez a hőfoka — ekkora technikai művészettel párosulva — az a hallgató számára épp oly felfejthetetlen élmény marad, mint annakidején Edwin Fischer vagy Walter Gieseking játéka. Lélegzetállító, szívdobogtató szellemidézés, ahogyan Schubertnek, Lisztnek, Brahmsnak nemcsak a zenéjét interpretálja, hanem mintegy a lelki életét is. Ritka nagy művész ritka ajándéka Rihter minden egyes játéka. (R.)

Szalai Zoltán festőművész bemutatkozó kiállítása a Fényes Adolf teremben elindított egy rokonszenves, őszinte, komoly tehetséget a kibontakozás és az érvényesülés felé. Földműves szülők gyermeke, Nyergesujfaluban él, 39 éves, a Képzőművészeti Főiskolán Radnay volt a tanára, sokat tanult Szőnyitől, Derkovitstól, Czóbeltől, meg a franciáktól. Aránylag későn fejlődött és 30 éves koráig nem látta tisztán maga előtt a hivatását. Egy évvel ezelőtt nekilendült és gyűjteményének anyagát, 42 darabot (olajfestmény, gauache, grafika) ezalatt készítette el. Legnagyobb hatással reá Egry volt, aki barátságába fogadta, példát adott neki és mint ember és művész, egy életre ellátta útravalóval, belésvésve, mint parancsot, hogy igaz magyarságának feladása nélkül egy pillanatra se tévessze szem elől a mindenséghez való viszonyát.

Szalai Zoltán kötelességének érzi művészi feladatát, hogy közölje a színek közérthető nyelvével mindazt, amit tanult, átélte, megértett és oly egészen a magáévá tett, hogy nem sajátíthatja ki többé magának, sürgősen meg kell osztania másokkal is, mert csupán így tölti ki tartalommal az élet felismert értelmét. Megtalálta a témáit.

A munka, a festés izgalma, az előkészület és a kidolgozás élvezet a számára. Örül, mint a naiv gyermek, hogy rendelkezik gyönyörű játékszerével, azzal a szüntelenül fejlesztett képességével, hogy életérzését és életigenlését színekkel tudja megvalósítani. Bizik az ecsetjében és rendületlenül hisz abban, hogy egy szép kép jobbá tesz. Ez a hit élteti s ezért volt már sürgősen szüksége erőpróbára, hogy megállja-e a helyét és nem volt-e hiábavaló a küzdelem, hogy nélkülözések, hanyattatások után kiverekedje magát, mint festő ?!

Bizonyosra vesszük, hogy Szalai Zoltán bemutatkozását hamarosan követni fogja művészetének kiteljesedése s feltisztulása. És azok a megoldások, amelyek ezen a tárlaton még csupán a maga viharos elragadtatásáról, a színkeverés és a kép-kialakulás bódultságáról vallanak, egyre vesztítenek személyhez tapadó esetlegességeikből és fokozatosan meghigadnak, egyszerűsödnek, tárgyiasulnak, annyira személytelenné válnak, hogy alkotójuktól teljesen elszakadnak, önálló létté válnak.

Szalai Zoltán képeivel igazolta, hogy magas igényekkel lép fel önmagával szemben, van a küzdelemhez bátorsága, ereje s oldott sarokkal lép a művészet éltető forrásához. Kívánjuk, hogy mielőbb elérjen ahhoz a fokhoz, hogy képei előtt önkénytelenül kiszakadjon belőlünk a jóleső, igéző szó: „szép !”. (Hayts Géza)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Tizenhárom esztendő termését gyűjtötte egybe Nagy László a *Deres* majálisban; az első vers dátuma 1944, az utolsóé 1956. Ez a tizenhárom esztendő fejlődés: fokozatos keményedés, sűrűsödés és mélyülés, mind a mondandóban, mind a versformálás módjában. Nagy László is annak a nemzedéknek a tagja (s a legelsőik közül való), amely első döntő benyomásait már nem a Nyugattól, annak első vagy második generációjától kapta, hanem József Attilától. Az ő sokszor kifejezéseikig követhető ösztönzése keveredett a fiatal, hűsz esztendő Nagy Lászlónál valami véreben hozott valódi, még irodalomban föl nem emelt, irodalmon át nem szűrt népiséggel — ősi örökséggel, melynek hangját népdalokból, betyár-balladákban ismerjük, melynek messzi visszhangját olykor Vajdánál halljuk, és még inkább Adynál (s Aranyánál is nem egyszer, különösen a balladákban). Jellemzésül mindjárt a kötet legelső versét idézhetjük, többet mond minden magyarázatnál; címe:

Holtak felkelőben.

Márvány az ég alja,
nincs repedés rajta,
az én erős szívem
csak meg ne hasadna !

A csillagok égnek,
ablakon benéznek,
vak szemei vannak
a szelíd reménynek.

A Hold égre lából,
fellegekbe gázol,
fénye lúgkő, gyilkol
rózsákat orcámról.

Holtak felkelőben,
lengnek lepedősen,
virágról virágra
lépnek vakmerően.

Mindegyik csontvázon
fehérített vászon,
az élön csak rongy lóg,
bárkivel komázzon.

Ebek mérgelődnek,
porban tépelődnek,
aki birja, marja,
azt mondják a vének.

Bikák felbömbölnek,
láncsal csörömpölnek,
szabad-e zokogni
egy szegény kölyöknek ?

Arcát holdfény marja,
fáj a feje-alja,
holtak fojtának meg,
ha sirva fakadna.

Örökségével és élményeivel Nagy László, hogy úgy mondjuk, nem az irodalom felől közeledett a költészethez: nem a mesterség aktuális stílusokon, időszerű példák követésén át való megtanulásával. Egyéniségében, ahogy a *Deres majális* első felében előttünk áll, van valami táltosfiúság; a világnak azt az eleve-adott költőiségét érezzük nála, amit József Attilánál — és prózában Gelléri Andor Endrénél (vajon nem a világ költői látásának ez a titka volt-e a legnagyobb kincs, amit József Attilától kapott ?): azt, hogy a világ úgy *amint van*, csupa metafora, tündéres sokértelműség, a szó eredeti értelmében *mesés* telítettség: költészet. Ime egy példa, taláломra kiragadva a sok közül:

Köd-konda támadt
rétemre,
virágaimat
megette.

Már csak a betű
virágzik,
eredő könnytől
elázik.

Pusztá világra
jön a tél,
árvaságomra
nincs földél.

Ezt érezzük a fiatal Nagy László legigazibb és legerősebb hangjának: ezt a rövid dalokba sűrűsödött balladaiságot, ezt a drámai teltségű és világítású dal-formát, dal-hangot, ezt a paraszti-bukonyi József Attila-stílust, melynek olyan remeklései vannak, mint például az 1948-ból való *Katonalovak*. De mindezt félig-meddig *post festa* áliapíthatjuk meg, mert a versek jórésze (a *Galambcsőrök* és *Az angyal és a kutyák* ciklus legtöbb darabja, a gyűjteményes kötetnek jó negyede) csak most jelenik meg először; annakidején, mikor első kötete (1949-ben) megjelent, Nagy László — mint rövid utószavában írja — részint valamiféle szégyenérzet, részint a költészetről alkotott fölfogása miatt nem közölte őket. Ez a fölfogás bizonyára téves volt; a versek nagyonis megérdemlik a nyilvánosságot; s az olvasónak az az érzése, hogy éppen itt, az ötvenes évek beköszöntése körül, amikor régebbi verseit némaságra kárhoztatta, „költészetről alkotott fölfogása miatt” — éppen itt történt valami Nagy László költői világában, ami nem mindenben vált javára, s ami (az ekkori időkre eső versek számából ítélve) termékenységét is mintha megapasztotta volna. Valami ködön, ellenálló közegen kellett talán átlábolnia, esetleg éppen nemhelyes „költészetről alkotott fölfogásán”; egy alkotának

nem megfelelő szándékkal kellett megvívnia önmagában? vagy mint itt-ott gyanítható némely verséből: egy tévesen értelmezett költői realizmus önmaga iránt támasztott igényén?

Egy bizonyos: ez a jóéssztönű, biztos hangfogású, magamagával szemben olyan igényesnek bizonyult költő egyszer csak (valahol a *Deres majális* közepetáján) elkezd itt is, ott is *melléfgögni*, hamis hangokat leütni, mintha kissé *indisziponált* volna. Képei nem mindig tiszták (pedig ez volt régebben egyik erőssége: képeinek tisztasága), kompozíciója nem mindig egyívűen egységes, stílus-izlése nem mindig kifogástalan, s még ritmikája is meg-megzavarodik; olykor belebeszél a versbe, magyaráz, dokumentál (például a túlírt *Gyöngyszoknya* című versben), saját színvonalán aluli sorokat, kifejezéseket enged be versébe („tán az erkölcsért őrvjőng Berzsenyi szelleme” — írja, ami már majdnem dilettánsul hat, mint ez is: „néma a hivatal: — emberi kérdésekből áll ott a ravatal”), s olyan érthetetlen laposságokba bocsátkozik, mint az *Aszályban*, ráadásul egy antik formájú versben, ez a strófa:

Szép lesz a termés, — szól a tudósító.
O, de szeretném buktatni a földre,
kemény földünket hazudozó szája
hadd csókolgatná!

Nagy László azonban erősebb és igényesebb tehetség, semhogy belenyugodott volna ebbe a „forma-hanyatlásba”. Nem azért táltosfiú, hogy ki ne vágja magát. 1953-tól, 54-től — így vehetni ki a kötetből — az ív megint fölfelé tart, s az olyan versek, mint a *Farsangi ének*, vagy a *Jártam én koromban, hőben* (egyike a legszebbeknek) jelzik a fordulatot: azt, hogy Nagy László szerencsésen visszatalált önmagához, a saját hangjához, saját természetéhez. A korai versek hangja ez, de megérve, megsűrűsödve, teltebb zamattal: mint a *Világos éjjel*, az *Emlék* (ennek a jellegzetesen *téli*, deres-hóvilágos, fagyszilánkos költőnek talán legszebb teli verse), vagy a legjobbakkal közül való *Tájkép magammal*, ahol az a bizonyos messzi-zengésű, éjszakásan távlatos korai balladaiság mintegy a vers legbelsejébe, csirájába, kicsiráztató ihletébe lép a hang, légkör, attitűd még külsőbb köreiből s a vers formálásának elemi tényezőjévé válik, mint nem sokkal később a *Romantika nyolc versben* ciklusban is, mely (az utóbb említett költeményekkel) Nagy László eddigi legjobb szintjét jelenti.

Ő maga szemlélatomást törekszik úgynevezett nagyobb kompozíciókra is, mint a *Vasárnap gyönyöre* meg a *Rege a tűzről és a jácintról* mutatja. Mindkettőnek vannak igen jó részletei, pompás költői találatai („Ti bimbós pünkösdirózsák, bujatok rám kegyesen, — tömör kis bombák, virággá robbanjatok szívemen” — írja például a *Vasárnap gyönyörében*); s a harmadik nagyobb vers, a *Havon delelő szivárvány* szikrázó téli képei és sodró dikciója, nyelvi leleményei, szerkezeti igényei is komoly figyelmet érdemelnek: — az olvasó mégis úgy érzi, hogy „kevesebb több volna”; s úgy gondolja: Nagy László utat keres ugyan ezekben a versekben, de az út — nem az ő útja, ha látszólag biztos léptekkel halad is rajta. Leginkább áll ez a *Rege a tűzről és jácintról* című, helyenkint nagyon szép versre, amely minden szépségei ellenére is végeredményben Juhász Ferencet követi (vagy vele rivalizál ?): a *Krisztus lépesmészét*.

A vers „nagysága” nem a vers terjedelmén múlik. S ha a *Deres majális* elolvasása után képet alkotunk magunkban Nagy Lászlóról, ezt mégiscsak a *Romantika nyolc versben*, az *Emlék*, a *Tájkép magammal*

(meg a *Havon delelő szivárvány* egy-egy részlete) alapján rajzoljuk meg; mint ahogy hangja emlékeként is egy-egy lüktető, különös ritmus-kísérlését őrizzük meg, sajátos nyújtásaival, gyorsításaival, *staccato*ival (ami valahogyan Bartók „bolgár ritmusban” írt egyik-másik darabjának tempójára emlékeztet), nem pedig a *Rege a tűzről és jácintról* juhászferences (és végső fokon talán Apollinaire-i, az *Égőv* svádájának forrásából fakadt) dallamát.

* * *

A költő Karinthy... Vannak jelszó-nevek, melyeket irodalmi szekták tagjai suttognak egymásnak a beavatottság rejtelmes hangján, mint valami profánoknak érthetetlen titkot; — így beszéltek egyesek a költő Karinthyról is. S most itt áll előttünk, java versei gyűjteményével, hogy számot adjon róla, hogyan kamatoztatta költői talentumát (ez a kötet el: *Számadás a talentomról*). Itt vannak régi kötete, a *Nem mondhatom el senkinek* kiválogatott darabjai, s itt azok a hosszú sorokban fölörldött hosszú versek, amelyek annakidején többnyire a *Pesti Napló* egy-egy karácsonyi vagy husvétii számában inkább csak azzal a meglepetéssel hatottak, hogy — a humorista Karinthy verset írt!

Van egy legenda, hogy valami nagy műre, regényre vagy enciklopédiára volt hivatva, de a mostoha körülmények folytán nem jutott hozzá, folyton pénz után kellett loholnia, s ebben a hajszában fölörldött. Karinthy, a humorista, eszerint amolyan ki nem fejlődött, félbenmaradt, csirabafült filozófus volna, s amolyan nagyreményű, de reményei beváltáság sosem ért regényíró — *un raté*, mint a franciák mondják, kudarcba fült tehetség.

De ezeknek a kudarcba fült tehetségeknek a legendája legalábbis gyanús. S nem egészen jogosulatlan a kérdés: vannak-e egyáltalán ilyen kudarcba fült tehetségek? Vajon egy-egy ilyen kudarcért végeredményben nem a tehetség minősége (a tehetség jelleme) a felelős? Tudunk arról, hogy valaki nyomorult körülmények közt, egy szál gyertya mellett vakoskodva remekművet írt: egy világirodalmi Karinthy-ös, aki nem lett *un raté*. De ne menjünk vissza Swiftig. Gondoljunk Adyra, aki igazán rendezetlen életet élt s mégis kicsikarta belőle a Művet; gondoljunk József Attilára, akinek szintén nem volt polgárián biztosított élete ahhoz, hogy kora világirodalmának egyik legjobb költője legyen... s ha valaki azt mondja erre: hja, könnyű a lírikusnak! — gondoljunk a szintén hajszás életű Kosztolányira, vagy Móricz Zsigmondra, akinek ugyancsak megvoltak a maga mindenkori pénzgondjai. Karinthy nem azért nem írta meg a nagy enciklopédiát vagy a nagy regényt, mert nem volt hozzá ideje, hanem azért, mert elfecsérelte az idejét, vagy kisebb vállalkozásokra fordította; nem volt meg benne az alkotásnak az a kényszerítő parancsa, az epikus teremtsének az a gályarabi elszántsága, az írói jellemnek az az irgalmatlan aszkézisa, ami megvolt Balzac-ban, vagy Móriczban, vagy szinte kispolgári-bürokrata szorgalommal Zolában.

Tudjuk, hogy ennek a „nagy vállalkozásnak” a legendája tőle magától származik. Talán valamiféle önigazolásnak találta ki, azért, mert valódi remekléseit, az *Így írtok ti* javát, vagy a helyenkint borzongatóan kitűnő *Tanár úr kérem*-et épp oly kevéssé tartotta igazi műnek, az idő próbáját kiálló *opus*nak, mint novelláit (melyek közt elsőrendűek akadnak), vagy mint az *Utazás a koponyám körül*-t. Öbenne magában volt meg a *raté* érzése? Vagy csak valami benső elégedetlenség, magas igényesség sürgetésére terjesztette magáról ezt a hiedelmet? A *Számadás a talentomról* második része *Üzenet a palackban* címmel 1926 és 1927 közt

írt verseit foglalja magában — ezek legtöbbszörben valami légszomjas sietség érezhető, valami vágy a mindent-elmondásra, most, azonnal, ebben az egy versben, mert hátha többre már nem futja az idő, az élet. Ez a lihegő, lázasan bőbeszédű sietség szinte elsodorja a vers eresztékeit, a költemény már csak egyetlen, féktelen ömlés, lélegzet után kapkodó közlésvágy — mintha most akarna „behozni“ mindent, s a legszintetikusabb, legteherbíróbb, legtömörebb formában, a versben akarná elmondani „az igazit“, elélni önteni a talentum minden kamatát: elmondani mindenkinek, amit addig „nem mondhatott el senkinek“.

Valóban „üzenet a palackban“, amit így küld; a versek: egy-egy leszámoló, „végső“ pillanat kísérlete, vallomása, kétségbeesett jövőbenyúlása, kiáltás a számvetés tragikusan keserű magányának didergető északisarkjáról:

Itt vagyok, az Elhagyatottság Harmincadik
Szélességi, a Szégyen
Századik Hosszúsági
s a fogatösszeszorító Dac
Végső Magassági Fokán, valahol messze vidéken
és kíváncsi vagyok, lehet-e még jutni előbbre...

Vannak sorai ennek az Üzenetnek, melyeket csak elszoruló torokkal lehet olvasni, mint egy szaggatott testamentumot, kapkodó vallomást. S ez az a hang, ez az az arkifejezés, ami a bohóckodó, tréfáló, figurázó. életét eljátszó Karinthy köré — legalábbis a nyílt szemmel való számvetés lírai pillanataira — a jeges magány tragikus légkörét is odavarázsolja.

Hogy költőnek milyen jó lehetett volna, azt csak három vers sejteti 1926-ig: a *Martinovics* (de nem az egész, szétfolyó bőbeszédűségével, hanem a három nagyon szép, közismert végső strófa), a *Pitypang* és az *Almafa*; a többi nem jelentős. A kötet második részének, az 1926-tól írt versanyagának azok a legjobb darabjai, ahol a hőmpölygő mondandónak mégiscsak van valami epikus vagy lírai medre (*Mindszenti litánia*, *Erdi erdő*, *Tomi*), s a bőven ömlő verbalizmusnak mégiscsak van valamilyen evokatív funkciója, s ezzel művészi értelme.

A „nagy művet“ nem írta meg; s nem „elfelejtett nagy költője“ korának. De az uniformizálódó lírai koncertban megvolt a maga erősen egyéni hangja, saját „dörmögő basszusa“; s ezek a versek legmélyebb vallomásai, nélkülük nem érthetjük meg Karinthyt — azt a Karinthyt, aki nemcsak tréfálni és gúnyolni tudott; akinél megragadóbb személyes fájdalommal talán senki sem panaszkolt föl a nagy reményekkel születő század kegyetlen emberi kudarcát (s ezt a lelki háteret sose feledjük el, ha a groteszkul fintorgó Karinthy nevetünk); s aki egy kiskutya kimúlására szerzett „együgyű monológban“ megrendítő vallomást tett annak a modern embernek a szeretet-vágyáról, aki tudja, hogy rideg, ádáz korában a szeretet egyetlen lehetősége a halál:

Jó volna szeretni ugye jó volna szeretni másvalakit nem sírni magunkért
Tudom jók vagytok gyerekek jók a gonoszságtól eltorzult lárvá mögött
Várod már ugye várod gyilkosom várod már a halálom
Jó volna szeretni ugye jó volna szeretni de sírsz amíg élek.
Ugye várjátok már mind velem együtt hogy tudjátok végre szeretni
Meghalni ugye meghalni hogy szeressetek és sírjátok értem.

(*)

SZINHÁZI ŐRJARAT: A történelmi dráma megújítása. G. B. Shaw, miután elkalandozott egy ideig az öskereszténység lelki világában, (Androkles és az oroszlán) vagy az amerikai pionírok és szabadságharcosok krónikaiban (Blanco Posnet árultatása, Az ördög címborája), rátalált végre arra a nagy témára, amely nevét a halhatatlanság könyvébe jegyzi be: a Szent Johannára. Szemünk láttára hódította meg ez a darab a legszélesebb tömegeket, hívőket és hitetleneket egyaránt. A közönségnek hozzá kellett érlelődnie a századelőn még szokatlan és sokszor meghökkentő logikájú Shaw bakugrasszerűen is célba szökkenő értelmezéséhez és ma már a legeggyházasabb följogású kritikusok is megállapíthatják, hogy Jeanne d'Arc annyira problematikus alakját, a öt évszázad múltán szenttéavatott, de korában eretneknek tartott szentet az írányolódónak sikerült a legérvényesebben a modern ember köztudatába emelnie.

Hasonló bátorság, formarobbantás és egyéni iz jellemzi Bertolt Brecht drámairó tevékenységét is. Ír-angol kollégájának ugyan nehézkesen, németyebb, közepéurópaibb és földhözköttöttebb jelenség, mint a szigetsország szellemei, akik, akár Shakespeare-nek, akár Shelley-nek, akár Shaw-nak hívják őket, a lebegésnek és a tündérinek sokkal inkább mesterei, mint a latin nyelvcsaládbeli európaiak kivételével bármely kontinentális író. Mégis Bertolt Brecht az a személyiség a drámákat nem a színpadokon, hanem a valóságban átélő korunkban, aki az egyetemes európai drámairó címére leginkább jogosult. Shakespearehez hasonlít abban a mellékkörülményben, hogy ő is féligmeddig színész, egészében színházigazgató és vállalkozó, aki úgy él együtt színházával, mint a hal a vízzel: azaz nélküle élni sem tud. Hasonlít továbbá a másik nagy szigetsországbeli komédia-szerzőhöz, hogy formarobbantással, a konvenciók bátor fölrugasával, megdöbbentéssel és a széles nézők izlése felé való cinkos kacsintással csábítja be a közönséget színházába, mint ahogy a bálnának tonnaszámba kell benyelnie a tengervízet, hogy a benne élő apró kis állatokból testének hatalmas üzemét fönttarthassa. Ez azt is jelenti színházi nyelvre fordítva, hogy életszükséglete a trivialitás, mint Shakespeare-nek is, ahol a clown-ok a legnagyobb drámákban is helyet kapnak élcelődésükkel. A trivialitás hozta meg első nagy világsikerét is, a Koldusopera máig is utolérhetetlen fíntoraival, jazz-zenéjével és maró társadalmi kritikájával.

Most bemutatott műve, a „Courage mama“ (vaj miért magyarították ily szerencsétlenül a címét?) azonban nem tartozik a legbátrabb és legélenjáróbb brechti színpadhoz. Születése pillanatában Brecht emigráns volt, nagyon is polgári közönségű svájci és skandináv államokban írta és mutatta be darabjait és a Dreigroschen Oper kamaszos bátorságát egy kissé visszafogta benne az emigránstársadalomért is felelős színigazgató felelősségtudata. Svédországban született a darab, s egyik láthatatlan hőse az a svéd Gusztáv Adolf, aki a harmincéves háború első felének imperialista motorja volt a déliekkel, az imperialista célokat ugyancsak nem nélkülöző Habsburgokkal szemben. S egy ilyen hosszú és elmérgesedett háborúban ki más lehetett az igazi vesztes, mint maga a kereszténység, maga az európai emberiség, habár a háború végeztével mégis csak kialakult valamiféle nyugalmi állapota a katolikus-protestáns együttélésnek, amiről a háború kezdetén a saját igazukról makacsul meggyőződött ellenfelek hallani sem akartak. Brecht túlnyomórészt protestáns országokban volt emigráns darabja megírása és első színrehozatala idején. Annál dicséretesebb, hogy a megváltozott európai atmoszférában, a fenyegető világháború árnyékában nem egyik vagy másik hadviselő felet, hanem magát a háborút ítéli el, minden bestialitásával, reménytelenségével és haszontalanságával együtt.

A háttérben ugyan Gusztáv Adolfok, Tillyk, Oxenstjernák meneteltek keresztül-kasul a vérbegázolt Európán át csapataikat, de Brechtnek elég egy embervontatta markotányoskocsi, s benne Kurázi mama, meg gyermekei, mint lovak, hogy az egész korszak drámai karrikatúráját megfesse és élénk állítsa. Hová vonod a kordét, emberiség, mikor a háború reménytelen szekerébe fogod be magadat és gyermekeidet? Ezt kérdezi minden lázítóan reális képével, ezt harsogja a fülünkbe.

Nem csinált-e Bertolt Brecht erényt a szükségből, amikor majdnem csupasz, fekete szinpadkulisszak között csak néhány fényszóróval, egy székérrel és XVII. századbeli, meg mai háborús kellékekből fabrikált örökös korhűséggel vizionáltatja élénk a háború okozta elnyomorodás túlon túl ismert képeit. Hiszen a háborúhoz illik a kopárság, a letarolt-ság és a legsivárabb temetőhangulat. Egykorú ez a darab Thornton Wilder „A mi kis városunk” című remekművével és szerzője a koráramlat sodrában is haladt akart-nemakart sivárságával, a Mutter Courage diszteltettségével.

A Madách Színház rendezője és disztettervezője, Pártos Géza és Köpeczi-Bócz István mégis elmarasztalható a konformizmus bűnében, amikor túlságosan is befolyásoltatta magát a Berliner Ensemble Am Schiffbauerdamm valóban brechti, hiszen magától a szerzőtől beállított előadásának összes külsőségeitől. Si duo faciunt idem... igen, a magyar temperamentumnak és történelmi előzményeknek, a harmincéves háború magyar megfelelőjének, a törökhódoltságbeli harcoknak ízeit és színeit érzékeltettem volna inkább a helyükben, hogy a Brecht által annyira színházba vonzani akart közönséget, a magyar közönséget is hasonló élmény erejével ragadjam el, mint a félig temetővé vált Berlin északi kódjártá romjai közé vetődő nemzetközi színházi közönséget. Van egy külön magyar sivárság, eróziós agyagdombok, sáros út, szélmaria, barbár kéz tördelte-koppasztotta fák, romház a partoldalon, amelynek festői vizionálásában Rudnay Gyula volt a legnagyobb. S mindebben az olajzöld szürkéségben mégis fölizzik egy nem tudni hol zsákmányolt mente avitt pirosa, fakult zöldje vagy vásott kékszíne, egy hajdan fekete vagy sárga színre hallgató csizma vagy bakancs színfoltja, egy tör villanása, valami csákó vagy kalapszerűség hajdani hetykesége, ami a háborúk végvonaglásában is hirdeti a katonának állt ifjú férfiak hajdani exhibicionizmusát. Brecht is utal erre, hiszen egy pár piros csizmácska, egy tábori dajna öröksége kísért itt képeken és felvonásokon át. Kissé déliebb, bár északi gyökerű természetünkhöz kellett volna igazítaniok az egész játékot, hogy a Brecht által becsábítani kívánt egész-közönséghez szólhasson olyan erővel, mint egy szinpadra vizionált végvári história vagy egy kuruc ballada.

Mert hiszen balladát irt Brecht jelenetezésének szaggatottságában is, nemcsak azokban a nálunk sajnos meglehetősen ejtett (és ejtett hangú) betétjeiben, amikor időről-időre mintegy summázza mondanivalóit s a zene és a versbekötött ballada hangján szól hozzánk. Paul Dessau zenéje sajnos csak epigon-hajtása Kurt Weil koldusoperabeli remekelésének, s hangzatait énekelni is csak Basilides Zoltánnak és Mensáros Lászlónak sikerült. Így a Madách Színház minden tiszteletet megérdemlő bemutatója nem járhatott egyhangú, elementáris sikerrel. Kiss Manyi Kurázi mamája minden bensőséggel ékes, amit csak ez a szerep megkíván, de kisebb szinpadot, zártabb kulisszákat kívánt volna, hogy teljes intenzitásában rezonálhasson. A berlini előadás másolása volt az ő művészi alakításának legfőbb kerékkötője, hiszen a jó rendezés első feladata olyan arányú szinpadot teremteni, amelyen a főhősök valóban főhősök lehet-

nek. Jászai Mari hangszórók nélkül is elharsoghatta Elektra szerepét a századelő primitív nagyváradi szabadtéri színpadán. S mikor végzete az akkori Vigszínházba sodorta, akusztikai okokból nem érhetette el előző sikerei hőfokát. Több volt, mint ami ebbe a színházba belefért. Kiss Manyi alakítása közel járt ahhoz, amit tökéletesnek nevezhetünk. Ő azonban nem szabadtéri egyéniség, mint korunk több nagy művésznője sem az. Miért kellett szabadtéri tevékenységre ösztönözni? Mensáros László sokat vitatott alakítása Courage mama idősebbik fia szerepében éppen azért marasztaltatott el, ami legfőbb erényének számíthatna. Mensáros leszámolt a mögötte tatóngó színpadi tágassággal, a feketeség végtelenjével és ehhez mértén stilizálta szerepét a balladás szűkreszabottság méretein is túl. Sajnos, hogy a néma Kata szerepében játsszók, akiknek ugyanezt a stílust kellett volna követniök, megelégedtek szerepük ügyis hatásos dobolási kitérésével, ezzel az extatikus tetőponttal, mint kiélési formával és nem játszották meg a tetőpontot előkészítő állandó izzás lázgörbéjét. Pedig Brecht háborút elítélő látásmódjába nagyon is beilleszthető létel, hogy a háború örület és éppen ezért többnyire megháborodottak alakítják a legjobban marionett figuráit. Mensáros ezt a megszállottságot alakította hősiesen — és sajnos egyedül. Realista síkon Basilides Zoltán énekben is kiváló szakácsa nyújtott legtöbbit, a rendkívül népes együttesben. Ő a darab valahogy mindég talpraeső és megmenekülő Sancho Pansája. Szerepe kontrapunkt voltát azonban a rendezés nem domborította ki eléggé, pedig ezzel az összjáték sokat nyerhetett volna.

Felemás Brechtet kaptunk tehát. Berlinben sem jártunk, de el tudjuk képzelni, milyen lehet a németek lényéből fakadó berlini előadás. A magyar Brecht-tel azonban még adósak színházaink. Pedig hihetőleg megtaláljuk az ő megfelelő magyar színpadi értelmezését is, mint annyi más keleti és nyugati író temperamentumunknak és színpadi hagyományainknak megfelelő sikerrevitelét is meg tudtuk valósítani.

(Posszonyi László)

ÁRPÁD EMLÉKEZETE. Ha a mult századi irodalmunkat tekintjük, könnyen az a benyomásunk támad, hogy a honfoglaló Árpád alakja kezdettől fogva a legkiemelkedőbb nemzeti hősként élt a magyarság köztudatában. Hiszen Ráday Gedeon és Csokonai Vitéz Mihály tervezgetéseinek kezdve se szeri, se száma azoknak az epikai, drámai, lírai és szépprózai próbálgatásoknak, melyek mind a honszerző párdücs alakja köré szöttek mondanivalójukat. Könnyen kínálkozik tehát a következtetés, hogy ez régebben is így volt. A valóságban azonban lényegesen másként áll a dolog. „Diadalmas Ügek“ unokájának és a „deli Almos“ fiának alakja aránylag hamar háttérbe szorult és homályba vészett. A kereszténység felvétele után egyre inkább első szent királyunk, Szent István gigantikus alakja nyomult előtérbe. Még a dinasztia-alapítás érdemét is neki tulajdonította a köztudat. Ismeretes utolsó Árpádházi királyunk, III. Endre hűséges emberének és országbírájának, Ernyebánfia Istvánnak kesergése királyi ura elvesztésén: „Benne letört Szent István első magyar király vérének, fiúivadékának, törzsének utolsó aranyágacsájá, s a megvívás főpapok, főurak, a nemesség és Magyarország minden rendű, rangú lakossága érezte, hogy elvesztette született urát; mint Ráchel gyermekeit, keseregte halálát s keresték, kit találjanak utódjául a szent király véréből.“

Attól az időtől fogva pedig, hogy a hun-magyar rokonság gondolata felmerült a magyarság tudatában, mind inkább a hatalmas hun király,

Attila alakja nyomult előtérbe. Jellemző, hogy a dalmata vérből ered: Calanus pécsi püspök már a XII. század végén külön életrajzzal, ma úgy mondanók, monográfiával hódolt a nagy király emlékének. Még jellemzőbb, hogy a reneszánszkor leggonoszabb nyelvű írója, Aretino zézálta Calanus munkáját. A hun-szittya-magyar rokonság gondolata a középkor végéig az egész magyar közvéleményt meghódította és Hunyadi Mátyással a királyi udvarba is elhatott. Ismeretes, hogy Mátyás levele, melyben az apóstól, Ferdinánd nápolyi királytól felajánlott idegen lódomitót visszautasítja, csakúgy duzzad a szittya önértéztől. Harci erényekben és bátorságban a magáénál különbet nem ismert. Tanácsot mástól nem kért és nem fogadott el. Nevelőjéről, Vitéz János esztergomi érsekről pedig azt olvassuk, hogy esztergomi palotájának ebédlőjét a magyar királyok és a szittya ősök képmásaival ékesítette. És hogy a rokonság gondolata a középkor végéig mennyire nemzeti közkinccsé vált, arra elég annyit említenünk, hogy Laskai Osvát, a pesti ferences rendház híres guardiánja szentistvánnapi beszédében a kegyes országalapítónál többet emlegette Bendeguz nagy fiának, Attilának nevét, „aki az egész világ félelme és Isten ostroma volt”.

Igy érthető, hogy a magyarság történeti felfogása a középkor végéig gyökeres átalakuláson ment át. A két testvérnép közül a hangsúly határozottan a hun-szittya ágra helyeződött át. A honfoglalás hovatovább egyértelmű lett a hunok bejöveteleivel, míg a magyarok bejöveteleiről csak mint a hunok visszatéréséről — de reditu Hunnorum — kezdtek beszélni. Ennek megfelelően Attila monumentális egyénisége egészen háttérbe szorította a magyar honfoglalás vezérének párducos alakját. Jóformán még a nevét is feledésbe merítette. A dinasztia dúslombú családfáján az Árpád-névvel mindössze egyszer, II. Géza harmadik fiánál találkozunk. De a világi társadalomban is ez volt a helyzet. A Szemere-nemzettség egy XIII. századi tagját és a pannonhalmi apátság egy varánsyi udvarnokát leszámítva nem tudunk rá példát, hogy valaki az Árpád nevet viselte volna. A XVI. és XVII. század nagy megrázkódtatásai, válási, politikai és társadalmi hullámszámai még kevésbé voltak alkalmasok a feledésbe merült Árpádkultusz lángjának élesztésére.

E tekintetben gyökeres változás csak 1746-ban állott be, mikor az osztrák Schwandtner János György először közölte nyomtatásban Béla király névtelen jegyzőjének krónikáját. Ez azért jelentett nagy fordulatot, mivel Anonymus a már közkézen forgó krónikákkal ellentétben tudatosan a magyar honfoglalás történetét állította elbeszélése középpontjába és annak minden jelentősebb mozzanatát Árpád személyével kapcsolta össze. Az ő előadása nyomán tehát nagymértékben megnőtt a honszerző alakja, sőt bizonyos fokig egyéni vonásokat is nyert. Így érthető, hogy a meginduló irodalmi megújulás, majd a belőle kisariadt romantika mohón vetette magát a készen kínálkozó tárgyra és a költészet minden varázsával igyekezett körülfonni a honszerző diadalmas alakját. De nemcsak az irodalom, hanem a tudomány is igyekezett jóvátenni az előző századok mulasztását. Az érdeklődés ébrentartására sokat tett az Árpád sirjának feltárását célzó munka is. Immár több mint száz esztendeje, hogy a legkülönbözőbb kutatók a legkülönbözőbb helyeken kísérleteznek az izgató probléma megoldásával. Eredményt ugyan nem értek el és valószínűleg nem is fognak elérni. De arra mégis jó volt az elpihenni nem tudó keresgélés, hogy állandóan napirenden tartotta a honszerző alakja iránti érdeklődést.

Az ünnepelés 1896-ban, a millenium évében és 1907-ben, a honszerző

halálának ezredik évfordulóján érte el tetőfokát. Ez alkalommal az irodalom, tudomány és művészet egyaránt iparkodott méltó módon megőrkíteni az országalapító vezér emlékét. A kor legkitűnőbb művészei: Munkácsy Mihály, Feszty Árpád, Vágó Pál, Szécsi Antal, Zala György, Kallós Ede tehetségük legjavát áldozták a nagy munkára. Ha lehet, még nagyobb külső fénnel folyt le az 1907-es évforduló megünneplése. A pusztaszeri milleniumi emléknél az országgyűlés és a kormány együtt hódolt a diadalmas hős emlékének, a tudomány pedig az „Árpád és az Árpádok” című, sokáig legdíszesebb kivitelű és legsztiszesebb magyar díszmunka kiadásával róttá le hódolata adóját. A könyvben a kor legkitűnőbb szakemberei foglalták össze mindazt, amit akkor Árpád személyéről és életművéről tudni lehetett.

Érthető, hogy a mostani, 1050-es évforduló távolról sem idézett elő olyan élelnek hullámozást, mint a millenium és az ezeréves jubileum. De erre nem is volt szükség. Hiszen Árpád alakja a nagy rehabilitáció óta változatlanul benne él a nemzeti köztudatban. Amit az újabb kutatások napfényre hoztak, mind megerősítik Biborbanszületett Konstantin császárnak ezer évvel ezelőtt tett megállapítását s valóban bölcs tanácsú és gondolkodású, kiválóan vitéz és uralomra termett férfinak mutatják a honfoglaló harcok vezérét.

Mindazonáltal mulasztás és hálátlanság volna részünkről, ha egyszerűen napirendre térnénk a nem mindennapi évforduló fölött. Hiszen Árpád van annyira kiemelkedő egyéniség, és nemzetünk történetében játszott olyan fontos szerepet, hogy minden kínálkozó alkalmat megragadjunk iránta érzett hálánk kimutatására. Nemcsak azért, mert ő első nemzeti hősünk, akinek nevén túl tetteit és bizonyos egyéni vonásait is megörökítette számunkra a történetírás, hanem azért is, mivel honszerző tevékenységével kitörölhetetlenül beleírta nevét nemzetünk emlékezetébe. A feladat irdatlanul nehéz volt. Hiszen több száz esztendő s vándorlás után és hozzá egy halálosnak látszó nagy nemzeti katasztrófa árnyékában olyan területen kellett megkísérelnie a honalapítást, ahol teljesen társatlanul és rokontalanul állott nemzetével. És ő habozás nélkül vállalta a nehéz feladatot. Néhány esztendő alatt felnyargalta és birtokába vette mindazokat a területeket, amelyekből a magyarság duna-tiszaközi új hazája kialakult; éspedig nemcsak jelképesen, hanem valósággal. Ha Anonymus krónikáját olvassuk, minduntalan az az érzésünk támad, mintha az ubiQUITAS adományával rendelkezett volna: a honfoglalás minden jelentős mozzanata személyes irányítása mellett ment végbe.

Pedig az országszerzés csak egyik mozzanata volt a honfoglalásnak. Mert hiába lett volna az országszerzés, ha nem lett volna nemzet, mely a birtokba vett területet állandóul megszállja és benépesíti. Árpád második nagy érdeme tehát abban áll, hogy abból a tarka népegyvelegből, mely a VI. század elején a Volga tájáról Nyugatnak vette útját, a viszonyok kényszerítő hatása alatt egységes nemzetet formált, mely a korábban használt turk, ugur és onogur neveket éppen akkoriban váltotta át a fegyelmű törzs nevére vett magyar elnevezésre. Akármint vélekedünk a vérszerződés és a pusztaszeri gyűlés történelmi értékéről, annyi bizonyos, hogy a hazai és görög forrásokban emlegetett hat, illetve nyolc törzs a honfoglaló harcok viharaiban és a vezér személyének varázsa alatt kovácsolódott össze nemzetté, éspedig olyan szilárdan, hogy az egység akkor sem bomlott fel, mikor a nagy szervező gyenge utódai alatt bőven kínálkozott kísértés a széttagolódásra.

Ennek magyarázatát abban kell keresnünk, hogy az állam és nemzet mellett ugyancsak Árpád hatalmas egyéniségének kisugárzásaként

lassankint kialakult és megszilárdult az önálló nemzeti lét harmadik elengedhetetlen kelléke, az állami közhatalom gondolata is. Míg korábban és utána, a kalandozások idején legfeljebb a törzsek vagy még kisebb egységek széthúzó érdekei érvényesültek, a honfoglalás korában, a vezér lenyűgöző tekintélyének hatása alatt minden ponton a közösségi érdekek léptek előtérbe és tették lehetővé az egységes haza megszerzését és megtartását akkor is, mikor ez a hatalmas energiaforrás már régen kikapcsolódott a nemzeti élet áramköréből. Bizonyos, hogy a honfoglalás Árpád monumentális alakja nélkül egészen másként ment volna végbe, sőt az is lehetséges, hogy egyáltalában nem került volna rája a sor és a Nyugat felé viharosan előretörő magyarság néhány évtized múltán végleg belevészett volna abba a nagy kaoszba, melyet féktelen tombolásával felidézett. Hogy ez nem következett be, hogy Árpád emlékét egy nagy jövőre hivatott haza születése és nem egy fél Európa homlokán tomboló hatalmas birodalom szétesése hirdeti, mint Attiláét, az, ha nem is kizárólag, de túlnyomóan a daliás honszerző érdeme. Méltó tehát rá, hogy a fontosabb évfordulók alkalmával hálával és kegyelettel újítsuk meg emlékét. — *bg* —

A KATOLICIZMUS ANGLIÁBAN. Az angol népszámlálási iverk nem érdeklődnek az állampolgárok vallása iránt. Nehéz tehát megállapítani, mennyi is pontosan a katolikusok száma Nagy-Britanniában. Csak becslés alapján lehet mondani, hogy mintegy hatmillió.

A katolikus elnevezés többet jelent Angliában, mint nálunk. A protestánsok egy jó része, az anglikán egyház tagjainak többsége is igényt tart rá és büszkén vallja, hogy ahhoz az apostoli Anyaszentegyházhoz tartozik, melyet Canterbury-i szent Agoston alapított meg Angliában 597-ben. Az anglikatolikus és anglikán jelekezetekben, a „High-Church”-ben a „Low-Church”-től eltérően kisebb a protestáns hittétel és több a katolikus szertartási elem. Némelyek odáig mennek, hogy elismerik a pápa csalatkozhatatlanságát is.

Gyakorlatban viszont az a helyzet, hogy bár az anglikánok többsége, ha történetesen valamely kérdőív felteszi a vallás kérdését, beírja a rubrikába a „C. of E.” jelzést (Church of England), azonban csak kevesen vesznek részt szertartásaikon. Sokan úgy vélik, elég, ha keresztelő, esküvő és temetés alkalmával mennek templomba. Szép számmal vannak, akik még ezt sem tartják fontosnak. Ezért is panaszkodik az angol vallásos sajtó Nagy-Britannia elpogányosodása miatt.

Az ilyen kesergés nem egészen megalapozott. Az anglikán papság még tele van életerővel és szellemmel. Az egyes protestáns jelekezetek keretében buzgó vallásos élet folyik. Különösen vonatkozik ez a skótokra, akik nagyobb részt kálvinisták. Vasárnap Edinburgh kihalt város képét mutatja. Az anglikán egyház közéleti befolyása is változatlan. Főpapjai ott ülnek a Lordok Házában. A canterbury-i érsek, akinek egyik címe: „a királyné lelkiismeretének őre”, nemrégiben meg tudta akadályozni Margit hercegnő házasságát elvált férjével. Azt lehet mondani, az utóbbi években bizonyos vallási újjászületés megy végbe az angol protestantizmus kebelében.

A római katolikusok Nagy-Britanniában erősen kisebbségben vannak. Az az üldöztetés, melyet a reformációtól kezdve a XVIII. századig el kellett viselniök, nagyon megritkította soraikat. A törvény, amely szerint a katolicizmushoz tartozni politikai vétiséget jelentett, 1829-ig érvényben volt, noha teljes szigorában régóta nem alkalmazták. 1775-ben Yorkban már nyilvános katolikus kápolnát létesítettek.

A Rómához való közeledés a katolikusellenes törvény eltörlése idején, 1829 körül jelentkezett először mozgalomként, amikor nem kellett tartani attól, hogy a visszatérés kellemetlen politikai és társadalmi következményekkel jár. A század második feléig tartott a nagy megtérési hullám. Elsősorban intellektuális mozgalomként jelentkezett. Munkásokra, parasztságra nem terjedt ki. Inkább a konzervatív Oxfordban, mint Cambridge-ben bontakozott ki, az előbbi helyen is főképp az Oriel kollegiumban. Gyökerei erősen irodalmi jellegűek, a mozgalom számos tagját a romantizmus, a gótika iránt feléledt érdeklődés hozta közelebb a katolicizmushoz. Meg kell jegyezni, hogy a mozgalom tagjainak csak kis hányada lépett vissza nyíltan Newmannel és Manninggel az Egyházba, többségük Puseyvel megmaradt az anglikánizmusban.

Az angliai katolikus hívek zömét nem is a visszatértek jelentik, hanem azok az írek, akik a nagy éhség idején, 1845-ben és 46-ban kénytelenek voltak otthagyni ősi földjeiket és az ország más részeire költözni, különösen Liverpoolba és Glasgowba. Annak a kivándorlási folyamataknak eredményeképpen, mely ekkor megindult, több ír él Angliában és az Egyesült Államokban, mint magában Írországon. Az angliai és skóciai plébániák hívei között rengeteg az ír nevű. A pap pedig majd mindenütt ír. Hogy mekkora volt az írek kivándorlása, annak jellemzésül elég annyit megjegyezni, hogy a hatása alatt a glasgowi érsekségből két új egyházmegyét kellett egy évtizeddel ezelőtt kihasítani, a motherwellit és a paisleyit. Valóban, az írek nélkül az angliai katolicizmus ma is elenyésző töredék volna.

Ma az az ellenséges érzés, mely régebben tapasztalható volt az angol közvéleményben a római katolicizmussal szemben, egyre fokozódó érdeklődéssé változik. Ez elsősorban a katolikus íróknak, Chestertonnak, Bellocnak és Ronald Knoxnak köszönhető. Ők győzték meg az angol közvéleményt, hogy katolikus író lehet igazi angol. Ugyanebben az irányban hatnak az újabbak is, Evelyn Waugh és Graham Green, Bruce Marshal, a publicisták közül pedig Frank Sheed, Maisie Ward, Christopher Hollis és a The Tablet kitűnő újságíró gárdája.

Az érdeklődés, melyet Newtonról kezdve annyi kitűnő szellem tart ébren, lassan, de állandóan meghozza a maga gyümölcsseit. Évente például 30—40 oxfordi diák tér vissza az Egyházba.

A „WALESI BÁRDOK“-AT irodalomtörténetíráskunk úgy tartja nyilván, mint Arany János egyetlen idegen tárgyú balladáját, amely azonban mind eszmei tartalmát, mind keletkezésének körülményeit tekintve mégis valamennyi többinél mélyebben magyar. Ihletforrását, megírásának előzményeit szorgos kutatók — különösen Tolnai Vilmos és Voinovich Géza — már régebben tisztázták, de a centenáriumi alkalmából bizonyára nem lesz érdektelen összegeznünk az irodalomtörténeti kutatások eredményeit.

Az 1857. esztendőnek egyik nevezetes magyarországi eseménye volt a tavaszi császárlátogatás. Bach Sándor, Ferenc József császár mindenható minisztere, a márciusi koronatanácsban rábírta az uralkodót arra, hogy ifjú nejével magyarországi körútra induljon. Be akarta mutatni a fiatal császárnak, hogy nvoicéves kormányszata milyen áldásos eredményekkel járt a rebellis Magyarországon, s bizonyítani akarta az egész világ előtt, hogy mindaz — Tolnait idézzük — „ami 1849 október 6-ika óta történt, az mind csak javára volt a magyar nemzetnek; hogy az országban rend és nyugalom van, a lelkekben pedig megelégedés és béke honol.“ Az ünnepségek főrendezője Hauer István báró volt, Albrecht

kormányzó főherceg polgári adlátusa. A program igen gazdag volt és változatos, szerepelt benne diszeládás, dísz-szemle, díszfelvonulás, lovas bandérium, kivilágítás, diadalkapu, népünnepély. De a buzgó rendezőknek mindez nem volt elég: az irodalmat is meg akarták szólaltatni. Hauer báró előbb Arany Jánost környékezte meg, mint a nemzet legnagyobb élő költőjét, hogy busás honorárium fejében ünnepi ódát írjon. Arany azonban betegségére való hivatkozással elhárította magától ezt a „kecsegtető“ ajánlatot. Ellenben megírta válaszul — persze egyelőre csak íróasztalfiókja számára — a „Walesi bárdok“-at, ezt a balladai műremeket, amelynek szimbolikája és mondanivalója olyan átlátszó, hogy felesleges minden részletezés.

Sajnos azonban, azért mégis akadt olyan „walesi bárd“, aki hajlandó volt „diccsel ejteni“ Edvárd — azaz Ferenc József — nevét. A császári pár érkezésének napján, május 5-ikén, a Budapesti Hírlap című hivatalos közlöny első lapján megjelent aranyos keretben — név nélkül — egy „Költői üdvözlét“ ezzel az alcímmel: „Császár és Császárné Ő Cs. Kir. Felseégeik Legmagasabb boldogító ittlétének első napján.“ A terjengős és rendkívül lapos, sablonos üdvözlő versezetnek középponti zavaros költői képe a nép szeretetét szimbolizáló „báránfelhő“, mely mint „sért-hetetlen tündérpalást“ borul a császári pár fölé.

Vajon ki volt a „költemény“ szerzője? Erre világosság derül Arany és Tompa levelezéséből. Arany 1857 június 26-án ezt írja Tompának: „Olvastad-e a báránfelhős verset?... L-szny-ynak becsületére válik. úgy-e? Engem is felszólított az a jó úr, aranyokat ígérve sokat, sokat, de én legjobb akarattal mellett sem tehetém meg, beteges állapotom miatt...“ — Világosabban ír erről Szilágyi Sándor évtizedekkel később egy tárcájában, mely a Nemzet 1883. december 30-iki számában jelent meg: „Liszn yait életmódja arra kényszeríté, hogy elfogadjon oly megbízást is, melynél fogva egy ünnepi verséért annyi honoráriumot kapott, mennyit Arany 30 lyrai verséért, vagy tíz balladáért. Persze folyt a persz-gő pár napig. Hogy mekkora sebet ütött ez szivünkön, a mai nemzedék meg sem értené.“ Ezek szerint tehát Lisznai Kálmán volt a „tettes“.

Arany pedig, mint említettük, már ekkor hozzáfogott a „Walesi bárdok“ megírásához, de csak évek múltán fejezte be Szász Károly biztatására. Forrásául Dickens „A Child's History of England“ című műve szolgált, mely megvolt a könyvtárában, s melynek 194—155. lapján meg is jelölte ennek az eseménynek az elmondását. — S mikor a verset 1863-ban — már valamivel enyhültebb politikai atmoszférában — a Koszorú-ban közzétette, a cím alá mint egy alibiként odabiggyesztette: „O-ángol ballada“; az évvégi tartalomjegyzékben már — vállalván a szerzőséget — ez a megjegyzés szerepel: „O-ángol modorban“. Még verseinek 1872-es kiadásában is szükségesnek tartja, hogy jegyzetét fűzzön a vershez: „A történelem kétségbe vonja, de a mondában erősen tartja magát, hogy I. Eduárd angol király, Wales tartomány meghódítása (1277) után, ötszáz walesi bárdot végeztetett ki, hogy nemzetök dicső multját zöngve, a fiakat föl ne gerjeszthessék az angol járom lerázására.“ Ám a történelmi álruhák s a költő óvatos megjegyzései nem tévesztették meg az olvasókat. Hiszen a vers önmagát magyarázta, többek között szándékolt anatópizmusával, („ég földszint az ég“, a nép ezrei levágva „halomba mint kereszt“, „sirva tallóz, aki él“), melyekkel a hegyes-völgyes Walesbe az alföldi magyar táj és élet képeit varázsolja.

S a walesi bárdok szimboluma tovább élt irodalmunkban. Ady századunk elején már „Kétféle velszi bárdok“-at emleget, azaz olyan költőket, akik „pihentető, szép énekeket“ mondanak az úri rend szórakoz-

tatására, ez a mellébeszélő költészet „a béres igricek vesztükérző, úr-dicsérő románca; ám a walesi bárdok igazi utódai azok, akiknek ajkán „a dal szabadító s szabad, — dörgölözön nem vágyik úri kegyre...“ K. Gy.

BARCSAY JENŐ KIÁLLÍTÁSA. Tíz esztendővel ezelőtt volt az utolsó Barcsay-kiállítás. Azóta ez a csendes, szerény művész nem sok hirt adott magáról. Olajképei, nagyobb kompozíciói nem voltak láthatók azokon a tárlatokon, amelyeket éveken keresztül a valódi művészettől távol álló technokolornaturalizmus uralma jellemezett. Csak kis rajzai vonták magukra a hozzáértők figyelmét. Egy-egy ilyen kis rajz legtöbbször többet ért, mint a harsogó, álpalosszal teli, üres óriásfestmények tucatjai.

A nagyközönség tudatában Barcsay egyre inkább mint grafikus kezdett szerepelni. Közben megjelent „Művészeti Anatómiá“-ja is, amely több világgrészben elismerést aratott, és sok művészeti akadémia hivatalos tankönyvévé vált.

Azonban a festő Barcsay sem volt tétlen ebben a tíz évben, mint decemberi kiállítása bebizonyította. Azokat a képeket láthattuk itt, amelyeket nyaranta Szentendrén, ősztől tavaszig pedig Benczur utcai műtermében (amely öelőtte Lyka Károly lakása volt) alkotott.

Mondjunk egy-két szót a művészről. 1900-ban született Erdélyben, édesanyja és rokonai ma is ott élnek. Ősi transzylvániai család sarja. Az erdélyi eredet félreismerhetetlenül megnyilvánul arcvonásaiban is, amelyek régi erdélyi fejedelmek oválisformájú, szakállas arczásait juttatják eszünkbe. Képei borongós, komor hangulatúak, mint az ugyancsak erdélyi Kemény Zsigmond regényei. Talán Erdély történelmének évszázados hányattatásai és tragédiái, az erdélyi sors viszontagságai vetülnek ki ezekbe a képekbe? Palettájának színei csak legutóbbi képein színesednek ki. Mint fiatal ember, Budapestre kerül, a főiskolán nagy romantikus mesterünk, Rudnay növendéke lesz. Első párizsi tartózkodása alatt Cézanne igézi meg, majd Itáliába kerül tanulmányútra. Második párizsi tartózkodása alatt a kubista iskola eredményei gyakorolnak rá erős benyomást. Ettől kezdve művészete egyre sajátosabbá és egyénibbé válik, a monumentalitásra és erőteljességre való törekvés, a megrendíthetetlen szerkezeti alapelvek érvényrejuttatása jellemzi képeit. Vidor Miklós „Egy Barcsay-képre“ című versében így fejezi ki azokat az érzéseket, amelyeket Barcsay festészete ébresztett benne:

„Ez a világ kimerült a térből	ahol elindulnak a sikok
és eljutott oda,	s az értelem
hová nem ér föl	áttűnő ragyogása csillog
a nap fénye, a föld pora,	és túlfeszül a színeken.“

Barcsay olyan művész, akitől minden hatásvadászat, külsőséges tetzetösség távol áll; témái szöges ellentétei annak, amit csillogónak vagy mutatósának szoktak nevezni. Gyakran fest csendéleteket. Egy szegényes asztal, rajta tál, egy-két gyümölcs, megszegett kenyér, bögre, vagy egy festőállvány festékesládával, gyalult lóca, régimódi falusi falóra, — ezek csendéleteinek kellékei. Nem a látványos elemek pazar, rubensi bősége ragadja meg a nézőt Barcsay csendéleteiben, hanem a művész áhítata, átszellemültsége, a valóság hétköznapi szépségei előtti hódolata. Puritán, szűkszavú lira ez, de igazi lira, amely a XVIII. századi francia mester, Chardin képeit juttatja eszünkbe, és a szerencsétlen életű újpesti fuvaros, Nagy-Balogh János művészetét. G. K. Chesterton „Igazságot“ című munkájában azt írta a Robinsonról, hogy a könyv legköltőibb és legszárnyalóbb része az a felsorolás, amellyel a lakatlan szigeten Robinson

számbaveszi kincseit, a kalapácsot, az ásót, a lábast. Barcsay is az élel elemi és alapvető mozzanatait ünnepli ecsetjével, bebizonyítva, hogy nincs semmitmondó és szűkös téma, csak őszinte és mélyérzésű művészre van szükség. — Más képein Szentendre kanyargó, középkori hangulatú utcáit, roskadozó, öreg házfalait látjuk. A formák micsoda gazdagságát fedezi fel Barcsay ennek az ősi rác városnak zezgugos sikátoráiban, mál-ladozó vityillóiban és a környező dombvidék lágy lankáiban. A vén há-zakat ábrázoló képei, csakúgy, mint egyéb munkái, mentesek minden esetlegességtől, véletlenszerűségtől. Egy színfolt, egy vonal nem változ-tatható meg, vagy nem cserélhető fel. Szabatos, szigorú kánonok sze-rint készült képek ezek. Vannak apró méretű női fejei is, egy-let te-nyérnyi nagyságú képecskék. De a bennük feszülő erő hatalmas. Ezekben a kis fejekben Barcsaynak sikerült a régi művészet (Mantegna, Michelan-gelo) és a modern művészet (Cézanne, Braque) eredményeit összhangba hozni, és olyan művészetet teremteni, amely hagyományhű is, ám kor-szerű is egyben.

Barcsay flauberti alkat. Lassan, viródva alkotja műveit: ami nem nyeri meg tetszését, megsemmisíti. Semmi henyeség nincs ezekben a képekben, amelyeket nagy szellemi koncentráció és aggályos műgond jel-lemez. Műveinek kompozíciós és formai fegyelme, tisztasága mai mű-vészetünkben egyedülálló.

Még nagy mesterségbeli igényességéről, továbbá a természettel való kapcsolatáról is emlékezzünk meg. Tájképeit, még a legelvontabbakat is, a szabadban alkotja, figurális képeihez mindig alkalmaz modellt. Szük-sége van a természetre, szokta mondani, nélküle nem tudna dolgozni. Festékeit maga készíti, nem bízik a sokszor rosszminőségű gyári készít-ményekben. A munkába némelykor annyira belefeledkezik, hogy szinte reliefszerűen vastag festékrétegeket rak fel a vászonra, a jó anyag hasz-nálata feletti örömeben.

Barcsay Jenő kiállítása a művészet barátainak nagy gyönyörűsége, a fiatal művészek számára pedig még ezenkívül sok tanulsággal is szol-gálhat. Tradíciótisztelet és modernség, magyar jelleg és európaiság szin-tézise, a világ elfogulatlan, friss szemmel, banalitástól mentes látása, az a „solide et durable art“, amelyről a nagy aixi mester beszélt, megta-lálható kiváló mesterünk, Barcsay Jenő markáns művészetében.

(Dévényi Iván)

A MAGYAR KÖNYVTÁR hagyományos címe iskolai emlékeket idéz. A havonta kétszer megjelenő Lampel-sorozat kötelező irodalmi olvasmá-nyaink mellett a nagy klasszikusokból adott izelítőt, ismereteket terjesz-tett és szórakoztatott. Lapos diákzsebek megtakarított fillérjeiért vándor-olt a tanulószobák fiókjába. Tulajdonosait az irodalom szeretetére ih-lelte és indítást adott igényesebb könyvek gyűjtésére. A külső és ter-jedelem miatt azonban ezek a füzetek soha nem számítottak maradandó értéknek. Az olvasóval inkább csak az első élmények iránti kegyelet őriztette. A sorozat „magyar“ gyűjtőnevét pedig jobbára nyelvének ma-gyarsága miatt kaphatta.

Ilyen gondolatokkal vettük kézbe a Magvető Könyvkiadó új soro-zatát, mely ugyancsak Magyar Könyvtár címmel kerül immár két esz-tendeje a művelt olvasókhöz — olcsón, igényes külsőben, gazdag tartal-mmal, bő terjedelemmel. Izléses kötéstábláját, magyaros borítólapiját (különösen a sorozat második részén) szívesen látjuk könyvszekrényünk-ben. Tartalmában pedig — címéhez hűen — a magyar multat és hazyo-mányokat ápolja. A Vigília olvasói bizonyára örömmel fedezték fel azokat

a köteteket, melyek a katolikus magyarság gyökereiről sem feledkeztek meg.

A *Középkori magyar írások* című ezek között a legkiválóbb. Régi irodalmunk értékes, ritka gyöngyszemeiből kaptunk benne négyszáz oldalnál bővebb válogatást *Mezey László* kiváló tudós gondozásában. Figyelme a kor valamennyi műfajára kiterjedt. A prózát a Halotti Beszéd-dal, a verses emlékeket az ómagyar Mária-síralommal nyitja. A bibliafordítások szemelvényeiből az olvasó megsejti, hogy nyelvünk fordulatokkal, színnel, indulatok és érzelmek rajzával már a XV. században követni tudta a zsoltáros fonséges hangját, a próféták elbeszélő kedvét, az Énekek énekének líráját, vagy Jób mélységes keserűségét. A legenda-részletek között ismerősként köszöntjük egykori irodalmi olvasókönyvünk szemelvényeit (Ferenc prédikál a madaraknak, A fordolt farkasról, A Magyarai Béla királ leányának kényecseiről). De mellettük közel másfélszáz oldalon szebbnél-szebb részletek sora a gyűjteményes kiadásokban eddig még soha nem látott gazdagsággal ad teljes képet az olvasónak. A Szent Margit-legenda például egyszeri átolvasásra meggyőző erővel sejteti velünk, amit Mezey László tudós kutatása bizonyított, hogy a domonkos Ráskai Lea nővér XVI. század elejéi kezevonása mögött egykorú szemtanú-dokumentumok rejlenek és a szenttéavatási pör szavaihoz aktaí nyomán a középkor magyar világának, keresztény lelkiiségének hű képe bontakozik. Viszont más legenda-részleteknél az oktatás, talán a szórakoztatás (de nem a hamisítás) célzata a történetileg hiteles anyagot átforgalmazta és a legendák költői ihlettel írt példák, exemplumoknak rokonaiává lettek. Ez utóbbi szórakoztató, de erkölcsi tanulságot adó történetekből is szép csokrot kap az olvasó. Ezek már mai értelemben vett irodalmi tulajdonságokat is hordoznak magukban és a modern novella őseinek szokás tekinteni őket. A példák teszik eleve, életstílusukkal és auctoritások idézésével teletűzdelt prédikációkat is.

A szerencsésen válogatott szemelvényekből megérezzük azt is, hogy a középkor természetfölötti szemlélete nem szakította el az embert a földtől, hanem át- meg átjárta a mindennapi életét. Az életstíluság átcsillan az elvontnak látszó elmélkedések sokszor kezdetleges fogalmazásán, nehézkes fordításán is. Példának álljon itt a Horváth János szavai szerint „kisdéd, de fűszeres tartalmú“ Sándor-kódexnak a szemelvények között idézett néhány fordulata. A domonkos fordító a zsoltárosnak ezt a mondatát magyarázza: „Omnis spiritus laudet Dominum (Dicsérje mindenki az Urat). Az Isten-dicsérethez felvonultatja a hangszereket, a „hangosságtevő instrumentumokat“. A skolasztikus gondolkodás szöges logikájával, de játékos, költői kedvvel összekeresi Dávid zsoltáraiból hét hangszernak a nevét, azonosítja egykorú magyar elnevezésekkel, hogy a „hét rendön való instrumentumok példázák im ez hét rendön való szenteket, kik ú dicsőült testökkel, lelkökkel Istent dicsérik...“. Gazdagon csapongó, allegorikus képsorozatban elvonultatja az olvasó előtt az egykorú hangszereket, hogy az erkölcsi tanítást a végén tekintélyre, Szent Ágoston doktor auctoritására hivatkozva foglalja össze: „Ti vagytok az kürtök, ti vagytok az hegedűk, ti vagytok az dob, ti vagytok az virginalok, ti vagytok az cimbalymok, kik mind iszón szépen szoltok: ti vagytok mindezők... Mindön ember, ki Isten előtt szépon akar hegedülni, avagy dobolni mastan vágia le az fáját az hegedűnek, hogy megasszon addég. Ez az beszédnek értelme: Mastan sanyargassa testét, a kemény életnek miatta!“. — Talán a kezdet nehézségei érződnek még a szövegből, de a benne rejlő lendület, szemléletesség megéretteti az olvasóval.

hogy ez a nyelv kísérletet tehetett a drámai műfajnak, a középkor egyik legsajátosabb irodalmi megoldásának meghonosítására is. A határok talán el is mosódnak. Nem is szabad mai értelemben vett drámákra, színdarabokra gondolnunk, de gyakran még a középkori misztériumokra sem. A drámai reminiscenciák a párbeszédek, dialogusok formájában ott lapanganak a prédikációkban, példákban, legendákban. Gyakran a világ-irodalmi összefüggések figyelemztetnek az eredetre. A mai olvasó számára ezek a töredékek őrizték meg a nálunk is virágzó középkori misztériumok emlékét. Az imént idézett Sándor-kódex gyöngye, a Három körösztýén leány dialogusa pedig épenséggel előadáshoz kínálkozik. Kíséreljük csak meg hangosan, deklamálva olvasni párbeszédeit. Ami a gyorsasághoz szokott mai szem számára közömbös marad, az fülünknek egyszeriben lüktető élettellel lesz teljes, feledtetve a fordítás kezdeti nehézségeit. — A prózai szemelvények között utolsó helyen, talán kissé szűkrefozva, de mindenképen a legjellemzőbb példákban kapjuk az „istenes retorikának“, az imádságnak műfaját.

A verses emlékeknél a fordítót a nyelvi nehézségek mellett a forma is erősen kötötte. Ezt a szemelvényekből is megérezzük. Ezek a versezettek nehézségek, döcögősek. Különösen érezhető ez a súlyos dogmatikus igazságokat előadó liturgikus himnuszok jambusos verselésén. Tartalomban és hangban könnyedebb, egyénibb a trochaikus lejtésű cantio-forma. (Gondoljunk Vásárhelyi András énekére.) Igazat adunk Mezey Lászlónak, hogy „középkori verselőink is akkor tudtak valóban szépet alkotni, amikor a vers lejtése, a téma melegsége, a jelzők színes gazdagsága inkább megindította őket, alkotó kedvüket inkább megmozgatta, mint a dogmatikus témák súlyos gondoljaival vesződő és versformában is idegenebb himnuszok...“.

A régi szövegek olvashatóságának legnagyobb akadályja a szokatlan írásmód, a régi helyesírás. Középkori magyar szövegeink összeválogatója ezt a nehézséget megoldotta az olvasó számára. Tiszteletben tartva a régi magyar nyelv eredeti ízét, zamatát, ősi csengését, a mai hangjelöléshez, helyesíráshoz és mondattagoláshoz idomította azokat. Ez a legtöbb, amit a szövegek átirója megtehet, de idáig el is kellett mennie, hogy szemelvényeiket széles olvasóközönség élvezhesse. A még megmaradó nehézségekre pedig áll Horváth Jánosnak a Magyar versek könyve bevezetésében írt megállapítása: „E nyelvi és formai régiségek csak addig akadályok, míg meg nem szoktuk. S meg is kell szoknunk, nehogy a külső, a köntös, az avult divat akaszzkodjék bele figyelmünkbe, s elvonja az embertől, az egyéntől, ki e szokatlan, olykor ősi külsőségek alatt lappang, de lélek szerint kíván szólni olvasójához, mint magához hasonló emberhez, magyarhoz, stílus és divat különbségei ellenére, esetleg évszázadok messzeségein át“.

Középkori irodalmunk gyöngyszemei után a kötet végén szerényen meghúzódik az *Utószó*. Mezey László itt a művelt olvasónak összefoglaló képet, a középiskolai tudásunkat messze továbbfejlesztő magyarázatot ad. A szakember viszont újszerű, középkori irodalomszemléletünket kiegészítő összefoglalást kap. Középkori irodalmunknak kevés emlékét ismerjük. Újabb, összefüggő szövegek felfedezésére nem sok az eshetőség. Az irodalomtudománynak tehát nehezebb eszközökhöz kell folyamodnia: a meglévő emlékeket kell további vallatásnak, alapos történeti, filológiai boncolásnak, le mérésnek alávetnie. Ötletes, új módszerrel találta meg Hadrovics László különféle délszláv fordításokból elírások, fordítási félreértések, hungarizmusok nyomán egy magyar Trója-regény emlékét, mely a Halotti Beszéd korában, 1200 tájáról a magyar udvari kultúra.

az első magyar lovagvilág irodalmi emlékéét idézi. Így állapította meg kandidátusi értekezésében Mezey László a Szent Margit-legenda eredeti korát, hitelességét (erről ld. Vigilia, 1956. 33. 1.). És így kell majd irodalomtudományunknak vizsgálat alá fognia egyéb középkori emlékeinket, melyekben régi hagyományok élnek. Ilyenek a legrégibb szentírásszövegeink. A szemelvények között olvasható „Az Úr színeváltozása napján evangélium“ mondatai sok századon keresztül is emlékeztetnek a ma használatos szöveg fordulataira. Amint a templomi, szószei szóbeliség hagyományhűen őrizte ezeket a mai napig, úgy egészen bizonyos, hogy az első reánkmaradt leírt részletek, prédikációk szövegeibe beleszótt idézetek (lemmák) is ősi fordítások nyomait hordozhatják. Ugyanez áll az imádságokra. Mezey László utószavában az imádságszövegek továbbélésére idézi a Pongrácz Eszter-féle Aranykoronának egy szentáldozási imádságát („Micsoda, Uram az ember?...“ kezdettel). Érdekes, hogy ez az imádság éppen Pázmány Imádságoskönyvéből került át az Aranykoronába és sejtésünk szerint Pázmány is már középkori imádság-hagyományból vette be gyűjteményébe. Ha pedig a továbbélésnek nyomait kutatjuk, imádságoknak, legendáknak írásos, másolt hagyományát századokon keresztül is még nyomon követhetjük. Adatunk van rá, hogy Szent Margit középkori legendájának másolatát olvasták a XVIII. században is és kolostori használatról tanúskodik a budapesti Egyetemi Könyvtár néhány XVIII. századi magyarnyelvű ferences legenda-kézírata.

Örömmel köszöntjük a Magyar Könyvtárnak — e sorok írásakor legújabb — kötetét, mely válogatásával, módszerével kiválóan alkalmas a régi magyar irodalom megszerettetésére. A szövegek gondozóját is ennek az irodalomnak szeretele vezette, és a történeti háttér megrajzolásánál mindig az igazság szabatos megfogalmazására törekedett. (Inkább csak a teljesség és a második kiadás kedvéért említjük, hogy a Szóiegyezéket itt-ott bővíteni lehetne. Például a Siketvasárnapi ének „bévehh“ szavának jelentését hiányoljuk. A magyarázatok között pedig igazítandó a nyilván elírásból származó „éltető = madár“ értelmezés !)

Nem hagyhatjuk elismerő szó nélkül a Magyar Könyvtár egy másik *Magyar Költők — XVII. század* című kötetét sem. Összeállítója, *Jenei Ferenc* a záró Tájékoztatóban megállapítja, hogy a nagykövetség ezt a kort Zrínyi és Gvöngyösin keresztül ismeri; pedig „akad itt felfedezni és megbecsülni való más is“ ! E kötet gazdag bizonyosságot erre. Az említett két „nagyot“ mellőzi a szerkesztő. Helvettük nvoe kevésbé ismert költő teljesnek mondható életművét adia. Köztük név katolikus. *Nyéli Vörös Mátyás* a katolikus megújódás hősi korában Szántó, Pázmány, Káldi tanítványa. Mária-himnuszaival, bűnbánati szoltáiraival, a Kárhozatra jutott Test és Lélek Dialogusával a Visio Philiberti nyomán a középkort idézi. A Magyar Rithmusok szerzőjének, *Beniczky Péter*nek verses imádságaiból ugyan keveset, de a „közönséges magyar példabeszédekéről“ írt enigmatmaszerű oktatásaiból teljesebb csokrot kapunk. *Listi Lászlót*, a kor hírhedt kalandorát a Magyar Márs-ban inkább a vitéz magyar múlt, a mohácsi veszedelem érdekelte. de barokk korát tükrözi a szinte önmagának írt, a szerencsének állhatatlanságáról szóló intelmekben és Patrona Hungariae-himnuszában. Izeltőt kapunk *Koháru István* költészetéből, aki „Zrínyi eposzi embereszmévének nemes megvalósítója“ és „nemcsak szorosan vett vallásos énekeiben, de egész verstermésében a katolikus líra rokonszenves poétája“ (Alszeghy Zs.). — A protestáns költők között nemcsak a nagykövetségnek, de a szakemberek jó részének is újdonságot jelent *Wathay Ferenc*nek eddig ismeretlen, keserves török rabságá-

nak egyéni bánatából, szenvedéséből fakadt költészete. Úde megfigyelései, költői leírásai és a sajátkezű színes rajzok feledtetik az olvasóval a divatos, terjengős epikai stílus nehézségeit. Világi témákat dolgoz fel *Madách Gáspár* is költeményeinek jó részében. Az olvasóban az az érzés erősödik olvasásuk nyomán, hogy ezeknek a témáknak könnyed, közvetlen feldolgozása vallásos líráját is folyékonyabbá tette. A protestáns vallásos lírát egyébként inkább *Rimay János*nak, Balassi költői öröksége gondozójának és folytatójának, továbbá a pietista beállítottságú *Petróczi Kata Szidoniának* verseiből ismerjük meg.

A költemények, költők válogatója tehát kevésbé közismert poétákat mutat be és ezzel lehetővé teszi, hogy a XVII. század költészetéről az olvasó teljes képet nyerjen. Ezt a képet Alszeghy Zsolt foglalta össze (A tizenhetedik század. Bp. 1935.), amikor kimutatta, hogyan fejlődött a Tinódi-féle, nem olvasásra, hanem zenekísérettel való elmondásra szánt hagyományos epika a bibliai versezetekben, történeti énekekben a humanista nyomokat hordozó Gyöngyösiig és a nagy eposzi hagyományra építő Zrínyiig barokk epikává. Lírában pedig a protestáns és katolikus templomi ének, az oktatóvers, a politikai versezetek és a szerelmes énekek műfajában a verseles felfrissülése hogyan jelentkezik stílusformáló erőként és hogyan teszi meghittebbé, közvetlenebbé nemcsak a szerelmi költészetet, de a század vallásos líráját is. Mindennek bemutatására örömmel lapozgatjuk ezt a gyűjteményt.

Befejezésül emlékezzünk meg a Magyar Könyvtár gazdag sorozatának eddigi kötetéről, melyekben *Csanádi Imre* szerkesztői munkája nyomán magyarságunk legjavát adja művelt olvasókörzségünknek. Benyovszky Móricz és Ujfalvy Sándor emlékiratai a magyar multat, Bornemisza Péter, Heltai Gáspár és Tinódi Lantos Sebestyén válogatott írásai, a Magyar széphistóriák és a Virágéneknek és mulatonóták kötetei, továbbá Kazinczy, Versegi, Tompa írásai, Domby Márton Csokonai-életrajza a régebbi, Radnóti Miklós tanulmánykötete a modern irodalmat képviselik. A néprajzból — irodalmi eszközökkel — Sz. Morvay Judit Asszonyok a nagycsaládban című módszerében új és szellemes írása ad izeltőt.

(Holl Béla)

AZ IDŐJÁRÁS-ELŐREJELZÉS TUDOMÁNYÁNAK FEJLŐDÉSE. A Nemzetközi Geofizikai Év kutatásainak egyik feladata a meteorológiai tudomány kérdéseinek lehető tisztázása, előbbrevítése volt.

A várható időjárást illetően u. i. az időjárási észlelések közvetlenül nem adnak felvilágosítást. Ezeket az adatokat nagy területről kell begyűjteni és a korszerű meteorológiai tudomány módszereivel feldolgozni, kiértékelni. Általánosan elterjedt vélemény ezzel szemben, hogy a meteorológiai intézetekben az időjárás előrejelzésére különleges „időjósító” műszerek állanak rendelkezésre. Ugyancsak sokszor a meteorológiát a csillagászzal állítják párhuzamba, amelynek előrejelzései az égitestek mozgását illetően, ezredmásodperc pontosságot érnek el. Sajnos azonban az időjárásban ilyen pontosságú előrejelzéseket még hosszú ideig nem tud szolgáltatni.

Az időjárást — általánosan elterjedt vélemény szerint — a szél alakítja. Ez annyiban igaz, hogy a már meglévő időjárás más irányú szél felülkerekedésével alakul át.

A fent említett kijelentésnek az a hiányossága, hogy csak vízszintes irányú légmozgásokat (advekcio) vesz tekintetbe és elhanyagolja az időjárás, főleg a csapadék kialakításában nagy szerepet játszó függőleges mozgásokat (konvekcio).

Légkörünknek lényeges tulajdonsága az is, hogy benne légtömegek foglalnak helyet, mert az átmenet a meleg- és a hideg légtömegek között nem folyamatos. A légtömegek között eléggé éles szakadási (diszkontinuitási) felületek vannak, amelyeket időjárási frontoknak nevezünk. Minthogy a meleg légtömegek általában kisebb sűrűségűek, mint a hideg légtömegek, ezért az időjárási frontokon a meleg légtömeg mindig föláramlási mozgást végez.

Két légtömeg határán, ha az lényegesen különböző tulajdonságú levegőfajtaikat (arktikus, mérsékeltövi, vagy szubtrópusi) választ el, hullámszerű deformációk lépnek föl. Ezeket nevezzük mérsékeltövi ciklonoknak. Ezek lényegükben alacsony nyomású (depressziós) területek. A ciklonokban a meleg légtömeg felsiklik az előtte lévő hidegebb légtömegre, viszont a ciklon nyugati oldalán dél felé áramló hidegebb levegő a meleg légtömeg alá ékelődik. A ciklonokban tehát legalább egy meleg-vagy felsikló front és egy hideg vagy betörési front található. A ciklon életének vége felé a hideg levegő teljesen elfoglalja a ciklon alsó részét, mert a hideg-front gyorsabban mozog, mint a meleg-front. A meleg légtömeg pedig a ciklon felső részére szorul, elzáródik (okkludál). Minthogy az emelkedő levegő a magasban kisebb nyomás alá kerül, ezért kiáradás miatt lehül.

A barometrikus depressziót elsőként Brandes boroszlói fizikus írta le 1819-ben. Felismerte, hogy a környezethez képest levegőhiányt felmutató légnyomású központról van szó. Szerinte ebbe a levegőben szegény tájba a környezet levegője beáramlani látszik. Dove berlini fizikus a depressziót ciklonikus vihként jellemezte. A „cyclone“ megjelölés egyébként Piddingtontól származik (1839), aki a Bengáliai-öböl örvényes viharait tanulmányozta. A trópusi ciklonok (hurrikán, tájfun) egyébként hasonlatosak a hidrodinamikai örvényekhez. A mérsékelt övek ciklonjaira ez a hasonlatosság már nem vihető át teljesen. Ezek ugyanis általában elég nagy sebességgel mozognak nyugatról keletre és így zárt örvénylés helyett inkább elnyújtott, fordított S-alakú pályán mozognak bennük a légtömegek. Csak a már teljesen kitöltődött, fentemlített hideg légtömeg-szerű ciklonok, a centrális ciklonok tekinthetők örvényeseknek,

A ciklonok felépítésére és fejlődésére vonatkozó elméletek azonban megtehetően egyoldalúak voltak. Sokáig hiányzott ugyanis az anticiklonok fogalma, tehát a magas-nyomású légköri képződmények leírása, amit Gallon vezetett be a meteorológiába, 1863-ban. Az anticiklonok és ciklonok szorosan egymás mellé rendelt légköri képződmények, amelyeket nem lehet egymástól elválasztva tárgyalni. A „jó“ és a „rossz“ időjárásról tehát, mint egymással összefüggő jelenségekről kell beszélni.

A ciklonelmélet keletkezésének idejében (1918) a repülés még kezdetleges fokon állott és így a magas-légkör kutatása csak az aránylag ritkán felbocsájtott műszeres léggömbök adataira támaszkodhatott. Az 1930-as évek elején a repülőgépes kutatást a rádiószondák alkalmazása váltotta föl. Ezek jóval nagyobb magasságokban, akár 20 kilométerig is felviszik a légnyomás, a hőmérséklet és a légnedvesség megállapítására szolgáló műszereket; a beépített rádió-leadó pedig az emelkedés folyamán állandóan közvetíti jelzéseit a talajon lévő vevőállomás számára. Ilyen módon akár 3 óránként is módunkban áll a magas-légkör fizikai állapotát szemmel követni. A ballon helyzetének iránymérésével a széljárását is megállapíthatjuk. Újabbban az óceánokon meteorológiai hajóállomásokat is létesítettek, amelyek természetesen szintén bocsájtanak föl rádiószondákat, úgyhogy ma már akár az egész északi félgömbre szer-

keszthetünk talajmenti és magasabb szintű időjárási térképeket. Ez utóbbiakat topográfia-térképeknek nevezik.

A kutatások fejlődése és a topográfia-térképek alapján az utóbbi években nagy haladást értünk el a Föld egészére kiterjedő ú. n. általános légkörzés törvényszerűségeinek megismerése terén is.

A mérsékelt égövek légkörzése két alaptípusra osztható. Az egyik az övezetes (zonális) légkörzés, amidőn a nyugati irányú magassági szelek az egész mérsékelt övben uralmon vannak, tehát a Földet körüláramló övezetet alkotnak. A légkörzés másik típusában ez az övezet helyenként megszakad és ott a levegő nagy távolságokat hidal át északi-déli, illetve dél-északi irányban. Ezekben az övezetekben tehát a légkörzés meridionális jellegű. Természetesen a két főtípus között számos átmenet is létezik. Lehetséges az is, hogy a Föld egyik felén zonális, a másikon pedig meridionális légkörzés uralkodik. Nyilvánvaló, hogy bármely vidék időjárásának kialakításában a légkörzés típusa játsza az elsődleges szerepet.

Az általános légkörzés pontosabb megismerésével párhuzamosan folyt a légkör függőleges szerkezetének felderítése is. Ma már közismert tény, hogy légkörök egy alsóbb troposzférára és egy fölötté helyetfoglaló sztratoszférára oszlik.

A troposzféra magasabb rétegeiben a legújabb időkben igen érdekes újfajta áramlásokat is tanulmányoztak. Kitént ugyanis, hogy ezekben a szintekben területileg elég élesen elhatárolva, időnként rendkívül erős légáramlások kéve alakú sávjai jelentkeznek, amelyekben gyakran 200 km/óra, de szélső esetekben 500 km/óra sebességű szelek is uralkodnak. Ezeket a különleges áramlásokat, futóáramlásoknak nevezik.

A futóáramok általában légkörünk 8—11 km-es szintjében jelentkeznek és jellegzetes rájuk nézve, hogy függőleges mozgások bennük nincsenek. Légkörünk függélyes szerkezetének és az általános légkörzés törvényszerűségeinek pontosabb megismerése lehetővé teszi, hogy megkíséreljük a várható időjárás kiszámítását is. Eddig az időjárás előrejelzése a naponként többször megrajzolt talajmenti időjárási térképek minőségi elemzése alapján történt és a számszerű előrejelzésre csak a magas-légköri topográfiák bevezetése után lehetett gondolni. Itt azt is meg kell gondolnunk, hogy a nyomáskép előrejelzéséből még nehezen lehet bekövetkeztetni az időjárás-változásra a kérdéses helyen. Ennek eldöntésében még további meggondolások is szükségesek. Az időjárás jelenségeinek áttekintése igen nehéz feladat, mert nagyszámú tényező összhatásától függenek. Az összetevők egyik része sokszor éppen ellenkező irányban hat, mint a másik. Ezenfelül az egyik tényező változása a többire is változtató hatással van. Hamarosan kitént azonban, hogy az időjárás kiszámítása a megszokott matematikai módszerekkel szinte mérhetetlen mennyiségű munkát igényel. Ezt a nagy munkát csak az időközben tökéletesített elektronikus számológépek segítségével oldhatjuk meg.

A számítások elsősorban a szélre és a hőmérséklet alakulására vonatkozólag kecsegtetnek jó eredménnyel. Sokkal nagyobb nehézséget jelent azonban ennél a módszernél is a csapadék előrejelzése.

A módszer használatbavételének legnagyobb akadályja azonban a kisebb államok részére a korlátozott mértékű anyagi lehetőségekben van, mert a számológépek elméleti és technikai kiszolgálása meglehetősen nagy személyi és anyagi befektetéseket igényel. (Schöttner Károly)

Felelős kiadó: Saád Béla

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

G. G. — A *Veni Sancte* szerzője eddig még nincsen teljes határozottsággal megállapítva, de annyi bizonyos, hogy a középkori himnuszsköltészet legjobb idejéből való. A legtöbb kutató II. Róbert francia királynak tulajdonítja, aki 971—1031-ig élt. Más kutatók későbbre teszik eredetét és III. Ince pápának tulajdonítják. De akár egyikőtől származik, akár a másiktól, mindenesetre a legáltalánosabban ismert és szeretett himnuszok egyike. Kár, hogy a templomokban csak egy-két szakaszát éneklük.

Tanácstalan apa. — Azzal le kell számolnia, hogy a nyelv változik, (nem akarjuk ez esetben azt mondani, hogy *fejlődik*!) új fogalmakat vesz fel és ezek számára új szavakat teremt és hoz forgalomba. Ezt a folyamatot nem lehet megállítani. Kérdés azonban, hogy nekünk és gyermekeinknek kell-e azoknak lenniök, akik lelkes úttörői ennek a változtatásnak. Új fogalmak következtében új szavakra van szükség, az biztos, de a régiek elhagyásával sok színtől, szépségtől, kifejező erőből fosztjuk meg a nyelvet. Mi tehát a teendő? Azt hisszük, hogy szép, szabályszerű, „sportszellemű“ birkózásba kell kezdenie e téren az idősebb és fiatalabb generációnak. A szülők, nevelők, tanárok, hatóságok használják, őrizték, kívánják meg a szép, szabályos beszédet a reájuk bízott ifjúságtól, ameddig és amikor az ő hatáskörükben, otthonukban vannak, de ne ütközzenek meg azon, hogyha azok társaik között, vagy amikor már önállóakká lettek, más nyelvezetet használnak, mint amit nevelőik beszélnek, — de ne akarjon az idősebb nemzedék azzal fiataloskodni, modernkedni, hogy felveszi a kamasznyelvet! Nem áll az jól az ősz hajhoz! A fiataloknál majd elvégzi a nyelvújítást maga az élet.

Következő számainkból: Tanulmány: *Szörényi Andor*: Az Úr Jézus szenvedésének története új megvilágításban. *Salacz Gábor*: Perczel Mór emlékirataiból. *Beney Zsuzsa*: A hallgatás tornya (Weöres Sándorról). *Dümmerth Dezső*: Az eltűnt idő nyomában (Edgar Degas). *Tótfalusi István*: A látomások költője (Vajda János). *Balanyi György*: Egy újkori próféta. — Novella: *Ijjas Antal*: A szőlőhegy munkásai. *Szabó Anna*: Amadé élete és halála. *Gerlei József*: Édes fiam, Az ablak. *Jan Dobraczynski*: Nikodémus tizedik levele. *Fendrik Ferenc*: Pithagoras tétele. *Bruce Marshall*: Father Smith. *Heinrich Böll*: Kaland. *Szarka Géza*: Jób öröme. *Farkas Antal*: Róza. *Mándy Iván*: Konyhafal. *Agoston János*: Büntudat, Egy igaz történet. — Vers: *Balássy László*, *Gyurkovich Tibor*, *Bittei Lajos*, *Géczy József*, *Lakatos Kálmán*, *Szerdahelyi István*, *Barth Ferenc*, *Ölbey Irén*, *Elisabeth Langgässer*, *Francis Jammes*, *Paul Claudel*.

Misehallgató. Győr. — Szórakozottsága ellen legjobban úgy küzdhet, ha képzeletét munkába fogja a mise alatt. Már otthon, mikor elindul, gondoljon reá: most a vértelen Golgotára indul. Képzeld el, hogy most nem is ebben a kedves; ódon és mégis oly modern városunkban van, ha-

nem Jeruzsálemben. Nézze az embereket is, akikkel az utcán találkozók, a hajdani jeruzsálemi népnek. A templomba is úgy lépjen, hogy a Kálvária kopasz szirtje alá áll, gyér füvek, por és kavicsok között. És képzelje el, hogy a szent cselekménnyel párhuzamosan a láthatatlan Golgotán újból elindul és végbemegy az egykori jeruzsálemi Dráma. Ebbe a golgotai hangulatba illessze bele rövid fohászait, a szentmise egyes mozzanataira való odafigyelést is. Higgye el, úgy lesz vele, mint a nagy klasszikus zenealkotásokkal a zenehallgatók. Minél többször hallják, annál mélyebben élük át, annál többet találnak benne. — Igen, ha nyugtalan a képzeletünk, ha éhes és szomjas, ne hagyjuk magára, mert elragadja gondolatainkat, szívünket, érzelmeinket. Adjunk neki táplálékot. Még a legegyszerűbb, legunalmasabbnak tetsző, a százszor hallott, láttott, elmondott imádságok, ájtatosságok is csodálatos értelemmel táruhatnak ki ezen az úton és módon.

M. A. — Az a bájos legenda Sz. Gerázimus nevéhez tapad. Ő húzta ki a máskor vad, de most panaszosan nyöszörgő oroszlán talpából a tövist, őt követte aztán a hű vadállat, mint egy szelid kutya, az ő halálát nem értette meg a különben oly intelligens állat, és végül az ő sírja felett halt bánat-halált, amikor a remetefőnök kivezette régi gazdája sírjához és könnyeivel meg imádkozásával megértette az oroszlánnal, hogy mi történt, mire az oroszlán a göröngyökhöz verte fejét és minden tőle kitelő módon kifejezte gyászát, amelybe bele is halt. A remeték életírói nagyon szerették ezt az oroszlánmotívumot és több szent remetéknél alkalmazták. (Így Szent Jeromosról is fel van jegyezve.)

T. L. — Meg tudjuk érteni szomjúságát a híres nagy képtárak látására. Azt azonban nem értjük, miért nem látogatja (addig, míg anyagi helyzete megengedi, hogy a Louvrebán bolyonghasson) a mi nagyon is szép Szépművészeti Muzeumunkat? Mindig elégedetlennek lenni és egyre többet kívánni csak akkor és csak annyiban helyes, sőt dicséretes, amennyiben nagyobb erő kifejtésre, nagyobb haladásra ösztönöz. Amennyiben passzívva tesz és odavisz, hogy a meglevő jót sem használjuk fel, bizony vétkes elégedetlenségnek, a restség egy elég rosszul leplező köntösének tartjuk. Talál a Szépművészetiben Raffael és Tiziánt, Rembrandtot és Dürert, Orcagnát és Velazquezt, 6000 képet és szobrot és vagy 15000 rajzot stb-t. Tanulmányozza egyelőre ezeket.

Kis út. Ez a tárgy nem alkalmas a Kis út számára. Kérem, menjen el sürgősen egy tapasztalt jó lelkiatyához és legyen vele egészen őszinte. Bajára ez az egyetlen orvosság.